
Arvot – Aate – Intressit

*Puheenvuoroja eurooppalaisesta
sosialidemokratiasta*

Hildur Boldt (toim.)

© Kirjoittajat
Käännökset: Anneli Koivisto
Kansi ja ulkoasu: Fredrik Bäck
Gummerus Kirjapaino Jyväskylä 2009
ISBN 978-952-5689-12-9 (nid.)
ISBN 978-952-5689-13-6 (pdf)

Sisällys

Esipuhe	4
Johdanto: Seuraavaan sosialidemokratiaan	7
Sosialidemokratian pahoinvointi ja maailmanpolitiikka	17
Vanhojen reseptien ja uusien haasteiden välissä: Euroopan vasemmisto tarvitsee käsiteuudistuksen	37
Hoiperteleva liike – nostalgiaa reformismiin	48
Miten ulos? Uudet johtajat, uudet ajattelijat, uudet puolueet? – Viesti hollantilaisesta polderista	61
Uuden ajan sarastus: sosialidemokratia rahoituskriisin jälkeen	70
Kriisin jälkeen: EU-politiikkoja sosialidemokratian ja ”kärsivällisen kapitalismin” aikakaudelle	82
Kirjoittajat	102

Esipuhe

Sosialidemokratian tilasta ja tulevaisuudesta on Euroopassa, myös meillä Suomessa, viime vuosien aikana käytetty paljon puheenvuoroja. Silmiinpistävän moni näistä puheenvuoroista on muiden kuin sosialidemokraattien käyttämiä. Osassa puheenvuoroista on aidosti yritetty pureutua syiden ja seurausten analysointiin tai uusien ikkunoiden avaamiseen. Jotkut puheenvuorot jäävät pinnallisiksi ja niistä paistaa läpi heikko historian tuntemus. Löytyy myös sellaisia analyyskejä, joissa koko vasemmisto on haluttu niputtaa yhteen tai joissa sosialidemokratialle toivotaan ja ennustetaan samaa kohtaloa kuin kommunismille.

Tässä kirjassa sosialidemokraatit itse käyttävät sosialidemokraattisia puheenvuoroja sosialidemokratian tilasta ja tulevaisuudesta. Kirjan tarkoituksena on haastaa ihmisiä ajattelemaan ja keskustelemaan sosialidemokratian tämänhetkisestä tilasta ja tulevaisuudesta. Kirjan julkaisijan, sosialidemokraattisen ajatuspaja Kalevi Sorsa -säätiön, toiveena on antaa aineksia rakentaa jotain hyvää. Kirjan kirjoittajat edustavat eurooppalaisia tutkijoita ja ajattelijoita. Yhteiseurooppalaisella perspektiivillä pyritään löytämään eri maiden sosialidemokraattisten liikkeiden tämänhetkisten haasteiden yhtymäkohtia ja eroavaisuuksia.

Riippuu kirjoittajasta ja lukijasta, mitä termiä tai minkälaista kuvausta sosialidemokratian tilasta meillä ja muualla Euroopassa halutaan tässä ajassa käyttää. Jos taustaksi tarkastelee muutamia tosiseikkoja, kuten kannatusta, valta-asemaa ja ideologista yhtenäisyyttä, päättyy väistämättä johtopäätökseen, että suomalainen ja eurooppalainen sosialidemokratia on suurten haasteiden edessä, kriisissä, epävarmuuden tilassa, murroksessa tai tienhaarassa. Lopullisen termin valinta jää kullekin kirjan kirjoittajalle ja kullekin lukijalle itselleen määriteltäväksi.

Sosialidemokraateilla on yhteisiä eurooppalaisia ohjelmia ja vahva yhteinen aatepohja. Mutta. Käytännön politiikassa tältä vie pohjan se, ettei yhteisistä linjauksia läheskään kaikilla keskeisillä politiikan lohkoilla (esimerkiksi energia-, maahanmuutto- tai maatalouspolitiikka) kuitenkaan ole kyetty sopimaan. Eurooppalaisista pääministereistä tänään kaksikymmentä (20) kahdestakymmenestäseitsemästä (27) edustaa oikeistolaista arvomaailmaa. Yhteisissä eurooppalaisissa päätöksentekoeuromailmissä Britannian, Espanjan ja Portugalin vallassa olevat sosialidemokraatit ovat olleet valitsemassa oikeistolaista johtajaa. Mitä tästä jää käteen kansalaiselle, sosialidemokraattien tukijalle tai äänestäjälle? Todennäköisesti hämmennyksen ja neuvottomuuden tunne. Eurooppalaisittain tarkasteltuna sosialidemokratian kuva jää vähintään kovin hajanaiseksi.

Arviot suomalaisen sosialidemokratian tämänhetkisestä tilasta vaihtelevat sen mukaan keneltä asiaa kysytään. Vaikka tämän kirjan tarkoituksena on rakentaa jotain uutta tulevaisuutta varten, on silti katsottava myös taaksepäin ja mietittävä miten tähän on tultu. Meidän sosialidemokraattien keskuudessa on suuri joukko niitä, joiden mielestä viimeisten vuosikymmenten aikana harjoitettu politiikka on ollut suuri murhenäytelmä, jossa sekä aate, että omat peruskannattajat on hylätty. Samaan aikaan meidän sosialidemokraattien keskuudessa on niin ikään suuri joukko niitä, joiden mielestä samalla tarkasteluajanjaksolla on tehty valtavan suuri kansallinen uroteko, jossa Suomi on nostettu syvästä lamasta ja vaikeasta työttömyydestä yhdeksi maailman kilpailukykyisimmäksi valtioksi. Kolmannen joukon muodostavat sosialidemokraatit, joiden arviot tapahtumista ja asioiden tilasta löytyvät jostain näiden ääripäiden välimaastosta. Riittääkö näitä ryhmiä yhdistävä, yhteinen aatepohja tulevaisuuden rakentamisen perustaksi? Kykenevätkö näin kaukana toisistaan olevat joukot sopimaan uudesta, yhteisestä agendasta?

Jos arviot viime vuosikymmeninä harjoitetun politiikan oikeudesta vaihtelevat suuresti, voidaan samaa sanoa ratkaisuvaihtoehtojen kirjosta. Osa on sitä mieltä, että meidän on syytä mennä ”vasemmalle”, osa taas on sitä mieltä, että vastaus löytyy keskustavasemmistolaisuudesta. Aina löytyy niitä, jotka peräänkuuluttavat johtajien vaihtamista ja organisaation trimmausta tai uudenlaisia vaalistrategioita. Tämän kirjan artikkeleissa kaikki nämä vaihtoehdot ja myös joukko muita käydään

läpi, osa hyvinkin konkreettisella tasolla.

Tulevaisuuden vastaukset löytyvät varmasti kuitenkin politiikasta itsestään. Tutkimusten ja selvitysten mukaan politiikka ja poliitikot eivät ole ihmisten keskuudessa kovinkaan suuressa huudossa. Äänestysaktiivisuuden laimentuessa, politiikan henkilöityessä, poliittisten skandaalinkäryisten uutisten lisääntyessä tai esimerkiksi vaalirahoituskohun tiimellyksessä ei pidä unohtaa, että politiikassa on kysymys yhteisten asioiden hoitamisesta ja demokraattisesta päätöksenteosta. Poliitikassa on kyse yhteiskunnan rakentamisesta ja parantamisesta yhdessä muiden kanssa. Yksi sosialidemokratian suurista tehtävistä onkin palauttaa arvostus demokraattista päätöksentekoa ja politiikkaa kohtaan. Puolueet kansanliikkeinä voivat elää vain, jos ihmiset uskovat ja tietävät, että ne ovat aitoja vaikutuskanavia, kanavia muuttaa ja parantaa maailmaa.

Sosialidemokratian keskeisten arvojen, vapauden, tasa-arvon ja solidaarisuuden, varaan rakentuu suuri tarina ihmisen vapautumisesta. Tämä tarina kertoo paitsi yksittäisten ihmisten tasa-arvon lisääntymisestä ja mahdollisuuksien paranemisesta, myös kokonaisen hyvinvointiyhteiskunnan rakentamistyöstä. Tämän päivän suuri kysymys onkin miten tämä tarina jatkuu? Mitä me sosialidemokraatit sanomme ja teemme kun työtä ei riitäkään kaikille tai kun markkinatalous ei kohtele kaikkia oikeudenmukaisesti? Mitä me sosialidemokraatit sanomme niille, jotka ovat yhä epäileväisempiä EU:n kaikkivoipaisuuteen tai niille, jotka eivät ymmärrä muualta tulevan työvoiman määrän lisääntymistä samalla kuin moni suomalainen on työttömänä? Mihin me sosialidemokraatit jatkossa vedämme yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien rajan suhteessa yhteiskunnan velvollisuuksiin?

Näihin ja muihin kysymyksiin pureudutaan tämän kirjan artikkelisarjassa. Toivotan antoisia ja ajatuksia herättäviä lukuhetkiä!

Maarit Feldt-Ranta

*puheenjohtaja
Kalevi Sorsa -säätio*

Johdanto: Seuraavaan sosiaalidemokratiaan

Jutta Urpilainen

Eurooppalainen sosialidemokratia on yli satavuotisen historiansa aikana saavuttanut paljon. Työväenliikkeen kamppailun tuloksena teollisen vallankumouksen yhteydessä syntynyt laaja, ihmisoikeuksia vailla ollut työväenluokka muuttui alistetusta ryhmästä itsenäisiksi kansalaisiksi, joilla oli oikeus ääneen, oikeus vaikuttamiseen ja oikeus ihmisarvoiseen elämään. Ja ehkä ennen kaikkea, oikeus yksilöllisiin elämänpolkuihin ja vapautteen tavoitella omaa unelmaa, yhdenvertaisina muiden ihmisten kanssa. Sosialidemokratia loi poliittisia subjekteja – ihmisiä, joilla oli oma ääni, kyky ja tahto muuttaa maailmaa.

Historiallisesta perspektiivistä katsottuna sosialidemokraattisten puolueiden itseymmärrys on kehittynyt kahta kautta. Toisaalta kyse on ollut selkeistä eturyhmäpuolueista. Eturyhmiksi ovat määrittäneet ne ihmiset, joiden sosiaalisten oikeuksien ei voitu katsoa toteutuvan yhteiskunnassa täysimääräisesti. 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa kyse oli ennen muuta teollisuustyöntekijöistä, mutta erityisesti perifeerisemmissä yhteiskunnissa, kuten Suomessa, sosialidemokratian nousu kiinnittyi myös huomattavissa määrin tilattoman maatyöväestön asemaan. Kyse oli selkeästi nähtävissä olevista, selkeistä luokkaeroista ja -ristiriidoista, joiden ympärille poliittisen liikkeen oli helppo järjestäytyä. Demokratian vakiintuessa työväenliike sai kahtalaisen muotonsa, toisaalta ammattiyhdistysliikkeen, toisaalta poliittisen työväenliikkeen.

Eturyhmäluonteen lisäksi sosialidemokratialle kehittyi myös arvoulottuvuus. Sosialidemokratialla oli selkeä eettinen perusta, joka perustui vahvasti juuri vapausarvoille. Vetovoimansa se sai paitsi selkeistä nykyisten olojen parannusehdotuksistaan, myös arvoista. Arvoihin perustuvan liikkeen kannatus ei ollut, eikä ole, sidoksissa ih-

misen luokka- tai sittemmin työmarkkina-asemaan, vaan ennen muuta maailmankatsomukseen.

Sosialidemokratian keskeisten arvojen, vapauden, tasa-arvon ja solidaarisuuden, varaan rakentuu suuri tarina ihmisen vapautumisesta. Tällä tarkoitetaan ennen muuta tiedostavan ja aktiivisen kansalaisen syntymistä, vapautumista pelosta ja holhouksesta, vapautta valita itse taustoistaan huolimatta, vailla perinteiden ja tapojen kahleita. Yhteisöllinen sosialidemokratia on siis ollut myös yksilön asialla. YK:n ihmisoikeuksien julistus toteaa ihmisten syntyvän vapaina ja tasa-arvoisina arvoltaan ja oikeuksiltaan. Sosialidemokratia on aina vaatinut näiden oikeuksien toteutumista myös todellisuudessa. Julistukset ja periaatteet eivät riitä, vaan yhteiskunta on rakennettava siten, että jokaisella ihmisellä on tosiasialliset mahdollisuudet hyödyntää omia vapausoikeuksiaan.

Vapauden ohella tasa-arvon käsite on keskeinen sosialidemokratian itseymmärrykselle. Tasa-arvolla on kuitenkin monta tulkintaa. Kärjistetyksi voisi väittää kaikkien puolueiden olevan jollain tapaa tasa-arvon kannalla. Tasa-arvon tulkinta kuitenkin vaihtelee laaja-alaisesta egalitarianismista hyvinkin muodolliseen mahdollisuuksien tasa-arvon käsitteeseen. Tavoiteltavan tasa-arvon määritelmä on merkityksellinen siksi, koska sen pohjalta voidaan legitimoida yhteiskunnan hyvin eriassteinen aktiivisuus tasa-arvon edellytysten takaamisessa. Laaja-alainen mahdollisuuksien tasa-arvo, joka on ollut ominaista pohjoismaisen hyvinvointivaltion idealle, on läheistä sukua egalitarianistiselle perinteelle. Tämän käsityksen mukaan tasa-arvon tulee heijastua myös tietynasteisena lopputulosten tasa-arvona. Sosioekonomiselta kannalta tarkasteltuna tavoitteen voisi asettaa tilanteeseen, jossa ihmisen tämänhetkisestä asemasta ei voisi tehdä johtopäätöksiä hänen sosiaalisen taustansa suhteen.

Vertaisuuden käsite on sosialidemokratian ja laaja-alaisen mahdollisuuksien tasa-arvon käytännön toteutumisen kannalta keskeinen. Tasa-arvoista yhteiskuntaa luonnehtii myös vertaisuuden periaate. Kenenkään ei tule joutua kokemaan olevansa toista ihmistä vähäarvoisempi. Tämä tasa-arvon henkisempi puoli on ollut erityisen voimakkaasti esillä pohjoismaisessa sosialidemokratiassa ja tekee uutta tuloaan poliittisen toiminnan keskiöön tilanteessa, jossa eurooppalaiset yhteiskunnat ovat sisäisesti fragmentoitumassa ja erot, sekä niiden myötä ihmisten välinen eriarvoisuus, kasvamassa.

Kun tarkastellaan edellä mainittua historiallista perspektiiviä sekä sosialidemokratian keskeisiä arvoja voidaan niiden nähdä vaikuttaneen merkittäväällä tavalla viime vuosisadan yhteiskunnalliseen kehitykseen Euroopassa ja erityisesti pohjoismaissa. Suuret sodanjälkeiset saavutukset hyvinvointivaltion rakentamisesta aina eurooppalaiseen integraatioon ja sitä kautta historiallisen pitkään rauhantilaan Länsi-Euroopassa olivat suurelta osin sosialidemokraattien aikaansaannosta. Uusi aika ja uudet haasteet vaativat kuitenkin uusia vastauksia, joita Euroopan vasemmisto ei ole kyennyt täysimääräisesti esittämään.

Viime vuosien yhteiskunnallinen kehitys on ollut kahdensuuntaista. Toisaalta merkittävät poliittiset muutokset Euroopassa ja muualla maailmassa mm. Neuvostoliiton romahtamisen myötä ovat merkittäväällä tavalla lisänneet vapautta. Poliittinen demokratia on hallitusmuotona levinnyt ennennäkemättömän laajalle alueelle. Samaan aikaan yhteiskuntien sisään on kuitenkin syntynyt uudenlaisia jännitteitä. Demokraattista päätöksentekojärjestelmää on kohdannut osin sisällöllinen tyhjeneminen talouden irtaannuttua yhä enemmän ylikansalliseksi poliittisen järjestelmän ulottumattomiin – toki poliittisten päätösten seurauksena. Samalla politiikan näyttämölle ovat astelleet uudet uhat erityisesti ilmastonmuutoksen ja terrorismin myötä. Nämä kehityskulut yhdessä työmarkkinoiden nopean muutoksen kanssa ovat luoneet länsieurooppalaisiin yhteiskuntiin uudenlaista epävarmuutta. Epävarmuus sekä epäluottamus politiikkaan yleisesti näkyy myös kasvavana välinpitämättömyytenä ja laskevina äänestysprosentteina.

Epävarmuuden ja turvattomuuden kokemukset ovat keskeisellä tavalla ytimessä sosialidemokratian viimeaikaisesta kannatuskriisistä keskustellessa. Sosialidemokratian kruununjalokivi, kansallinen hyvinvointivaltio, ei enää vastaavalla tavalla kykene vakuuttamaan ihmisiä uusia, tai edes perinteisiä riskejä vastaan. Nopea muutos on jättänyt huomattavan suuren vähemmistön tyhjän päälle. Samaan aikaan voimistunut oikeisto on pyrkinyt esittämään uudet ongelmat monella tapaa julkisen sektorin aiheuttamiksi. Osin edellä mainitusta syystä vaatimukset tehokkaammasta toiminnasta markkinoiden ohjaamiseksi ovat jääneet pääosin ehdotuksiksi.

Turvattomuus luo levottomuutta ja halua kääntää muutosten kelloa taaksepäin. Laajasti jaetuista ja eettisesti kestävästä perusarvoista huolimatta sosialidemokratia on viime vuosina ollut jatkuvalle puolustus-

kannalla niin ideologisesti kuin vaalimenestyksensäkin osalta. Ilmiö on yhteiseurooppalainen. Vasemmistolaisen näköalan ja selkeän tulevaisuuskuvan puutteessa kentälle on ilmestynyt uusia poliittisia toimijoita kanavoimaan kansalaisten tyytymättömyyttä vallitsevaan järjestelmään. Yhteiskunnallista muutosta vaativana liikkeenä sosialidemokratian ja laajemman vasemmiston korvaajaksi uhkaa muodostua tarkoitushakui- nen populismi ilman todellista yhteiskunnallista analyysiä tai sosiaalista omaatuntoa. Tähän haasteeseen on sosialidemokratian kyettävä vastaa- maan. Muutoin uhkana on koko politiikan käyttövoiman – muutoksen toivon ja uskon sen mahdollisuuteen – valuminen hukkaan.

✱

Tämän pamfletin artikkelit kiinnittävät erityistä huomiota vasemmis- ton vaikeuksiin luoda ajankohtainen poliittinen ohjelma, joka samalla välittyisi kansalaisille vakuuttavasti ja luottamusta herättävästi. Monessa suhteessa kyse on kansalaisten vieraantumisesta politiikasta, erityisesti puoluepolitiikasta sekä luottamuspula. Luottamuspulassa on kyse luot- tamuksen vähentymisestä niin kanssaihmiin, yhteiskunnan toimin- taan kuin vasemmistopuolueisiin. Kyse on kuuntelemattomuuden ja ymmärtämättömyyden kokemuksesta.

Miksi luottamus on kärsinyt? Artikkeleista löytyy useita vastauksia, joista suuri osa on palautettavissa myös kotimaiseen keskusteluumme. Sosialidemokraattien suuri saavutus, hyvinvointivaltio, ajautui laajene- misesta ja täydentymisestä puolustuskannalle 1980- ja 1990-luvuilla. Useat poliittiset päätökset, joista keskeisimpänä pääomaliikkeiden va- pauttaminen, vähensivät kansallisvaltioiden kykyä ohjata taloutta – ja siten vaikuttaa keskeisiin reunaehtoihin joiden puitteissa yhteiskuntaa voidaan kehittää. Demokraattisen päätöksenteon toiminta- ja ohjau- smahdollisuudet vähenivät. Lyhyesti voisi todeta pääoman siirtyneen yli- kansalliselle tasolle, kun ay-liike sekä demokraattinen valtio poliittisine puolueineen toimivat, EU-integraatiosta huolimatta, edelleen pääosin kansallisella tasolla.

Globalisaation tuomat edut erityisesti viennistä riippuvaisille maille ovat kiistattomat. Samalla globalisaatio on kuitenkin merkinnyt uusien jakolinjojen syntymistä yhteiskuntien sisälle. Erot ovat taloudellisia, mutta yhtenäiskulttuurien murtuessa uudella tavalla myös kulttuurisia.

Kun samalla valtioiden kyky ja halu harjoittaa tuloeroja tasaavaa tai markkinoita ohjaavaa politiikkaa on vähentynyt, on kansalaisten luottamus järjestelmän kykyyn tuottaa tasaista hyvinvointia kärsinyt. Erityisen vahvasti tämä osuu heihin, joilla on hyvinvointivaltion, tai -yhteiskunnan, kehittämisestä suurin vastuu. Eli sosialidemokraatteihin.

Osaltaan kyse on myös tehdyn politiikan sisällöstä. Sosialidemokraatit ovat kantaneet kauan hallitusvastuuta niin Suomessa kuin muuallakin. Suomessa lamanjälkeinen sosiaalipolitiikka painottui vahvasti työlinjan korostamiseen. Lamanjälkeisen suurtyöttömyyden oloissa tälle oli perusteensa. Samalla yhteiskuntaan, keskelle nopeaa kasvua ja työllisyyden paranemista jäi kuitenkin merkittävä pienituloisten ja köyhien joukko, joka ei nopeassa rakennemuutoksessa löytänyt omaa paikkaansa työmarkkinoilta. He jäivät jälkeen yleisestä kehityksestä eikä politiikalla kyetty parantamaan heidän asemaansa. Tämä oli osaltaan luomassa pettymystä politiikkaan ja erityisesti niihin puolueisiin, joiden itseyttärykseen liittyy vahvasti tasa-arvo ja vähempiosaisien tukeminen. Pamfletissa tätä ongelmaa valottavat Hollannin esimerkin kautta Frans Becker ja Rene Cuperus.

Rik Coolsaet kirjoittaa omassa artikkelissaan hyvinvointivaltion kannatuksen perustuneen laajoihin poliittisiin liittoihin. Ennen muuta hyvinvointivaltioiden perustamisvaiheessa laajasta kädenlyönnistä keskiryhmien sekä työväenluokan välillä. Nykyisessä yhteiskunnassa selkeästi tunnistettavissa olevia, laajoja yhteiskuntaluokkia ei enää vastaavalla tavalla ole. Tämä on omalta osaltaan todiste sosialidemokratian onnistumisista. Entistä useammalla ihmisellä on mahdollisuus valita itse oma elämänpolkinsa, vailla polkuriippuvuutta edellisistä sukupolvista.

Tuloerojen kasvun, identiteettien moninaistumisen sekä nopean rakennemuutoksen myötä yhteiskunnan kuva on muuttunut. Coolsaet katsoo pienen superrikkaiden ryhmän erottuvan omaan todellisuuteensa. Yhteiskunnan suuri enemmistö kuuluu aineellisesti suhteellisen hyvinvoivaan keskiryhmään, jota kuitenkin ahdistaa jatkuva pelko sekä epävarmuus omasta tulevaisuudesta. Pohjalle vajoavat syrjäytyneet ja syrjäytetyt, jotka eivät äänestä. He eriytyvät monessa suhteessa omaan todellisuuteensa, omille alueilleen eivätkä heidän elämänpolkinsa enää risteä vastaavalla tavalla parempiosaisen väestöosan kanssa. Uusi "alaluokka" ei tahdo löytää ymmärtäjiä sen paremmin muista ryhmistä kuin poliittisista puolueista. Tätä kautta, keskinäisen epäluottamuksen

syventyessä, hyvinvointivaltion rakentamisen ajan suuri yhteiskunnallinen konsensus on entistä vaikeammin saavutettavissa.

Nopea muutos sekä ihmisten eriarvoiset mahdollisuudet kohdata ja vastata muutoshaasteeseen näkyvät selvimmin keskustelussa maahanmuutosta. Maahanmuuttajaväestön osuus on kasvanut nopeasti useissa eurooppalaisissa maissa, myös Suomessa. Maahanmuuttokriittinen keskustelu kohdistuu useimmiten islamilaisista maista tuleviin maahanmuuttajiin. Maahanmuuttajaväestön kotoutuminen on usein epäonnistunut ja uudet tulijat pakkautuneet yksittäisiin lähiöihin. Kyseessä on tilanne, josta ei hyödy kukaan ja jota maltilliset puolueet eivät ole kyenneet riittävän hyvin käsittelemään. Tämä on näkynyt osaltaan vieraantumisenä ja kääntymisenä populististen puolueiden puoleen.

Keskeinen osa sosialidemokratian uudistumista on tehdä selkeä ero nykyisen talouskriisin aiheuttaneeseen markkinafundamentalismiin. Tämä ei kuitenkaan saa tarkoittaa erontekoa liberalismiin humaaneihin ihanteisiin ihmisoikeuksista ja tasa-arvosta. Sosialidemokratian on edelleen etsittävä johtoasemaa laajassa koalitiossa edistyksellisiä voimia. Tämä tarkoittaa laajaa kaartaa kansalaisliikkeistä institutionalisoituneen ammattiyhdistysliikkeen kautta poliittisiin liikkeisiin, joita yhdistää pyrkimys ihmisten autonomiaan, vapauteen sekä usko tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen myös käytännössä.

Uskottava vaihtoehtoinen talouspoliittinen ohjelma, yhdistettynä visioon ekologisesti ja sosiaalisesti kestävästä yhteiskunnasta on onnistuessaan sosialidemokraattien paluulippu yhteiskunnallisen kehityksen kärkeen. Stefan Collignon katsoo omassa artikkelissaan uusliberalismin kokeneen haaksirikon. Sosialidemokratian tulisi hänen mukaansa rakentaa nyt oma ohjelmansa nimenomaan tiedon lisäämisen sekä epävarmuuden välttämisen pohjalle. Nämä markkinahäiriöt ovat keskeisessä asemassa nykymuotoisen kriisin synnyssä.

✱

Miten siis eteenpäin? Kuten todettua, sosialidemokratian etsikkoajassa ei ole kyse vaalikampanjoista tai imagoista. Kotimaisista esimerkeistä tiedämme, että todellinen uudistuminen ja ajassa eläminen vaatii syvää ideologista työtä eikä sen suhteen ole luvassa pikavoittoja. Hyvillä kampanjoilla tai onnistuneilla mediaoperaatioilla voi tavoitella vaalimenes-

tystä, mutta vaalimenestyksellä ei tee mitään ellei ole visioita, unelmia eikä yhteiskunnallisia tavoitteita.

Sosialidemokratian oikeutus myös tulevaisuudessa syntyy kamppailusta eriarvoisuutta vastaan. Tämä on totta niin kotimaassa kuin laajemmalti maailmassa. Elämme maailmassa, jonka väestöstä suuri enemmistö kärsii köyhyydestä ja toivottomuudesta.

Keskinäisriippuvaisessa maailmassa epätoivo ja epäinhimillisyydet ovat yhteisiä ongelmia. Niistä versoo terrorismi, uskonnollinen fundamentalismi sekä turvattomuus, jotka löytävät tiensä myös vauraisiin yhteiskuntiin. Tämän vuoksi näkökulma kaikkeen politiikan tekoon tulee olla korostuneen globaali. Samalla tavoin reunaehdot sanelee ilmastonmuutos. Kaikkea politiikkaa tulee arvioida myös siitä näkökulmasta, miten se kykenee säilyttämään ja suojelemaan ympäristöä.

Finanssikriisi sekä sen aiheuttama lama osoittavat kouriintuntuvasti entisen talousmallin heikkoudet. Sosialidemokratian on kyettävä selkiyttämään asemansa suhteessa markkinatalouteen sekä kansallisvaltion. Suljettuihin kansantalouksiin ei ole paluuta, ainakaan mikäli haluamme edelleen edetä vientivetoisella ja korkeaan elintasoon tähtäävällä tiellä. Samalla on kuitenkin havaittava markkinatalouden kasvaneen ylikansalliseksi. Ainoa kestävä ratkaisu on viedä myös markkinatalouden säätelyä ylikansalliselle tasolle. Demokratian jakaminen ylikansallisella tasolla de facto lisää mahdollisuuttamme vaikuttaa meitä koskeviin kysymyksiin ja siten lisää demokratian toimialaa.

Euroopan Unioni on keskeinen väline ylikansallisen talouspolitiikan harjoittamiselle. Tämän vuoksi EU:n kykyä ohjata talouden toimintaa on lisättävä. Tavoitteena tulee olla investointien entistä tehokkaampi suuntaaminen reaalityaloutta ja työllisyyttä hyödyttävään suuntaan. Samalla ylikansallisen talouden tuottoja on kyettävä ohjaamaan entistä tehokkaammin työntekijöiden ja yhteiskuntien käyttöön. Eräs keskeinen tapa toteuttaa globaalia uudelleenjakoa ovat ylikansalliset verot.

Maailmamme – ja maamme – ollessa jatkuvan nopean muutoksen kohteena meidän on valittava pyrimmekö poliittisella toiminnalla suojelemaan rakenteita vaiko ihmisiä. Sosialidemokratia valitsee jälkimmäisen. On pyrittävä nimenomaan vahvistamaan ihmisiä, antamaan heille tukea ja turvaa, antamalla heille mahdollisuuksia muutoksen hallintaan ja siitä hyötymiseen. Rakennemuutoksen kohteena olevassa yhteiskunnassa tarvitaan entistä enemmän – ei vähemmän – julkista vakuutusta.

Brittitutkija Mark Leonard kuvaa tämänkaltaista liittoa vahvan ja toimivaltaisen valtion, elinvoimaisen liike-elämän sekä kansalaisten välillä Tukholman konsensukseksi. Se muodostaa vastinparin markkinoiden varaan rakennetulle Washingtonin konsensukselle.

Seuraavan sukupolven hyvinvointivaltio rakennetaan ennen muuta ihmisten vapauttamiselle ja vahvistamiselle. Tämä tavoite on aina ollut läsnä sosialidemokratian tarinassa, mutta tässä ajassa se on nostettava yhdessä tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden rinnalle keskeiseksi sosialidemokraattista politiikantekoa määrittäväksi arvoksi. Yhteiskunnan kautta ja avulla jokaiselle syntyy mahdollisuus oman persoonallisuutensa kehittämiseen, merkitykselliseen osallistumiseen sekä tunteeseen kuulumisesta suurempaan kokonaisuuteen, kuitenkin omana ainutlaatuisena itsenään. Ihmiset on kohotettava markkinoiden laineilla olevista lastuista oman elämänsä tosiasiallisiksi hallitsijoiksi.

Arvojen lisäksi tarvitaan konkretiaa, selkeä yhteiskuntapoliittinen ohjelma. Työ on sosialidemokratialle keskeinen kysymys myös tulevaisuudessa. Jokaisella ihmisellä on oikeus ihmisarvoiseen työhön, jonka tuloksista hän saa reilun osuuden. Työ on paitsi väline toimeentulon saavuttamiseksi, myös tapa kuulua ja osallistua yhteiskuntaan. Nykypäivän pätkittyneessä työelämässä keskeistä on panostaa ihmisiin, ei rakenteisiin. Työntekijöiden autonomiaa ja varmuutta suhteessa työnantajiin on lisättävä. Tämä vaatii mm. korkeatasoista ja joustavaa sosiaaliturvaa sekä kattavaa koulutusjärjestelmää uuden aloittamisen mahdollistavana tekijänä.

Yhteiskunnan tulee myös aktiivisesti toimia uusien työpaikkojen luomiseksi. Valtio voi olla mahdollistaja ja käynnistäjä, ei vain voimaton sivustakatsoja tai kontrollin väline. Aktiivinen ja älykäs hyvinvointivaltio voi olla mukana uuden yritystoiminnan rahoittamisessa, pyrkii omalta osaltaan vakauttamaan markkinoita yhdessä työmarkkinaosapuolten kanssa, pitämään huolta työvoiman riittävydestä ja osaamistasosta jne. Aika, jolloin valtion katsottiin olevan kilpailukyvyn este, on ohi. On aika ymmärtää hyvin toimivan hyvinvointivaltion olevan päinvastoin suomalaisen, korkeaan osaamiseen perustuvan kilpailukyvyn ehdoton edellytys.

Työelämän kehittämisen kannalta keskeinen kysymys koskee myös työn laatua. Työssä ei jaksa pakolla eikä taloudellisilla karttumilla mikäli työ kuormittaa henkisesti tai kokemus työstä on kokemus nöyryytyk-

sestä, paineesta, stressistä tai väheksynnästä. Työn on myös joustettava ihmisten ehdoilla. Tasa-arvoinen ja yhteinen vanhemmuus, tai elämänsä ehtoota lähestyvän omaisen hoito ovat arvokkaita. Sosialidemokratian on otettava vahva ja näkyvä etunoja vanhemmuuden kustannusten jakamiseksi tasan. Sama koskee perhevapaiden käyttöä. Tasa-arvoinen vanhemmuus on lapsen ja vanhempien yhteinen etu.

Koulutuksen ollessa keskeisin yhteiskunnallisia mahdollisuuksia luova yhteiskunnallinen instituutio on siihen kiinnitettävä erityistä huomiota. Sosialidemokraattisen koulutuspolitiikan lähtökohdaksi on otettava ajatus elinikäisen oppimisen kulttuurista kaikille. Perustavanlaatuiset erot lasten välillä syntyvät jo aivan varhaisessa lapsuudessa. Siksi varhaiskasvatus ja peruskoulut ovat eturintamassa keskusteltaessa tasa-arvosta ja sitä kautta myöhemmistä vapausoikeuksista. On tehtävä kaikki mahdollinen sen puolesta, etteivät suomalaiset koulut eriydy heikompiin ja parempiin kouluihin, vaan että jokaisella lapsella on oikeus parhaaseen mahdolliseen opetukseen.

Laajempi kysymys koskee yhteiskunnan jäsenten keskinäistä luottamusta. Kuten aiemmin totesin, moni nyky-yhteiskunnan ongelma juontaa juurensa luottamuksen menettämiseen. Luottamuksen menettämisestä syntyy pelko, ahdistus sekä yhteiskunnallisen moraalin ja välittämisen rapautuminen. Jokaisella on oikeus luottaa veroina maksamiensa eurojen vastuulliseen käyttöön yhteiseksi hyväksi. Kokemukset jonoista terveyskeskuksissa, huonosta palvelusta tai uutiset poliitikkojen harjoittamista väärinkäytöksistä tulevat yhteiskunnalle kalliiksi. Siksi on kaikin tavoin panostettava siihen, että ihmiset voivat luottaa yhteisiin palveluihinsa – sekä edustajiinsa.

Yhteiskunnan ylläpito myös maksaa. Oikeudenmukaisuusnäkökulmasta on perusteltua, että yhteiskunnan toimien rahoittamiseen osallistuvat suhteellisesti eniten he, jotka hyötyvät eniten sen toiminnasta. On havaittava, ettei varallisuus synny tyhjiössä vaan vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Sosialidemokraattisen uudistusohjelman keskiössä on verouudistus, joka kohtelee nykyistä tasavertaisemmin erilaisia ansiomuotoja. Verotuksen painopistettä on kyettävä siirtämään työstä ja aktiivisesta toiminnasta ympäristö- ja omaisuusveroihin.

Sosialidemokraattisen politiikan onnistumisen mittarina voidaan myös pitää niiden ihmisten aseman kehittymistä, jotka ovat tässä yhteiskunnassa kaikkein heikoimmilla. Heidän asemaansa meillä on

varaa ja mahdollisuus parantaa. Vammaisten, vanhusten, sairaiden, köyhyysloukkuihin ja valituskierteisiin uupuneiden ihmisten arki on monella tapaa ankaraa ja vaikeaa. Heidän kohdallaan olisi paitsi kyettävä parantamaan heidän suhteellista asemaansa yhteiskunnassa, myös puuttumaan brittiläisessä keskustelussa vahvasti esiin nousevaan proseduraaliseen oikeudenmukaisuuteen, toisin sanoen kokemukseen reilusta, ihmisarvoisesta ja oikeudenmukaisesta kohtelusta. Kunnioitus kuuluu kaikille.

Miten tähän päästään? Sosialidemokraattiseen liikkeeseen on jälleen puhallettava tekemisen ja osallistumisen henki. Puolueen toiminnan tarkoitus on ennen muuta mahdollistaa ihmisten oma toiminta. Tämä koskee niin jo mukana olevia henkilöitä kuin uusiakin ihmisiä. Puolueen on avauduttava kaikilla toimintansa tasoilla, sallittava erilaiset mielipiteet, jotka kehittyvät yhdessä tehden. Sosialidemokratialla on hieno historia, sillä on oleva myös upea tulevaisuus.

Sosialidemokratian pahoinvointi ja maailmanpolitiikka

Rik Coolsaet

Sosialidemokratian ratkaisevat menestystekijät historiassa

Sosialidemokraatit ovat menettäneet poliittisen liikevoimansa. He eivät enää tunnu tietävän, mitä he puolustavat nykyajan maailmassa ja kaikki Euroopan sosialidemokraattiset puolueet kärsivät samasta taudista. Uuden yhteiskunnallisen projektin etsintä on alkanut, vaikka useimmiten se tapahtuu vielä kansallisissa puitteissa.

Ei ole olemassa veden pitävää rajaa kansallisen ja kansainvälisen politiikan välillä. Se on ollut sosialististen ja sosialidemokraattisten puolueiden kokemus alusta lähtien. Liike kehittyi, koska kansainvälinen ilmapiiri edisti sitä ja poliittisen projektin menestys liittyi aina kansainväliseen yhteyteen, joka teki sen mahdolliseksi. Tämä pätee myös nykyisin, kun sosialidemokraattiset puolueet tuntevat jääneensä pois muodista.

Sosialidemokratia syntyi 1800-luvun jälkipuoliskolla, aikakautena, jota luonnehti nousevien ja olemassa olevien suurvaltojen maailmanlaajuinen kilpailu, globalisaatio, ja teollinen vallankumous. Nämä puitteet synnyttivät tämän uuden poliittisen liikkeen useissa Euroopan maissa, aivan kuten 50 vuotta aikaisemmin 1800-luvun alussa liberalismi sai tuulta purjeisiinsa.

Teollinen vallankumous synnytti uusia yhteiskunnallisia luokkia, joilla oli vastakkaiset edut. Perusarvot, jotka yhdistivät sosialistit ja sosialidemokraatit yli rajojen, ja erottivat heidät poliittisista vastustajista, olivat tasa-arvo ja solidaarisuus. Moderni sosialismi oli vastaus kahdenlaiseen yhteiskunnalliseen tarpeeseen. Se ilmensi moraalista raivoa väestön

valtaosan jatkuvaa köyhyyttä vastaan, kun vähemmistö nautti Belle Epoquen siunauksista. Mutta se oli myös rationaalinen kapina liberaalin talousmallin epäloogista luonnetta vastaan kun sen ajoittaiset nousut ja laskut johtivat vaurauden, ihmisenergian ja omanarvontunnon tuhlaukseen ja jonka ensimmäiset uhrat olivat yhteiskunnan heikoimmat jäsenet.¹ Kuitenkin sosialidemokraattinen projekti tarjosi enemmän kuin vain heikoimman puolustamisen. Tarjoamalla aikakauden hylkiöille ajatuksen tasavertaisesta paikasta porvarillisessa yhteiskunnassa ja aseman parannuksen nykyisille ja tuleville sukupolville, se antoi oman tulkintansa 1800-luvun edistykselle, jota inspiroivat tasa-arvon ja solidaarisuuden perusarvot.

Sellaisen projektin toteuttamiseksi tarvittiin valtaa. Vallan saamisen strategia oli enemmistön mobilisoiminen hyvinvoivaa vähemmistöä vastaan ja myöhemmin valtion hyödyntäminen. Se onnistui monissa Euroopan maissa. Toisin kuin sen onnistunut sisäpoliittinen strategia, sosialidemokratian kansainvälinen strategia epäonnistui. Kansainvälinen ilmapiiri oli edesauttanut sen syntyä, mutta sosialidemokratialta puuttui vuosisadan vaihteessa voimaa kontrolloida ilmapiirin yhä kilpailevampaa luonnetta. Sosialidemokraatit panostivat kansainväliseen solidaarisuuteen sekä työväestön ja heidän järjestöjensä yhteistyöhön sodan estämiseksi. Se epäonnistui, koska he aliarvioivat kansallisuusaatteen houkutuksen, myös omassa piirissään – ja koska ei ollut olemassa kansainvälisiä instrumentteja, joilla olisi voitu estää kierre alaspäin, sotaan.

Toinen menestystarina sosialidemokraattien historiassa oli hyvinvointivaltion kehittäminen toisen maailmansodan jälkeen. Jälleen perustana olivat samat kaksi tärkeää menestystekijää: suotuisa kansainvälinen ilmapiiri ja strategian laatiminen ja valta.

Vuoden 1929 talousromahduksen laajuus ja sitä seurannut lama johtivat sotien jälkeiseen oppiin, jonka kehitti John Maynard Keynes, että vapaat markkinat ovat luonnostaan epävakaita. Jätettynä omissa oloihinsa vapaat markkinat joutuvat aika ajoin kriisiin ja voivat, jos kriisi on pitkittynyt kuten 1930-luvulla, vetää koko yhteiskunnan pe-

1 Rémond, René (1974): Introduction à l'histoire de notre temps, Tome 2: Le XIXe siècle 1815–1914, Paris, Seuil, 133–34.

rässään. Hallituksen väliintulon oli tarkoitus tasoittaa markkinahäiriöt. Lisäksi sosialidemokraateilla oli omat syynsä tukea poliittista puuttamista talouteen. Loppujen lopuksi markkinahäiriöt koskivat kipeimmin heikoimpiin, kuten aina ennenkin. Sosialidemokraatit vastasivat tähän laajalti koettuun sosiaaliseen hätään vanhoilla klassisilla tasa-arvon ja solidaarisuuden arvoillansa. Vaurautta kaikille, yksilön suojaaminen niiltä riskeiltä, joita vastaan hän itse ei voinut suojautua ja tulevan sukupolven suojaaminen taloudelliselta katastrofilta – "vapaus puutteesta" – oli sodan jälkeisen ajan variaatio edistyksestä.

Sosialidemokraatit eivät koskaan olisi pystyneet toteuttamaan hyvinvointivaltiota yksin. Kansallisella tasolla hyvinvointivaltion kehitys perustui laajimpien sosiaaliryhmien liittoon: järjestäytynyt työväki toisaalla ja liike-elämä toisaalta, valtio välittäjänä. Vaikka edut eivät aina olleet yhtenevät, nämä pääosapuolet solmivat keskenään yhteiskuntasopimuksen, joka mahdollisti yhteisen päämäärän: kysynnän varmistamisen, täystyöllisyyden ja taloudellisen kasvun edistämisen sekä yhteiskunnallisen tavoitteen, hyvinvointiyhteiskunnan, jonka ajateltiin tasoittavan markkinahäiriöt.

Lisäksi tämä yhteiskuntasopimus oli mahdollinen vain, koska kansainväliset kulmakivet tarjosivat vakaan ympäristön keynesiläisen hyvinvointivaltion kehittämiseksi kansallisella tasolla. Tämä suotuisa kansainvälinen ilmapiiri liittyi läheisesti Amerikan johtajuuden kanssa. Se ei ainoastaan taannut, että läntiset taloudet pysyivät uskollisina vapaiden markkinoiden periaatteelle, vaan varmisti myös hyvinvointivaltion tarvitseman kansainvälisen raha- ja talousvakauden vuoden 1944 Bretton Woods järjestelmän avulla. Maailmanpankki kaitsi teollisuuden jälleenrakentamista myöntämällä yksityisiä lainoja. Kansainvälinen valuuttarahasto otti sen roolin, joka suurilla liikepankeilla oli ennen sotia raha-asioissa, ja säätelä siitä lähtien kansainvälistä maksuliikennettä valtioiden nimissä ja niiden käskystä vartioimalla kiinteiden vaihtokursien vakaata järjestelmää. Vuoden 1947 jälkeen sosialidemokraateilla ei ollut mitään vaikeutta hyväksyä tätä Yhdysvaltojen johtamaa maailmanjärjestystä. He hyväksyivät Amerikan johtoaseman juuri siksi, että se antoi yhden tärkeän menestystekijän heille niin rakkaan hyvinvointivaltion rakentamiselle, mutta jota he eivät koskaan olisi yksin pystyneet saavuttamaan.

Kuinka suotuisa maailmanpolitiikka on nyt uudelle sosialidemokraattiselle projektille?

Tämänhetkisellä maailmanpolitiikalla näyttää olevan vastaavuuksia 1800-luvulle, mutta myös vuosiin juuri ennen ja jälkeen toisen maailmansodan. Juuri tämä tekee aikakaudesta ainutlaatuisen. Taaksepäin silmäily antaa arvokkaita opetuksia niille, jotka etsivät uutta roolia sosialidemokratialle.

Juuri niin kuin 1800-luvun lopullakin, olemassa olevien ja nousevien valtojen kansainvälinen kilpailu repii hajalle globaalien geopoliittisten suhteiden perustan. Lisäksi suurvaltojen välisen yhteistyön ja ristiriitojen klassinen vuorottelu on jälleen käynnissä. Vaikka pehmeä valta on tärkeämpää kuin aikoinaan, tämä piilevä dynamiikka ei juuri poikkea maailmanpolitiikan perusmekanismeista moninapaisessa maailmassa. Suurvallat ovat yhteistyössä silloin, kun edut yhtenevät, ja ottavat yhteen, kun ne eivät yhtene. Jos ei ole olemassa mitään kaikkien suurvaltojen yhteistä tavoitetta, maailmanpolitiikka pomppaa vallan ja päällikkyyden taistelun rytmiin, nousuihin ja laskuihin, ja toisiaan seuraaviin kriiseihin – kunnes tulee yksi kriisi liikaa.

Ensimmäinen johtopäätös on, että valtioille on olennaista omata valtaa ja vallan instrumentteja, ettei niitä nielaistaisi valtapelissä. Ja toiseksi, myös nykyisin tarvitaan yhteinen tavoite tylsistyttämään valtatasapainon terävät reunat ja estämään liukumisen alakierteeseen taas kerran.

Toisella taustatekijällä, joka on yhdensuuntainen ensimmäisen kanssa, on paljon yhteistä 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun kanssa – se on globalisaatio, joka ei ole vain viimeaikainen talousprosessi. Se ulottuu ainakin 1800-luvulle, jotkut sanovat, että kauemminkin. Voimat, jotka fyysisesti kutistavat maailmaa, tiivistävät aikaa ja paikkaa ja tuovat kansat ja maanosat kosketuksiin toistensa kanssa, ovat aina samat – innovaatiot yhteydenpidossa ja kuljetuksissa, kansainvälisen kaupan kasvu, rajat ylittävä taloudellinen yhteistyö ja tietysti poliittiset valinnat. Tämä viimeinen seikka on muuten se, joka tekee 1800-luvun ja nykyisen globalisaation erilaiseksi. Päinvastoin kuin vuosisata sitten, jolloin joukko kilpailevia uusmerkantilistisia kauppablokkeja yhdisti maailman samalla jakaen sen, nykyajan globalisaation olennaiset tunnusmerkit ovat tavaroiden ja palvelujen kaupan vapauttaminen ja pääoman vapaa maailmanlaajuinen liikkuvuus.

Todennäköisesti konkreettisin globalisaation piirre, johon jokainen törmää jokapäiväisessä elämässään, on maahanmuuttajien suuri joukko. Siirtolaisuuden nykyinen aalto voi olla suhteellisesti pienempi kuin 1800-luvun massasiirtolaisuus, mutta on selvää – jälkiviisaasti – että kiistatonta nousua maahanmuuttajien lukumäärässä seuraavat myös nykyisin yhteiskunnalliset harmit ja rauhattomuudet. Kaikki, myös sosialidemokraatit, jättivät huomiotta sen vaikutukset kantaväestöön aivan liian kauan. Populistiset ja äärioikeistolaiset puolueet kaikkialla Euroopassa ovat käyttäneet sitä hyväkseen. Maahanmuuton vastustamisesta tuli niiden tavaramerkki ja maahanmuuttajista nappuloita niiden poliittisissa kampanjoissa.

Menneinä aikoina jokaisen globalisaation nopeutumisen kohdalla on tullut hetki, jolloin olemassa olevat hallintalaitteet osoittautuivat riittämättömiksi kielteisten vaikutusten hillitsemiseksi. Näin on myöskin nyt. Sääntelyn purkamisen ja vapauttamisen vuosikymmenet ovat olleet osaltaan rapauttamassa kansainvälisen hallinnon välineitä. On nopeasti kasvamassa uusi konsensus siitä, että jälleen tarvitaan kansainvälisiä järjestelyjä jatkuvien ongelmien ratkaisemiseksi – rahan epävakaisuus ja keinottelu, pääomamarkkinoiden vaikutukset, pysyvä köyhyys suuressa osassa Afrikkaa ja kasvava eriarvoisuus. Lisäksi ovat ruuan, siirtolaisuuden, ilmaston ja energian toisiinsa kytkeytyneet haasteet. Niihin kaikkiin on vaikuttanut tavalla tai toisella globalisaation nykyinen nopeutuminen. Kansainväliset mielipidetiedustelut osoittavat kerta toisensa jälkeen, kuinka nämä ilmastoon liittyvät ongelmat nousevat korkealle kansainvälisten uhkien listalla, erityisesti Euroopassa.

Nyt on syntynyt laaja konsensus, joka tunnustaa, että sääntelyn purun ja valtion vetäytymisen rajat on saavutettu. On selvää, että rahan vapauttaminen ja globalisaatio eivät ole osoittautuneet niin positiivisiksi kuin alun perin väitettiin.² Pääomavirtojen epävakaisuus ja syyskuussa 2008 purkautunut rahakriisi kiiruhtivat Amerikan ja Euroopan vallanpitäjät puuttumaan rahasektoriin sellaisessa mitassa, jota ei ole nähty sitten 1930-luvun.

Luottokriisi on saanut lännen ymmärtämään sen, mikä muualla

2 Pisani-Ferry, Jean: Progressive Governance and Globalisation: The Agenda Revisited, Bryssel: Bruegel Policy Contribution (April 5, 2008).

maailmassa havaittiin jo vuosikymmen sitten. Itä-Aasian talous- ja rahakriisi vuonna 1997, joka silloin käsitti Japanin, Latinalaisen Amerikan, Venäjän ja itäisen Keski-Euroopan maat, lopetti varauksettoman uskon Näkymättömään käteen ja siihen, että markkinat aina säätelevät itseään – sama usko oli hyvin vahva 1920-luvulla, kunnes Wall Streetin romahduksen (vuonna 1929) yhteiskunnalliset seuraukset järkyttivät tämän puhdasoppisen talousopin perustaa.³ Hallitusjohtoisen talouskasvun menestys Aasian maissa (ennen kaikkea tietenkin Kiinassa) ja se, että ne ovat pystyneet pitämään yllä talouskasvua – vaikkakin entistä pienempää – kun länsimaat joutuivat laman kouriin, on myös osaltaan, eikä niin vähänkään, aiheuttanut uskon rapautumisen Washingtonin konseksukseen. Kansallisten hallitusten sääntely on taas selvää ja hyväksyttyä. Seurauksena valtio on alkanut jälleen väittää itseään korvaamattomaksi vallan välineeksi. Marraskuun G20 kokouksessa Washingtonissa tunnustettiin, että valtion valta on jälleen vallannut keskinäyttämön sekä, että G7:n vanhoilla teollisuusvaltioilla ei enää ole tarpeeksi valtaa hallita yksinään maailmantaloutta.

Toinen johtopäätös on, että tämänhetkisten tarpeiden suuruuden vuoksi emme voi sallia itsellemme libertaarisen ja valtion vastaisen keskustelun ylellisyyttä, joka juurtui 1980- ja 1990-luvuilla sekä oikeistoon että vasemmistoon. Kuilu nykytilanteen ja globalisaation (kielteisten) vaikutusten hallinnan vaatimien instrumenttien välillä on tullut ilmeiseksi useimmille. Kuten 1800-luvun lopullakin paljon inhimillistä energiaa ja vaurautta menee hukkaan rahan epävakaisuuden ja tasa-painottoman kasvun takia. Aivan samanlainen huomio sai hallitukset päättämään toisen maailmansodan jälkeen talous- ja rahasuhteiden alistamisesta kansainvälisiin sopimuksiin. Vain valtiot olivat – ja ovat – sellaisessa asemassa, että tällainen järjestely voidaan toteuttaa.

Kolmas ja viimeinen maailmanpolitiikan taustatekijä vie meidät jälleen 1800-luvun lopulle. Aivan kuten (toinen) teollinen vallankumous aikanaan, jälkiteollinen vallankumous on nyt saattanut monien arkipäivän kovan paineen alle ja jälleen kerran kiihdyttänyt epätasa-arvoa.

1980-luvun alusta asti lähes jokaisessa maailman maassa on ollut

3 Krugman, Paul: Cycles of Conventional Wisdom on Economic Development, lehdessä International Affairs 71, 4 (1995).

sama suunta: sisäisen epätasa-arvon nopea lisääntyminen. Maailmanlaajuisella tasolla tämä voidaan havaita työntekijöiden historiallisen alhaisesta kansantulon osuudesta, kun se osa, joka menee yritysten voittoihin ja osinkoihin on historiallisen korkea. Yksinkertaisesti sanoen tämä tarkoittaa sitä, että ne, jotka elävät omasta työstään saavat suhteellisesti vähemmän nyt kuin ne, jotka nauttivat koroista ja muista rahatuuloista. Ne, joilla on, saavat koko ajan enemmän. "Kapitalisteilla ovat harvoin olleet asiat paremmin", kommentoi The Economist -lehti kuivasti syyskuussa 2006.

Monet syyt ovat aiheuttaneet tämä epätasa-arvon. Tarkoituksella tehty muutos verotusjärjestelmään on varmasti ollut erittäin tärkeä. Veroleikkauksia kansainvälisessä kaupassa, yhtiöille ja korkean henkilökohtaisen tulon kohdalla on seurannut epäsuoran verotuksen (alv) korotus. Verotus vaurauden uudelleenjaon välineenä on siis erittäin rapautunut.⁴

Kiinan, Intian, entisen Neuvostoliiton ja muiden aiemmin ei-kapitalististen maiden satojen miljoonien työntekijöiden tulo globaaleille työmarkkinoille – joka on osa liberalisointia ja maailmankaupan ja -talouden yhdentymistä – on myös aiheuttanut voimakkaan paineen. Tämä nopea kokonaistyövoiman kasvu maailman tasolla on aiheuttanut painetta palkkoihin vanhoissa teollisuusmaissa, ja sitä on vaikeuttanut ay-liikkeen voiman väheneminen vastapainona 1980-luvulta lähtien. Teollisuusmaiden työntekijät eivät saa täyttä osuuttaan globalisaation hedelmistä. Tämä ei päde vain ammattitaidottomiin, vaan yhä enemmän myös korkeammin koulutettuihin. Kehitysmaissa reaalitulot ovat kasvaneet hitaammin kuin tuottavuus (kuten myös teollisuusmaissa), työn suhteellinen hinta on laskenut ja pääoman globaali tuotto on noussut.⁵

Kun tutkimukset globalisaatioprosessista antavat yhä enemmän tärkeää tietoa, taloustieteilijät näyttävät kehittelevän uutta teoriaa, nimitäin että globalisaatiolla – ja tämä tarkoittaa kansainvälistä kauppaa – on suurempi osuus teollisuusmaiden epätasa-arvoon kuin aikaisemmin

4 World of Work Report 2008. Inequalities in the Age of Financial Globalisation (2008). Geneva: ILO: 131–36.

5 The New Titans, lehdessä The Economist (syyskuun 16, 2006).

on oletettu. Jotkut taloustieteilijät, kuten vuoden 2008 Nobel-palkittu Paul Krugman, ovat muuttaneet käsitystään tältä osin nyt kun on käynyt selväksi, että teollisuustuotteiden tuonti kehityksistä on lisääntynyt merkittävästi, millä näyttää olevan kielteinen vaikutus teollisuusmaiden työntekijöiden reaalituloihin. He ovat myös vetäneet sen johtopäätöksen – haluamatta hyväksyä protektionismia – että kansainvälinen kauppa tarvitsee lisää sääntelyä, jotta voidaan vaikuttaa sen kielteisiin palkkavaikutuksiin.⁶

Kolmanneksi, jälkiteollinen vallankumous on vastuussa ainakin nykyisestä epätasa-arvon kasvusta. Kuten menneiden aikojen klassiset teolliset vallankumouksetkin, nykyinen teknologinen muunnos on myös tuottanut voittajia ja häviäjiä, koska myös se yhdistää vaurauden suureen epätasa-arvoon. Osa selityksestä on korkean ammattitaidon omaavien työntekijöiden suurempi kysyntä ja pienenevä kysyntä vähemmän ammattitaitoisista, mikä kasvatti epätasa-arvoa näiden ryhmien välillä 1990-luvulla.

"Maailma ei koskaan ole ollut rikkaampi – ei myöskään epätasa-arvoisempi" kirjoitti Bill Emmott, The Economistin entinen toimittaja, vuonna 2003.⁷ Aikaisemmin intialainen Nobel-palkittu Amartya Sen teki saman analyysin. Viimeisen 20 vuoden aikana, hän kirjoitti vuonna 2001, äärimmäinen köyhyys maailmassa on puolittunut, mutta epätasa-arvo kasvanut: "Vaikka maailma on verrattomasti rikkaampi kuin koskaan aikaisemmin, meillä on myös maailma, jossa on tavattomasti puutetta ja järkyttävää epätasa-arvoa. Meidän on pidettävä mielessä tämä vastakkainasettelu kun tarkastelemme laajalle levinnyttä skeptisyyttä globaalin talousjärjestyksen suhteen (...) Pääasia on epätasa-arvo: päähaaste liittyy epätasa-arvoon – kansojen kesken ja niiden sisällä."⁸

Jälkiteollinen vallankumous on luonut ylimääräistä painetta. Se on

6 Paul Krugman selittää muutoksen mielipiteessään koskien globalisaation vaikutusta palkkakuluun artikkelissa *Trade and Inequality Revisited* (kesäkuun 15, 2007), <http://www.voxeu.org/index.php?q=node/261>, ja lehdessä *New York Times*, joulukuun 28, 2007. Dani Rodrik hyväksyy myös tämän kirjoituksessaan *How to Save Globalization from Its Cheerleaders*, Centre for Economic Policy Research, lokakuu 2007.

7 Emmott, Bill (2003): 20:21 Vision. Twentieth Century Lessons for the Twenty-First Century. New York: Farrar, Strauss & Giroux: 257.

8 Sen, Amartya: Ten Truths about Globalization, lehdessä *International Herald Tribune* (heinäkuun 14, 2001).

tehnyt yritysorganisaatiosta joustavamman voidakseen hyödyntää kiihdyvää maailmanlaajuista kilpailua tuotteista ja palveluista. Työntekijät maksavat hinnan. Kansainvälisen työjärjestön tutkimukset vuosilta 2004 ja 2006⁹ vahvistavat, kuinka muuttunut työympäristö – työntekijöiden määrän supistaminen, nopea laajentuminen ja ulkoistaminen – muuttuu lisääntyneeksi stressiksi ja työn epävarmuudeksi, joka sitten ottaa veronsa terveydestä sairauspoissaolojen lisääntymisenä, kohonneina sydänriskeinä ja muina stressioireina. Vuodesta 1980 taloudellisten shokkien määrä ja intensiivisyys ovat vain lisääntyneet, mikä on johtanut lisääntyvään epävarmuuteen työpaikoilla. Tämä taloudellinen epävarmuus – jonka amerikkalainen kolumnisti David Ignatius on nimennyt "työpaikka-angstiksi"¹⁰ – on vuorostaan johtanut nopeasti kasvavaan tunteeseen työhön liittyvästä stressistä, jonka ILO on identifioinut ylivoimaisesti suurimmaksi 2000-luvun sairaudeksi yhdessä siitä johtuvan masennuksen kanssa. Joustavuus, työkirjanpito, lisääntynyt kilpailu, teknologiset innovaatiot ja liberalisointi ovat kaikki osaltaan johtaneet kasvaviin terveyshaittoihin. ILO:n mukaan masennus on stressin seuraus, ja se on nyt eräs maailman suurimpia syitä ennenaikaiseen kuolemaan ja invaliditeettiin, mukaan lukien itsemurhat ja ylityön aiheuttamat kuolemat ("karoshi") Japanissa ja monissa muissa maissa.

ILO on tullut siihen johtopäätökseen, että maailmanlaajuisesti kaikilla sektoreilla luodaan nykyisin vieraantumista osallistumisen sijasta ja se johtuu työpaikkojen siirtymisestä teollisuudesta palveluihin, kansainvälisestä kilpailusta ja yllä kuvatuista moderneista johtamistekniikoista.

Tämänhetkinen epätasa-arvo ei kuitenkaan varmasti ole verrattavissa Karl Marxin aikaiseen, jolloin hyvin pieni ja pitkälle perinnöllinen eliitti rikastui kun suuri enemmistö köyhtyi kauppasykliä tahdissa. Vuonna 1993 EU:n komission puheenjohtaja Jacques Delors teki retorisen kysymyksen: "Voiko yhteiskuntamme hyväksyä 20 prosenttia syrjäytettyjä, 70 prosenttia keskiluokkaa ja 10 prosenttia etuoikeutettuja?"¹¹ Kaksi vuosikymmentä myöhemmin Bill Emmott käytti myös tätä kuvausta.

9 Economic Security for a Better World (2004), Geneve: ILO; Changing Patterns in the World of Work (2006), Geneve: ILO.

10 Ignatius, David; lehdessä Washington Post (maaliskuun 30, 2004).

11 Vaincre les 12 peurs de l'an 2000, lehdessä Le Nouvel Observateur, Collection Dossiers (1993): 14.

Yhteiskunnassamme, hän kirjoittaa, on kaksinkertainen kuilu. Kuilu "monien onnekkaiden" (Delorsin 70 %) ja "muutaman epäonnisen" (Delorsin syrjäytetyt) ja toinen kuilu "monien onnekkaiden" ja pienen "superonnekkaiden" (Delorsin etuoikeutetut) ryhmän välillä. Länsi-Saksan sosialidemokraatit ovat tehneet samantapaisen, ellei suorastaan identtisen, analyysin nykyisen yhteiskunnan kerrosten koostumukselta: "Yksi kolmannes väestöstä voi erittäin hyvin. Optimismi vallitsee, he voivat tehdä mitä vain ja hallitus pääasiassa varmistaa, etteivät he häiritse toisiaan eikä kukaan häiritse heitä. Toinen kolmannes on ikään kuin irtautunut yhteisöstä, joka nähdään vihamielisenä. Näiden ryhmien välissä on keskiluokka, viimeinen kolmannes, joka on huolissaan tulevaisuudesta."¹²

Näiden kolmen eri ryhmän – kolmen "luokan" – väliset rajat eivät ole selvästi määritellyt. Keskiryhmän, 70 %:n, korkeimmat segmentit ovat lähellä etuoikeutettujen 10 %:a ja keskiluokan alin osa lähellä syrjäytettyjen 20 %:a. Mutta malli "20:70:10 yhteiskunta" ilmaisee hyvin sen fyysisen ja henkisen eron, joka vallitsee kahden ääripään välillä ja jossa on enemmän tai vähemmän laaja keskiluokka, jonka piirteet ovat erilaisia kuin kahden muun. Ilmeisesti suhteet vaihtelevat maittain ja maanosittain, mutta tämän kolmijaon takana oleva dynamiikka on sama kaikkialla maailmassa.

Pienestä ryhmästä on tulossa ruokottoman rikas ja yhteiskunnasta pois vetäytyvä. 1990-luvun puolivälistä lähtien dollarimiljonäärien lukumäärä ja heidän yhteenlaskettu omaisuutensa on jatkuvasti kasvanut ja, mikä tärkeämpää, koko ajan nopeammin, kuten Merrill Lynchin "World Wealth Report" osoittaa. Koko maailmassa heitä on nyt yli kymmenen miljoonaa ja lukumäärä kasvaa, erityisesti nousevissa maissa kuten Kiinassa, Venäjällä, Intiassa ja Brasiliassa.

Keskiluokan koko vaihtelee, vanhojen teollisuusmaiden 60–70 %:sta köyhimpien maiden muutamaan prosenttiin. Maailman tasolla se kasvaa tasaisesti, etenkin nousevissa maissa – katsauksessaan vuodelle 2007 Maailmanpankki puhui kasvavasta "globaalista keskiluokasta".¹³

12 Frans Timmermanin, Hollannin ulkoministerin (PvdA) siteeraus lehdessä NRC-Handelsblad (kesäkuun 1, 2008).

13 Global Economic Prospects. Managing the Next Wave of Globalization (2007). Washington: Maailmanpankki, 73.

Aineellisesti keskiluokalla menee hyvin, mutta se tuntee itsensä teknisten muutosten vaikutusten ja niiden aiheuttamien nopeiden muutosten saartamaksi kaikkialla. Vanhoissa teollisuusmaissa sen tulot polkevat paikallaan ja pysyvät tuskin inflaation tahdissa. Juuri tämä ryhmä on pettynyt globalisaatioon ja tässä ryhmässä se on aiheuttanut huomisen pelon.

Lopuksi, skaalan pohjalla on ryhmä ihmisiä, jotka eivät koskaan edes unelmoi olevansa osa keskiluokkaa, puhumattakaan maailmanlaajuisesta jet setistä. Tämä ryhmä tuntee itsensä poliittisesti laiminlyödyksi. On vain harvoja poliitikkoja, jotka tietävät, millaista on olla puilla paljailla. Euroopan maissa tämä viimeksi mainittu ryhmä osuu hyvin usein yhteen tummemman ihonvärin kanssa – syrjäytetyt ovat usein 1960-luvun siirtolaisaallon jälkeläisiä.

Kolmas ja viimeinen johtopäätös on, että epätasa-arvo, sosialidemokratian ydin ei missään nimessä ole hävinnyt maailmasta. Jopa aivan päinvastoin. Kolmen sosiaaliryhmän nykymallissa se on jälleen kasvamassa lähes jokaisessa maailman maassa. Lisäksi se ei johdu nimettömistä voimista, vaan on poliittisten päätösten seuraus. Miten tämä sopii yhteen sen kanssa, että äänestäjät ovat luopuneet sosialidemokraattisesta liikkeestä lähes kaikissa Euroopan maissa, puhumattakaan liikkeen (uudesta) itse-epäilyn noususta ja horjumisesta utuisen "vasemmalle käännöksen" ja yhtä epäselvän "kolmannen tien" välillä.

Nykyisen sosialidemokratian ratkaisevat menestystekijät

Sosialidemokratiasta voi tulla varteen otettava jälleen ainoastaan, jos se voi vastata yllä kuvatusta dynamiikasta kumpuaviin sosiaalisiin tarpeisiin paremmin kuin sen poliittiset vastustajat. Sen on samalla esitettävä uskottava poliittinen projekti, ei toimenpiteiden tilkkutäkki, vaan ymmärrettävä ja uskottava yhteiskuntasopimus, joka yhdistää jälleen ihmiset tarjoamalla edistyksen näköalan. Yhteiskuntasopimus ei takaa, että enää ei ilmene konflikteja, jännitteitä tai eroavuuksia. Niitä on aina. Yhteiskuntasopimus yhdistää kaikkia niitä, jotka allekirjoittavat sen yhteisenä oikeuksien ja velvollisuuksien sekä yhteisten normien ja arvojen pakettina. Tällainen yrittäminen voi onnistua vain, jos ne, jotka tekevät sopi-

muksen, ovat tasavertaisia ja kohtelevat toisiaan sellaisina ja jos kaikilla osapuolilla on yhteinen päämäärä. Yhteiskuntasopimuksessa jokainen osallistuu tasa-arvoisena yhteiseen tarinaan. Ilman solidaarisuutta yhteiskunta ajautuu erojen ja jännitteiden rytmiin ja aina on riski, että se jossain vaiheessa joutuu kyvyttömyyden, suhteiden kärjistymisen ja syrjinnän kierteeseen.

Se, että ehdottomasti tarvitaan tällainen laaja yhteinen näköala, projekti, joka ei vielä ole aineellistunut, selviää monista tutkimuksista. Vuonna 2004 Alankomaiden yhteiskuntatutkimuksen laitos, joka on hallituksen alainen ja tekee tutkimusta hallituksen politiikan yhteiskunnallisista puolista, huomasi että keskiverto hollantilainen tuntee inspiroivan näköalan – yhteiskuntasopimuksen – tarpeen, mutta odottaa päinvastaista: "Yleisesti ottaen hollantilaiset odottavat, että yhteiskunnasta tulee yhä kovempi ja suorituskeskeisempi ja että se tarjoaa vähemmän sosiaaliturvaa ja takaa vähemmän tasa-arvoa terveydenhuollossa kuin nyt on asian laita. Ihmiset pelkäävät rikollisuuden ja etnisten jännitteiden lisääntymistä, vaikka he haluaisivat jotain ihan muuta. Hollantilaiset haluavat yhteiskunnan, jota elähdyttää yhteishenki ja jossa on monia nyt korkealle arvostettuja piirteitä, joita uhkaa katoaminen".¹⁴

Samanlainen tutkimus Flanderissa vuonna 2008 korostaa myös sitä merkitystä, jota keskiveroiflaami kohdistaa "yhteiseen tavoitteeseen", mutta se osoittaa myös välittömästi, kuinka voimakas on poliittisen voimattomuuden tunne.¹⁵

Varautuminen riskeihin – edistyksen tarjoaminen

Sosialidemokratian solidaarisuuden ja tasa-arvon arvot on ajateltava uudelleen edellä mainittujen sosiaalisten tarpeiden valossa. Se on ensimmäinen askel jos sosialidemokratia aikoo jälleen tulla merkittäväksi poliittiseksi tekijäksi.

Järjestäytynyt solidaarisuus oli olennaista 1800-luvun työväenliik-

14 In het zicht van de toekomst. Sociaal en Cultureel rapport 2004 (2004). Haag: Social and Cultural Planning Office: 6.

15 Vlaamse Regionale Indicatoren 2008 (2008). Bryssel: Studiedienst Vlaamse Regering.

keen menestykselle ja se muovasi ytimen sotien jälkeiselle yhteiskuntasopimukselle, hyvinvointivaltiolle. Ensimmäinen antoi työläisille itsekunnioituksen ja identiteetin ja niiden kautta oman tasa-arvoisen paikan yhteiskunnassa. Se teki yksittäisistä työläisistä osan yhteisöä, niin että heidän ei enää tarvinnut kohdata yhteiskuntaa yksinään. Toinen antoi Euroopan yhteiskunnalle takaisin koheesion ja antoi eurooppalaisille varmuuksia maailmassa, jota luonnehtivat monet sodanjälkeiset epävarmuudet. Hyvinvointivaltio tarjosi kollektiivisen näköalan, joka osallisti ihmiset – kahlehti, jotkut sanoivat myöhemmin – ja antoi heille turvallisuuden tunteen.

Tuo aikakausi on nyt ehdottomasti ohi. Jos koskaan tulee uutta yhteiskuntasopimusta, sen oltava muodoltaan erilainen. Mutta jos se aikoo onnistua, inspiraation on oltava sama. Sen on kyettävä tuomaan turvallisuutta, osallistamaan ihmiset, ei sulkemaan pois, ja sen on tarjottava yhteiskuntaan edistyksen näköala.

Myös nykyaikaisen yhteiskuntasopimuksen on turvattava ihmiset sellaisilta riskeiltä ja haasteilta, joista he eivät yksin pysty selviytymään – elleivät kuulu parempiosaisen yläkerrokseen. Nykyaikaisen yhteiskuntasopimuksen on tarjottava näköaloja yhteiskunnan pohjalla olevalle syrjäytetyille vähemmistölle, mutta sen on myös puhuteltava laajan keskiluokan pelkoa siitä, mitä huomina saattaa tuoda tullessaan. Kolmanneksi, sen on selitettävä ja ratkaistava ne ongelmat, jotka välttämättä liittyvät maahanmuuttoon ja monikulttuurisiin yhteiskuntiin. Kärsivällisesti kerta toisensa jälkeen niin että ihmisten pelko vähenee ja he ovat sen takia vähemmän vastaanottavaisia niiden poliittisten muodostelmien seirenilauluille, jotka rahastavat siitä, mutta epävakauttavat yhteiskunnan.

Luc Cortebeec, kansainvälisen ammattiyhdistysliikkeen ITUC:n varapuheenjohtaja ja Belgian kristillisdemokraattisen ammattiyhdistysliikkeen puheenjohtaja myöntää, että solidaarisuuden luominen keskiluokan ja syrjäytettyjen välillä – ja jopa keskiluokan kesken – ei ole helppo tehtävä tämän ajan kerrostuneessa ja pirstoutuneessa yhteiskunnassa.¹⁶ Mutta se ei tarkoita, että solidaarisuus on lakannut olemasta.

16 Cortebeec, Luc (2008): De solidaire samenleving. Over de rol van sterke vakbonden. Leuven: Davidsfonds.

Tutkimukset sekä USA:ssa että Euroopassa osoittavat päinvastaista. American Pew Research Centerin tutkimus vuonna 2005 osoittaa, että viime vuosikymmenen aikana on tapahtunut köyhiä kohtaan tunnetun empatian merkittävä nousu, samoin kuin enenevästi tuetaan hallituksen köyhille ja tarvitseville antamalle lisätukea, vaikka se merkitsisi lisävelkaantumista.¹⁷

Samoin belgialainen tutkimus huhtikuulta 2008 osoittaa, että Flanderrissa, Belgian rikkaimmassa osassa, on edelleen hyvin laajalle levinnyt tuki sellaiselle sosiaaliturvalle, jossa voimakkaimmat hartiat kantavat raskaimman taakan. Lähes kolme neljäsosaa kyselyyn vastanneista piti loogisena, että rikkaammat alueet osoittavat solidaarisuutta köyhempiä kohtaan ja 60 % työllisistä oli sitä mieltä, että työttömille on maksettava avustuksia.¹⁸

Vastaus jatkuvaan keskiluokan ahdistukseen – ja lisääntyvään tyytymättömyyteen – on, että hyvinvointivaltion pohjatasoa on nostettava. Alimpia eläkkeitä on nostettava hyvinvoinnin varmistamiseksi; on jälleen oltava mahdollista, että ihmiset, erityisesti nuoret, voivat ostaa oman kodin; työn ja pääoman välille on kehitettävä kiinteä tulonjakoavain; työpaikkojen turvallisuus on jälleen taattava; on lisättävä kuluttajien suojelua; elinkustannusten nousu on saatava kuriin. Tämä lähestymistapa on syrjäytetyille erilainen kuin ennen. Syrjäytetyt täytyy kirjaimellisesti kiskoa toivottomuuden ja alhaisen itsetunnon mustasta aukosta. Edistyksellisen yhteiskuntasopimuksen on yhdistettävä molemmat reseptit, kaksihaarainen lähestyminen, jolla on yhteinen tema: "Emme jätä ketään yksin!"

Mutta ollakseen menestyksekkäs, nykyaikaisen yhteiskuntasopimuksen on oltava muutakin kuin puolustusasemassa oleva. Sen on myös tarjottava todellinen edistyksen näköala – vastattava täsmälleen nykyajan päähaastetta, jota vastaan yksittäinen ihminen on voimaton, mutta joka kohtaa heitä ja tulevia sukupolvia: ilmaston lämpenemistä. Kasvihuoneilmion aiheuttama ilmastonmuutos on nyt uhkaavin Damokleen miekka, joka riippuu päidemme päällä. Se on tikittävä aikapommi. Kansainvälinen ilmastopaneeli (IPCC) arvioi, että meidän on muutettava

17 Trends 2005 (2005). Washington: Pew Research Center: 22–23.

18 Mielipidetiedustelu CM-Midden-Vlaanderen, huhtikuu 2008.

kurssia ja alettava muutos kohti vähähiilitaloutta seuraavan kymmenen vuoden aikana. Jos niin ei tapahdu, maailmanlaajuinen lämpeneminen on jo noussut niin paljon, että seuraukset ovat dramaattiset tuleville sukupolville.¹⁹ Haaste on siis saada aikaan energiatalouden muutos yhdistämällä tekniikka ja politiikka, niin että voimme pysyä niissä rajoissa, jotka Maa voi kestää.

Ilmaston lämpeneminen on kuitenkin myös epätasa-arvon suurin symboli. Lämpenemisellä on vakavat seuraukset jokaiselle maalle ja jokaiselle ihmiselle, mutta kehitysmaat ja heikoimmat ovat sen ensimmäiset ja suurimmat uhrit. Kehitysmaat kärsivät suhteettomasti ilmastomuutoksen vaikutuksista veteen, ruokaan, terveyteen ja maahan – ja näiden maiden köyhimmät ryhmät, jotka jo nyt juuri ja juuri sinnittelevät elossa, maksavat suurimman hinnan – vaikka he kantavat pienimmän vastuun asiasta. Rikkaissa maissa syrjäytetyillä tulee olemaan vaikeinta selviytyä energiatalouden muutoksen seurauksista.

Huolimatta monista aloitteista, julistuksista ja mielipidetiedusteluista näyttää siltä kuin ei vielä kukaan olisi todellista käsitystä asian kiireellisyydestä, ei Euroopassa eikä sosialidemokraattisissa puolueissa. Kuitenkin samaan aikaan ja lähes huomaamatta keskustelu vähähiilitaloudesta on pikku hiljaa tullut lähes pääsisällöksi 2000-luvun edistykselle.

Pikemmin kuin tuomiopäivän vitsauksena tässä mielikuvassa energiatalouden muutosta luonnehditaan kollektiivisena edistyksenä, tutkimattomina maastoina ja sen tarjoamina uuden teknologian kehittämismahdollisuuksina, jotka antavat työtä sekä korkeasti että vähemmän korkeasti koulutetuille. Yhteisessä tutkimuksessaan syyskuussa 2008 kansainvälinen työjärjestö ILO ja YK:n Ilmasto-ohjelma UNEP arvioivat, että maailmanlaajuinen energiatalouden muutos voisi tarjota miljoonia työpaikkoja, sekä koulutetuille että kouluttamattomille.²⁰

Myös muut ovat tarkastelleet tätä asiaa edistyksen näköalasta käsin. Amerikkalainen toimittaja Thomas Friedman tuli sellaiseen lopputuloksen vuonna 2007, että "vihreä" – jossain määrin hämäämpi käsite kuin "energiatalouden muutos" – voisi olla pohjana "uudelle yhdistäväl-

19 Synthesis reports, Work Group II of the International Panel on Climate Change, huhtikuu ja marraskuu 2007; <http://www.ipcc.ch>.

20 Green Jobs: Towards Decent Work in a Sustainable, Low-Carbon World (2008). New York: UNEP.

le poliittiselle liikkeelle 2000-luvulla", uudelle "edistyksen, toivon ja inspiraation majakalle".²¹ Lokakuussa 2008 YK:n Ympäristöohjelma jopa viittasi "vihreään New Dealiin", analogiana Franklin Rooseveltin yhteiskuntasopimukselle 1930-luvulla: "Maailmantalouden mobilisointi ja investointien suuntaaminen puhtaaseen teknologiaan ja luonnolliseen infrastruktuuriin kuten metsiin ja maaperään on paras veto todellisen kasvun puolesta, joka taistelee ilmastonmuutosta vastaan ja panee alkuun työllisyysbuumin 2000-luvulla".

Jos sosialidemokratia onnistuu asettamaan nykyaikaisen epätasa-arvon keskipisteeseen, sekä omassa toiminnassaan että julkisessa keskustelussa, ja yhdistämään sen uskottavaan strategiaan energiatalouden muutoksessa, poliittinen menestys saattaisi jälleen kerran olla mahdollista, koska tämä laittaisi jälleen "ydinasian" – epätasa-arvon – oikealle paikalleen ja sitoisi sen edistyksen ohjelmaan. Se jopa mahdollistaisi kansainvälisten, kansallisten ja paikallisten edustajien kokoamisen samaan yritykseen samalla kun se painottaisi yksilön mahdollisuuksia ja vastuita. Yhteiskuntasopimus, joka tällä tavalla sisältää suojelun ja edistyksen, vahvistaisi myös siteitä puolueen ja ammattiyhdistysliikkeen välillä ja ennen kaikkea auttaisi sosialidemokraatteja jälleen saavuttamaan luottamuksen perinteisellä ruohonjuuritasolla. Useissa Euroopan maissa tavalliset ihmiset ovat katsoneet, että sosialidemokraatit ovat samaistuneet liikaa uudenlaisiin kulttuurieroihin perinteisen ohjelmansa kustannuksella. Suuttumusta kasvavan epätasa-arvon johdosta, ostovoiman katoamisesta, jokapäiväisistä talousvaikeuksista ja stressistä ei saa olla asia, joka jätetään populistipuolueille. Se tulee olemaan vaivalloinen ja pitkä tie – mutta menestys aikaisemmin ei vaatinut yhtään vähempää.

Välineiden tunnistaminen

Kun yhteiskuntasopimuksen ääriviivat on hahmotettu, toinen tärkeä menestystekijä on, kuten aina, kyvyssä tunnistaa ne oikeat vallan väli-

21 Friedman, Thomas L.: The Power of Green, lehdessä New York Times Magazine (huhtikuun 15, 2007).

neet, joiden avulla tästä projektista vähitellen tulee toimintaperiaate.

Sosialidemokraatit eivät pysty yksin saavuttamaan näin kunnianhimoista edistysprojektia. Sisäpoliittisesti tällaisella projektilla on oltava kiinteä monen puolueen muodostaman enemmistön tuki – ja sellainen on selkeästi olemassa. Sosialidemokratian toivo on "myötätuntoisessa enemmistössä", brittiläisen Työväenpuolueen entinen varapuheenjohtaja Roy Hattersley totesi vuonna 2008.²² Useimmissa Euroopan maissa tämä on suoraan vastakkainen populistipuolueiden ohjelmien kanssa, jotka ovat aina olleet parempia käyttämään hyväkseen vaistomaisia tunteita ja yksilön egoismia kuin etsimään vastauksia ongelmiin.

Lisäksi, kuten ennenkin tällaista kattavaa projektia ei voi toteuttaa vain kansalliselta pohjalta. Tämä on ilmeistä energiatalouden muutoksen kohdalla, mutta se on yhtä totta epätasa-arvoa vastaan käytävässä taistelussa. Tarvitaan suotuisa kansainvälinen ilmapiiri joka mahdollistaa kotimaisen yhteiskuntasopimuksen kannustamalla ja tukemalla.

Ensimmäinen rakennuspalikka on sosialidemokraattien yhteisymmärrys tällaisen projektin ääriviivoista. Kaikki Euroopan sosialidemokraattiset puolueet kamppailevat samojen epäilyjen ja kysymysten kanssa ja lähenevät samaa ristiriitaa analyysissään. Meiltä puuttuu vision ja strategian yhtenäisyys toisin kuin sata vuotta sitten ja toisen maailmansodan jälkeen. Läheinen verkostoituminen kansainvälisen ay-liikkeen uuden sateenvarjojärjestön ITUC:n kanssa on välttämätöntä, vaikka sitten vain yhdistääksemme voimat yhä katkerammaksi muuttuvassa erimielisyydessä työntekijöiden ja työnantajien edustajien välillä Kansainvälisessä työjärjestössä. ITUC:ssa, kuten sosialidemokratiassakin, tiedetään, että tarvitaan ehdottomasti uutta keskustelua ammattiyhdistysliikkeen tulevaisuuden tavoitteista.

Toinen askel on tunnistaa vallan välineet ja poliittiset vipusimet, joita voidaan käyttää muokattaessa kansainvälistä ilmapiiriä. EU on itsestään selvästi se taso, jolla jäsenmaiden sosialidemokraattisten puolueiden pyrkimykset nivotaan yhteen. Loppujen lopuksi EU:lla liittona on globaalitasolla kriittistä massaa ja potentiaalista valtaa, joka yksittäisiltä valtioilta puuttuu.

Mutta sosialidemokraattiset militantit ja monet edustajat eivät täy-

22 Hattersley, Roy, lehdessä The Guardian (heinäkuun 24, 2008).

sin sydämin samaistu nykyiseen EU:hun. EU ei vetele sydänten naruja. Kuitenkin 1970-luvulla sosialistiset puolueet olivat ensimmäinen suuri poliittinen muodostelma, joka halusi tehdä taloudelliset ja poliittiset päätökset EU:n tasolla. Talouskriisin suuruus sai esimerkiksi Belgian BSP:n lähenemään visiota, jossa EU on lähellä klassista liittovaltiota. "BSP vaatii yksiselitteisesti ylikansallisen eurooppalaisen poliittisen vallan perustamista parhaana mallina EEC-tasolla".²³ Sosialisteille EU-taso ei ollut mieluisin vain, eikä edes ensisijaisesti, siksi että voitaisiin kehittää tasapainoisempi suhde USA:han, vaan jotta vahvistettaisiin jäsenvaltioiden roolia taistelussa taloudellista pysähtyneisyyttä vastaan. Eurooppa tarvitsi syvempää, lähempää integraatiota, jotta se voisi taistella työttömyyttä vastaan, laajentaa julkista sektoria ja turvata sosiaaliturvan – tehtäviä, joita valtiot eivät enää yksin pystyneet hoitamaan.

Jotta kansalaisten ja EU:n välinen yhteiskuntasopimus voitaisiin korjata – entisen belgialaisen EU-lähettilään Jan De Bockin sanoin – tarvitaan enemmän kuin vain kritiikki "sitä EU:ta kohtaan, jota emme halua". On selvästi osoitettava, että EU on ainoa taso, joka voi mahdollistaa edistyksellisen projektin. Uusi yhteiskuntasopimus on eurooppalainen – tai sitä ei tule.

EU:n jäsenmaiden väliset erot ovat aivan liian monet, jotta EU:sta voisi muokata yhdessä yössä edistysprojektin vipusimen. "Monen vauhdin EU" on siksi todennäköisesti lupaavampi. Se muodostuu luomalla useita rinnakkaisia maaryhmien tai -ryhmittymien, joskus jopa maiden sisäisten, "etujoukkoja" – jotka perustuvat rakenteelliselle yhteistyölle – ja ovat joskus olemassa olevien sopimusten ulkopuolella. Niiden, jotka haluavat "muovata" EU:ta edistyksellisen yhteiskuntasopimuksen suuntaan, on aloitettava selvittämällä, mitkä jäsenmaat ovat valmiit syvään yhteistyöhön erityisillä konkreettisilla aloilla, jotka ovat erittäin tärkeitä tällaisen yhteiskuntaprojektin toteuttamiselle.²⁴

Lisäksi vain EU:lla on voimaa ryhtyä globaalitasolla uskottaviin monenkeskisiin järjestelyihin sellaisilla alueilla, jotka ovat yhtä tärkeitä kotimaisen yhteiskuntasopimuksen onnistumiseksi (taloudellinen

23 Delwit, Pascal (1995): Les partis socialistes et l'intégration européenne. Bryssel: Editions de l'ULB: 223–24.

24 Tarkempi kuvaus tästä etujoukko-EU:sta on luettavissa www.rikkoolsaet.be.

epävarmuus ja rahoituskuohunta, tulojako, ilmasto/energia, ruoka ja siirtolaisuus). Modernin yhteiskuntasopimuksen maailmanlaajuista osaa on usein kutsuttu "Globaalihallinnoksi".²⁵ Sen tavoite on itse asiassa sama kuin mitä yhteiskuntasopimus yrittää tehdä kotimaan tasolla, nimittäin yhteisöngien elvyttäminen – mikä taas kerran osoittaa, että sisä- ja ulkopolitiikan välillä on veteen piirretty viiva. Molemmilla tasoilla meillä on edessämme sama valinta: rakennammeko osallistavan yhteiskunnan vai jätämmekö perinnöksi syrjäytettyjen yhteiskunnan.

Ei todellakaan ole puutetta ehdotuksista; toisen maailmansodan jälkeisenä aikana asiantuntijat ovat esittäneet useita. On esimerkiksi esityksiä, joissa Maailmanpankista tulisi – silläkin riskillä, että siitä tulisi merkityksetön yksityisten lahjoittajien ja nousevien maiden myötä – globaalien julkisten tuotteiden rahoittaja ja erityisesti koskien laajamittaisia energiatalouden muutoksen projekteja. Pääomatulojen progressiivinen verottaminen on vanha esitys ja nykyisin siitä on monta versiota. Se voisi toimia uuden tyylin Maailmanpankin tulonlähteenä. Muut ehdotukset ovat käsitelleet maailmanlaajuisen rahaviraston perustamista, joka valvoisi globaaleja rahajärjestelyjä ja säätelisi pääomamarkkinoiden epävakaisuutta.

Ensi kertaa sitten 1970-luvun puolivälin, rahoituskriisi läntisten vapaiden markkinoiden ytimessä kesällä 2008 on jälleen saanut aikaan yhteisymmärryksen siitä, että talouselämän vähiten säädelty osa, rahoitus tarvitsee uudestaan säätelyä. Nyt on olemassa todellinen mahdollisuus palata puoliliberalismiin, joka vallitsi vuosien 1945 ja 1971 välillä, kun kansainvälisten ja kansallisten ponnistelujen tuloksena keinottelua ja rahoitusmarkkinoiden vapautta saatiin rajoitettua ja pitkäaikaista vakautta pidettiin parempana kuin lyhyen ajan voittoja.

Tämä yhteisymmärrys rahoituspuolella voi aiheuttaa lumipalloefek-

25 Global governance: The Next Frontier (2004), Egmont-Royal Institute for International Relations, Egmont Paper 2. Bryssel / Gent: Academia Press. Muita globaalihallintasuunnitelmia katso mm. Global Governance: Report to the Bishops of COMECE ; Bryssel, syyskuu 2001; Rischard, Jean-François (2002): High Noon. 20 Global Issues. 20 Years to Solve Them. Oxford: Perseus; Patten, Chris: America and Europe: An Essential Partnership, Chicago, Chicago Council on Foreign Affairs (lokakuu 3, 2002); Global Governance Initiative: Annual Report 2004, World Economic Forum (2004); Annan, Kofi: Larger Freedom (maaliskuu 21, 2005); Waslekar, Sundeep (2007): An Inclusive World in which the West, Islam and the Rest Have a Stake. Mumbai: Strategic Foresight.

tin niin, että kansainvälisiä järjestelyjä saadaan muillakin alueilla, erityisesti niillä, jotka ovat tärkeitä energiatalouden muutoksen kannalta.

Kunnianhimoinen EU, jolla on tällainen vaihtoehtoinen globaalihallinnon esitys, on välttämätön myös, koska maailmanpolitiikan luonne on nyt kasvavassa määrin kriisitietoinen. Moninapaisessa maailmanjärjestyksessä, jossa on sisäänrakennettu taipumus väärinymmärryksiin ja epäluottamukseen, on vakava riski siitä, että geopolitiikka nielee kaikki poliittisen ja diplomaattisen energian, kuten se on tehnyt 11.9.2001 lähtien. Georgian kysymys elokuussa 2008 on esimerkki sellaisista kriiseistä, jotka uhkaavat toistua tulevaisuudessa. Tämä on lisäsyä tehdä EU:sta itsenäinen toimija, joka suuremmalla uskottavuudella kuin muut suurvallat voi tehdä yhteistyöstä 2000-luvun avainsanan, kuten Willy Brandtin "harmaa eminenssi" Egon Bahr sanoi vuonna 2007.²⁶ Euroopan diplomaattiset perinteet ovat johtaneet kahteen erityiseen reseptiin, joilla tasoitetaan moninapaisen järjestelmän ennustamattomuus: uskottavat kansainväliset järjestöt ja kiinteät säännöt, jotka koskevat kaikkia maita, suuria ja pieniä.

Suurin este uuden suurenmoisen yhteiskuntasopimuksen tiellä on kollektiivinen mielikuvituksen ja kunnianhimon puute, laajalle levinnyt pessimismi vanhoissa teollisuusmaissa (joka on muuten jyrkässä ristiriidassa nousevien maiden optimismin kanssa).²⁷ Ajatuksia ei puutu, vaan kriittinen massa – ja kunnianhimoa hienosäätää sisä- ja ulkopoliittikkamme sen saavuttamiseksi.

Kirjoitus on alun perin julkaistu englanniksi Internationale Politik und Gesellschaft aikakauslehden numerossa 1/2009.

26 Bahr, Egon: Europe's Strategic Interests. The Role of German Foreign and Security Policy en route to European Self-Determination and Global Responsibility. Bryssel: Friedrich-Ebert-Stiftung (huhtikuu 2007).

27 Kansainvälisten tutkimusten analyysi ja erot teollisuusmaiden ja nousevien maiden välillä, katso kappale 10 kirjassani Geschiedenis van de wereld van morgen (A History of Tomorrow's World). Leuven: Van Halewyck, 2008.

Vanhojen reseptien ja uusien haasteiden välissä: Euroopan vasemmisto tarvitsee käsiteuudistuksen

Ernst Hillebrand

Länsi-Euroopan keskustavasemmistolaiset puolueet ovat kriisissä. Niiden maiden lukumäärä, joissa ne muodostavat hallituksen, on pudonnut huomattavasti sitten 1990-luvun lopun. Vaalit on hävitty yksi toisensa jälkeen, jopa niissä maissa, joissa puolueet ovat onnistuneet hallituksessa ollessaan. Neljässä Skandinavian viidestä maasta – jotka monille tarkkailijoille ovat ylivertaisia sosialidemokraattisia maita – on nykyisin konservatiivinen hallituksen pää. On olemassa monia syitä, joiden perusteella voi sanoa, että tämä kehitys ei ole (vain) politiikan normaalia heilahtelua, vaan laadullisesti uudenlaisen haasteen seuraus: keskustavasemmistolaiset puolueet eivät menetä ääniä ainoastaan perinteisille vastustajilleen keskustaoikeistossa, vaan lisääntyvästi uusille oikeistokeskustan populistisille tai jopa äärimmäisen oikeiston puolueille.¹ Joissain maissa nämä puolueet ovat juurtuneet keskustavasemmiston perinteiseen kannattajakuntaan hälyttävässä määrin: Ranskassa vuoden 2002 presidentinvaalien ensimmäisellä kierroksella Jean-Marie Le Pen tuli ykköseksi työläisten parissa.²

1 Tämä ei koske vain Italiaa (Forza Italia, MSI, Lega Nord) tai Ranskaa (Front National), vaan myös Alankomaita (List Pim Fortyn), Belgiaa (Vlaamse Belang), Itävaltaa (FPÖ), Tanskaa ja Ruotssia; jonkinlainen trendi on myös Britanniassa, jossa kansallisen British National Partyn leviäminen huolettaa Työväenpuoluetta.

2 Philippe Guibert/Alain Mergier, *Le decenseur social – Enquete sur les milieux populaires*, Fondation Jean Jaurès/PLON, Paris, 2007, s. 18. Tähän kehitykseen on liittynyt näiden puolueiden syvä järjestöllinen kriisi: ne menettävät jäseniä massiivisessa määrin (Esim. Britannian Työväenpuolue on menettänyt lähes puolet jäsenistöstään vuoden 1997 jälkeen) ja sen myötä kyvyn organisoida vaali- ja muita poliittisia kampanjoita tehokkaasti.

Syiden tutkinta: syklin loppu

Mielestäni tämä kehitys merkitsee yhden poliittis-ideologisen syklin loppua. Keskustateknokraattinen projekti – joka tunnetaan nimellä ”Third Way” (Kolmas tie) Britanniassa ja ”Neue Mitte” (Uusi keskusta) Saksassa, ja johon voidaan lisätä Bill Clintonin ”triangulation” (kolmi-oiminen) – joka onnistui hyvin monen vuoden aikana, on tullut poliittisen käyttökelpoisuutensa loppuun.

Tätä projektia luonnehti keskustavasemmistolaisien puolueiden onnistunut sopeutuminen äänestäjien muuttuneisiin odotuksiin ja maailmanlaajuisiin muuttuneisiin poliittisiin ja taloudellisiin olosuhteisiin 1980-luvun puolivälissä. Se edusti ajantasaista ja puoleensavetävää poliittisen ajanhengen tulkintaa ja mahdollisti keskustavasemmistolaisille puolueille hallitsevan poliittisen voiman aseman Euroopassa 1990-luvun loppupuoliskolla. Tämän projektin eri versiot olivat sisällöltään samankaltaisia: ne perustuivat yhdistelmään maltillisesta uusiliberaalista talous- ja rahapolitiikasta ja (hyvinvointi)valtion roolin korostamisesta, sekä liberaaleista ja edistyksellisestä painotuksesta kulttuuri- ja arvokysymyksissä, mikä sai huomattavan symbolisen arvon todellisen ”edistyksellisen” eetoksen osoituksena. Työmarkkinauudistukset ja tulonsiirtojen vähennykset ja uudelleen organisointi yhdistettiin verotuksen tulonjakovaikutuksen pienentämiseen, julkisessa omistuksessa olevien yritysten ja palvelujen yksityistämiseen sekä talouden ja sosiaalisten järjestelmien eurooppalaiseen ruotuun sopeutumiseen (sisämarkkinoiden laajennus, eurooppalainen säätelyn purku ja kilpailukykypolitiikka, yhtenäisvaluutta, kansallisten teollisuus- ja uudelleensijoituspolitiikan pitkälle menevät rajoitukset.) Keskustavasemmistolaiset puolueet esittäytyivät alemmasta keskiluokasta tuleville uusille äänestäjäryhmille ”kapitalismin tehokkaampana johtajana” (William E. Paterson). Samaan aikaan koulutus palasi poliittisen agendan huipulle ja sille annettiin tehtäviä, jotka ylittivät hyvin paljon sen, mitä perinteisesti ymmärrettiin koulutuspolitiikalla. Tässä projektissa koulutus korvasi sodan jälkeisten vuosien tulonjakoon perustuvan rahapolitiikan keskeisenä poliittisena uudistusvälineenä; ajatus oli, että investointi koulutukseen auttaisi ajan mittaan ratkaisemaan myös yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden, työttömyyden ja kansainvälisen kilpailukykyngelmat.

Noin 15 vuoden ajan tämä politiikka auttoi edistyksellisiä puolueita

voittamaan vaalit ja hallitsemaan enemmän tai vähemmän onnistuneesti. Kuitenkin nykyisin se, mitä ”teknokraattisen uudistuksen vasemmisto” (Perger) tarjoaa, ei enää tunnu olevan tarpeeksi houkutteleva, jotta se vakuuttaisi enemmistön ja voittaisi vaalit.³ Liian monet kysymykset ja ongelmat ovat yhä useammin osoittautuneet liian vaikeiksi vastata tai ratkaista tämän mallin puitteissa.

Globalisaatio ja EU (kansainvälistymisen erityisenä eurooppalaisena muotona) ovat vaikuttaneet Euroopan työläisten suhteelliseen taloudelliseen tilanteeseen huonosti. Kolmannen tien hallitukset eivät ole pystyneet tekemään käytännössä yhtään mitään muuttaakseen tämän. Palkkojen osuus – siis palkkojen osuus kansantulosta – on vähentynyt Euroopan unionissa jatkuvasti viimeisten 25 vuoden aikana, 72,1 prosentista 68,4 prosenttiin. Tämän luvun rinnalla työllisten määrä on noussut huomattavasti – työllisyysaste noussut 1990-luvun puolivälin 61,2 prosentista nykyiseen 64,5 prosenttiin. Käytännössä tämä tarkoittaa, että suurempi työläisten määrä jakaa keskenään pienemmän palkkasumman. Yhteiskunnallisen epätasa-arvon Gini-indeksi on noussut monissa läntisen Euroopan maissa 1980-luvulta lähtien.⁴ Tämän kehityksen tuloksena reformistisen vasemmiston keskeinen lupaus – että tehokkaan teknokraattisen politiikan ja systeemin sisäisten ”sopivien” uudistusten avulla he voisivat edustaa ”tavallisten ihmisten” taloudellisia ja sosiaalisia etuja paremmin kuin muut – on alkanut menettää uskottavuutta niiden joukossa, joiden kohdalla vaikutus on ollut kielteinen.

3 Werner A. Perger; Die Lage der Progressiven in Europa, Berliner Republik, No 3/2007, s. 52–61.

4 Roger Liddle/Frederic Lerais, Europe’s Social Reality – A Consultation Paper from the Bureau of European Policy Advisers, Euroopan komissio, Bryssel, 2007, s. 30.

Euroopan yhdentymisen taloudellinen murhenäytelmä, 1961–2005

Vuosi	1961–1970	1971–1980	1981–1990	1991–2000	2001–2005
Kasvu	4,8	3,0	2,4	2,1	1,6
Työttömyys	2,0	3,8	8,5	9,4	7,8
Palkkojen osuus	72,3	73,9	72,1	69,2	68,4

Lähde: European Economy (luvut koskevat EU-15:ttä)⁵

Samaan aikaan keskustavasemmiston puolueiden toinen perinteinen vastaus talouden muutoksiin – lupaus luoda uusi ja tehokkaampi sosi-aali- ja talouspoliittinen järjestelmä perustamalla integroitu talous- ja poliittinen alue EU:n sisälle – saa yhä vähemmän kannatusta. Monet Euroopan kansalaiset ovat nyt skeptisiä tai jopa vastustavat sitä, eivät vain Ranskassa ja Alankomaissa, joissa kansanäänestykset olivat Euroopan perustuslakia vastaan.⁶ Tämä reaktio ei ole missään nimessä vain irrationaalinen: niin onnistunut kuin EU onkin ollut luodessaan rauhan ja poliittisen vakauden alueen Eurooppaan, se on pitkän päälle epäonnistunut kun kyseessä on talouskasvu ja työttömyys. Michael Dauderstädt puhuu tässä tilanteessa Euroopan yhdentymisen taloudellisesta murhenäytelmästä.

”Koulutusvallankumouksen” lupaukset ovat myös osoittautuneet suhteellisen ontoiksi. Nuorisotyöttömyys Euroopassa on 18,7 prosenttia virallisten tilastojen mukaan, mutta todellinen luku lienee korkeampi. Yhteiskunnallinen liikkuvuus ei ole parantunut koulutuksen kautta (jos jotain, niin se on huonontunut) ja peruskoulun onnistuneesti lopettaneiden määrä EU:ssa on tuskin muuttunut 20 vuodessa.⁷ Saksassa

5 Taulukko artikkelissa Michael Dauderstädt, *Increasing Europe’s Prosperity*, *Internationale Politik und Gesellschaft*, No 1/2007, s. 28–46.

6 René Cuperus, *European Social Unease – A Threat to the EU?*, *Internationale Politik und Gesellschaft*, No 1/2006, s. 65–90.

7 Roger Liddle/Frederic Lerais, *Europe’s Social Reality – A Consultation Paper from the Bureau*

yliopisto-opiskelijoiden määrä on noussut vähäiset 0,5 % viimeisen 10 vuoden aikana. Samaan aikaan monien koulutusjärjestelmien riittämätön rahoitus on huonontanut yliopistollisten arvosanojen laatua ja vähentänyt niiden arvoa työmarkkinoilla. Uusia työpaikkoja ei synny pääasiassa palveluyhteiskunnan korkeasti palkatulle sektorille, vaan sen alempaan päähän: nopeimmin kasvava ammatti 1990-luvun Britanniassa oli kampaaja.⁸ Tämä tilanne ei ole muuttumassa näköpiirissä olevassa tulevaisuudessa: Britannian hallituksen arviot osoittavat, että 80 % niistä työpaikoista, jotka luodaan vuoteen 2010 mennessä, ei vaadi yliopistokoulutusta.⁹ Nyky-Euroopassa nuoret, myös hyvin koulutetut, eivät vain kärsi yli keskitason työttömyydestä, vaan ovat myös suhteellisen köyhiä: 37 prosenttia alle kolmekymmenvuotiaista Britanniassa, 42 prosenttia Saksassa ja 49 prosenttia Alankomaissa ovat tilastollisesti ”köyhiä”.¹⁰

Samanaikaisesti on ilmaantunut uusia haasteita, joihin vasemmistolla ei toistaiseksi ole kunnollisia vastauksia. Tämä koskee ennen kaikkea maahanmuuttoa, josta on tullut yhä tärkeämpi viime vuosina. Vasemmiston vastaus viime vuosikymmenien massiiviseen maahanmuuttoon Euroopassa – ”monikulttuurinen yhteiskunta” – on epäonnistunut dramaattisesti. Se on johtanut sirpaloituneisiin yhteiskuntiin ja syrjäytyneiden vähemmistöjen ghettoihin, joissa integraatiota ei tapahdu ja joissa sekä kantaväestön että maahanmuuttajien molemmipuoliset pettymykset ovat pikemminkin lisääntyneet kuin vähentyneet. Tämä koskee ennen muuta islamilaisista maista tulleita ja heidän joukossaan toinen ja kolmas sukupolvi ovat hyvin paljon vihamielisempiä läntistä yhteiskuntaa ja sen arvoja kohtaan kuin heidän vanhempansa. Useiden vuosien ajan vasemmisto on kieltäytynyt jopa keskustelemasta tästä asiasta. Maahanmuutto on nyt se aihe, jossa keskustavasemmistolaisten puolueiden aktivistit ja toimihenkilöt eroavat eniten peruskannattajien mielipiteistä ja ilmoitetuista eduista.¹¹

of European Policy Advisers, Euroopan komissio, Bryssel, 2007, s. 24.

8 Elliott/Dan Atkinson, *Fantasy Island*, Lontoo, 2007, s. 79.

9 Jon Cruddas, *Neo-Classical Labour, Renewal*, Vol.14, No 1/2006, s. 34–41.

10 Roger Liddle/Frederic Lerais, *op.cit.*, s. 28.

11 Äskeisessä Britanniassa tehdystä YouGov mielipidetiedustelussa Gordon Brownin hallituksen tulevaisuudesta 65 % kaikista ja 53 % Työväenpuolueen äänestäjistä ilmoitti, että maahanmuuttajakysymys oli kaikkien merkittävin haaste Gordon Brownille: sitä vastoin vain 20 % puolueen

Pääosin passiivinen keskustelu globalisaatiosta ja kansainvälistymisestä, joka leimasi vasemmiston teknokraattisen uudistuksen projektia – tavallaan sosialidemokraattinen versio Margaret Thatcherin TINA-keskustelusta (”there is no alternative”, ei ole vaihtoehtoja) – ei tyydytä osaa väestöstä, joka odottaa kansallisvaltioilta aktiivisempaa roolia kuin uusi vasemmisto on ollut valmis tarjoamaan. Monissa maissa on tapahtunut tunneperäinen kansallisuusaatteen palaaminen ja sen on vaikea olla sopusoinnussa vasemmiston establishmentin globalisaatioystävällisen ja EU-myönteisen keskustelun kanssa.¹²

On olemassa merkkejä siitä, että länsimaisissa yhteiskunnissa on tapahtumassa hiipivä arvojen muutos, jota keskustavasemmistolaiset puolueet eivät näytä ymmärtävän eivätkä pysty vastaamaan siihen poliittisesti. Joissain maissa ajanhenki näyttää tulleen jälleen kerran konservatiiviseksi: mielipidetiedustelut osoittavat arvobarometrilla hidasta liikkumista kohti perinteisiä/konservatiivisia arvoja. Yhteiskunnalliskulttuurista liberalismia ja arvorelativismia, jotka luonnehtivat länsimaisia ”hedonistisia” yhteiskuntia viime vuosikymmeninä (ja lisäksi olivat hyvin tärkeitä teknokrattiuudistajille osoituksena niiden ”edistyk-sellisyydestä”) pidetään yhä enemmän ongelmallisina, liiallisina ja yhteiskuntaa haittaavina. Oikeisto on napannut tämän mielialan: Nicolas Sarkozyn menestyksekkäs vaalikampanja kiinnitti suurta huomiota ”tilintekoon” vuoden 1968 kanssa; ja USA:ssa republikaanit ovat rakentaneet menestyksekkäät vaalikampanja jatkuvasti ”arvoihin” ja siten kerta toisensa jälkeen syrjäyttäneet demokraatit.

Näiden ongelmien ja ristiriitojen seurauksena ovat keskustavasemmistolaiset puolueet monissa maissa hyvin vieraantuneet suuresta osasta perinteistä äänestäjäkuntaansa.¹³ Erityisesti yhteiskunnan tavalliseen ”populistiseen” sektoriin nämä puolueet eivät enää pysty kiinnittymään viestinnällisesti tai kulttuurisesti; ne eivät enää puhu tämän väestöosan kieltä eivätkä tunne sen ongelmia. Keskustavasemmistolaiset puolueet

Työväenpuolueen jäsenistä piti tätä asiaa erittäin tärkeänä.

12 René Cuperus, *Populism against Globalisation: A New European Revolt*, antologiassa *Rethinking Immigration and Integration: A New Centre Left Agenda*, Policy Network, Lontoo, 2007, s. 101–120. Katso myös David Goodhart, *National Anxieties*, Prospect, No 6/2006, s. 30–35.

13 Werner A. Perger, *Die Lage der Progressiven in Europa*, Berliner Republik, No 3/2007, s. 52–61.

ovat organisaatio- ja yksilötasolla pois monien Euroopan suurten kaupunkien ongelma-alueilta. Tämä on se väli, mihin uudet oikeistopopulistiset liikkeet – ja jotkut vasemmistoliikkeet – tunkeutuvat. Syrjäytetyt väestönosat käyttävät yhä enemmän näitä liikkeitä pettymyksensä ja viihtymättömyytensä airuina. Heidän havaitaan puhuvan sellaisista jokapäiväisistä ongelmista, joita valtaviiran puolueet – ennen kaikkea vasemmisto – joko kätkevät tai estävät niiden julkitulon.¹⁴

Nykyisin keskustavasemmistolaiset puolueet ovat ilmeisen avuttomia niiden teknokraattisen projektin uskottavuuden puutteen edessä. Projekti on vähentänyt mahdollisuutta edistykseen poliittikkaan eikä tarjoa perinteisen kannatuspohjan merkittävälle osalle muuta kuin sopeutumista vallitsevaan ”postmoderniin” taloudelliseen, sosiaaliseen ja kulttuuriseen järjestykseen. Ranskan PS-puoluetta lähellä oleva Fondation Jean-Jaurès on tutkinut työväen- ja alemman keskiluokan olosuhteita Ranskassa ja siteeraa tässä yhteydessä esikaupunkilaista, joka selittää: ”Emme me ole muuttuneet epäpoliittisiksi, poliitikot ovat.” Tämän kehityksen seurauksena ensimmäistä kertaa vuosikymmeniin on olemassa todellinen mahdollisuus, että se yhteiskunnallinen liittoutuma, joka muodostaa eurooppalaisen keskustavasemmiston perustan – työläis- ja alemman keskiluokan liittoutuma – hajoaa.¹⁵

Tarvitsemme uuden projektin

Tässä tilanteessa keskustavasemmistolla on edessään uuden poliittis-ideologisen projektin muotoilu, joka tekee sen jälleen kykeneväksi voittoon. Tämän projektin on vapauduttava kolmannen tien tekno-

14 Katso Jörg Flecker (toim.), *Changing Working Life and the Appeal of the Extreme Right*, Aldershot, Ashgate, 2007; ja Philippe Guibert/Alain Mergier, *Le decenseur social – Enquete sur les milieux populaires*, Fondation Jean Jaurès/PLON, Paris, 2007. Paikalliset Työväenpuolueen mielistiedustelut British National Partyä sympatisoivien keskuudessa, jossa kysyttiin, mitä ajatuksia he liittivät BNP:hen, antoi masentavan tuloksen Työväenpuolueelle: ”vapaa sana” ja ”reiluus” olivat ne ajatukset, joihin BNP yleensä liitettiin Työväenpuolueen peruskannattajien parissa.

15 Tämä ei merkitse, että syrjäytyneiden protestilla olisi järjestelmän vastainen luonne. Päinvastoin: nämä ihmiset haluaisivat osallistua järjestelmään, eivät heittäisi sitä yli laidan. He ovat ensisijaisesti, Zygmunt Baumanin sanoin, ”epäonnistuneita kuluttajia” ja heidän päätavoitteensa on tulla oikeiksi, osallistua täysin läntisen kulttuurin kulutuskuulturiin.

kraattisen projektin kapeasta ekonomismista luopumatta yhteiskunnan strategisesta ”keskialueesta”. 1970- ja 1980-lukujen ajatuksiin ei ole paluuta. Sen sijaan vaaditaan poliittista keskustelua, joka sekä tulkitsee oikein väestön pyrkimykset – tämä oli kolmannen tien suurimpia vahvuuksia eikä siitä pitäisi missään nimessä luopua – että puhuttelee myös heidän kasvavaa pelkoaan maailmassa, joka muuttuu yhä monimutkaisemmaksi.¹⁶ Sen on lopetettava eri väestöryhmien leimaaminen (”modernisaatioprosessin häviäjät”; ”saavutettujen etujen puolustajat”) ja tajuttava, että viime vuosina kehityksen sarja on vaikuttanut kielteisesti moniin ihmisiin (tulojen ja työpaikan menetys, kasvava epä tietoisuus työmarkkinatilanteesta, kasvava sosiaalinen vieraantuminen etnisesti ja kulttuurisesti yhä heterogeenisimmässä yhteiskunnassa,¹⁷ kasvavat paineet työpaikoilla, lisääntyvä paine liikkuvuuteen, jolla on vaikutuksensa ihmisten henkilökohtaiseen elämään). ”Olemme puhuneet Ruotsista, emme ruotsalaisista”; tämän selityksen antoi entinen sosialidemokraattinen ministeri puolueensa tappiosta viime vaaleissa. Jos keskustavasemmisto toivoo tulevansa vielä kykeneväksi voittamaan enemmistön sen on jälleen perustettava pohdintansa äänestäjensä elämän realiteettien varaan.

Samaan aikaan vasemmiston ideologiset tabut on yksinkertaisesti rikottava, ennen kaikkea maahanmuuttoasiassa ja sopeutumisen epäonnistumisessa: näissä asioissa vasemmisto on kieltäytynyt, toisin kuin muissa asioissa, katsomaan yhteiskunnan realiteetteja silmiin. Tämä kieltäytyminen on suuresti vieraannuttanut sitä osasta peruskannattajia.¹⁸

Sen lisäksi vasemmiston on selkiytettävä suhdettaan kansallisvaltion ja kansalliseen identiteettiin. Itse asiassa kansallisvaltio on ollut yli 100 vuotta vasemmiston keskeinen väline sen ajaessa poliittisia ja yhteiskunnallisia tavoitteitaan ja toistaiseksi ei ole korvaavaa välinettä

16 Richard Sennet, *The Culture of the New Capitalism*, Lontoo, 2006, erityisesti kappale 2, *Talent and the Spectre of Uselessness*, ss. 83–130; ja Zygmunt Bauman, *Liquid Life*, Cambridge, 2006.

17 Etnisen ja kulttuurisen heterogeenisyyden kielteisistä puolia yhteiskunnalliseen pääomaan ja koheesioon katso Robert Putnam, *E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century*, *Scandinavian Political Studies*, Vol. 30, N0 2/2007, s. 137–174.

18 René Cuperus, *Populism against Globalisation: A New European Revolt*, in *Rethinking Immigration and Integration: A New Centre Left Agenda*, Policy Network, Lontoo, 2007, ss. 101–120. Katso myös Ernst Hillebrand, *Migration and Integration – The Errors of the European Left*, *ibid*, s. 35–44.

löytynyt. Monet seikat viittaavat siihen, että ihmiset toivovat kansallisvaltiolle uutta aktiivisempaa roolia, nimenomaan ”suojelijana”, ei globalisaation toimeenpanijana, jollaisena kolmannen tien hallitukset usein esittäytyivät. Tässä tempu olisi pelastaa kansallisvaltio positiivisella tavalla samalla kun edetään Euroopan yhdentymisen tiellä.

Loppujen lopuksi vasemmiston täytyy jälleen näyttää kuinka se haluaa käyttää poliittista valtaa keskustavasemmiston äänestäjien eduksi. Viime vuosina se on luottanut poliittisen vallan käytössä melkein kokonaan ”pehmeään” alueeseen, yhteiskunnallis-kulttuurisiin teemoihin, jotka perustuvat yksilövapauksien ja ryhmätujen liberaaliin tulkintaan kun taas ”kovat” talous- ja rahapoliittiset sekä poliittis-institutionaaliset alueet julistettiin melkein kielletyksi alueeksi vasemmistopolitiikalle. Yhteiskunnissa, joita leimaa kasvava epätasa-arvo ja sosiaalisen liikkuvuuden puute ala- ja alemmilla keskiluokilla, tällainen ei voi jatkua.¹⁹

Samaan aikaan vasemmistokeskustan on myös jatkettava keskustelua pitemmän ajan yhteiskunnallisista tavoitteista, eikä vain suhteessa ympäristöön. Huolimatta siitä, että ”sulavan modernisuuden” (Zygmunt Bauman) nopeat yhteiskunnalliset ja taloudelliset muutokset ovat johtaneet epävarmuuteen ja ahdistumiseen myös klassisen keskiluokan piirissä, on myös selvää, että läntisten yhteiskuntien merkittävän väestöosan mielestä ”sosiaalinen kysymys” on ratkaistavissa lähitulevaisuudessa. Kapea ekonomismi, joka ei puhu poliittisesti elämän laadusta ja elämän tyylistä, houkuttelee vain rajallisesti näitä yhteiskunnan segmenttejä. Tämä merkitsee myös, että vasemmiston on hakiessaan uutta poliittista sanomaansa varottava menemästä (taas) ”sosiaalisen pessimismin” ansaan (Zaki Laidi), joka on yksinomaan kielteinen tulkinta viime vuosikymmenten muutoksista ja niiden vaikutuksista yhteiskuntaan ja ihmisten elämään.

Myös oikeisto on muuttumassa

Ikään kuin nämä pulmat eivät olisi tarpeeksi vaikeita, on vasemmiston

19 On mahdollista, että inspiraatio tulee odottamattomalta suunnalta: USA:n Demokraattinen puolue on alkanut keskustella ”tulonjaosta” vakavasti ensimmäisen kerran aikoihin. Democratic Hopefuls Push for New Way beyond Clintonomics, Financial Times, 15.6.2007.

edessä yksi lisähaaste: myös oikeisto modernisoituu. Viime vuosina se on sanonut näkemiin, ainakin retorisesti, uusliberaalille radikalismille ja menestyksellä ottanut jälleen haltuunsa poliittisen keskikentän. Tämä uudelleen suuntaus merkitsee Euroopan keskustavasemmiston peruselementtien implisiittistä hyväksymistä. Tämä konservatiivien uudelleen tulo keskustaan voidaan havaita eri muodoissaan monissa maissa: George W. Bush on onnistuneesti käynyt läpi kaksi vaalikampanjaa lupaamalla ”myötätuntoista konservatismia”. Ruotsin konservatiivit Fredrik Reinfeldtin johdolla ovat sitoutuneet säilyttämään Ruotsin hyvinvointivaltiona ja sen seurauksena he voittivat vaaleissa, teknokraattisesti puhuen, hyvin ammattitaitoisen sosialidemokraattisen hallituksen. CDU, lähes katastrofaalisten Angie-vaalien²⁰ jälkeen, on jälleen omaksumut perinteisemmän kristillisdemokraattisen hahmon. Britanniassa David Cameronin johdolla konservatiivit ovat tehneet ihmetyttävän täyskäännöksen. Cameron tukee julkisia investointeja, kansallista terveydenhuoltojärjestelmää, ympäristön suojelua ja homoseksuaalien avioliittoja. Ranskassa Nicolas Sarkozy omi itselleen ”työn arvokkuuden” ja maallisen tasavallan lisäksi vielä Ranskan vasemmiston pyhät hahmot kuten Victor Hugon ja Jean Jaurèsin. Uuden konservatismiin strategia ei enää kyseenalaista keskustavasemmiston tavoitteita – tietyn asteista sosiaalista hyvinvointia ja solidaarisuutta sekä painotusta koulutusmahdollisuuksiin ja vähemmistöjen oikeuksia – vaan sen keinot. Valtio ei sovi näiden tavoitteiden välineeksi: liian kallista ja usein liian raskassoutuista. Markkinat, yksityiset tuottajat ja vapaaehtoistyö voivat tehdä nämä asiat paremmin. Pohjimmiltaan siinä on konservatiivien versio siitä SPD:n mainoslauseesta, jota se käytti Helmut Kohlia vastaan vuonna 1998: ”Emme tee kaikkea eri lailla, mutta on paljon asioita, jotka teemme paremmin”. Uusi ”pehmeä” oikeisto lupaa saman tänään: ”Emme tee kaikkea eri lailla, mutta on paljon asioita, jotka teemme paremmin – ja halvemmalla.”²¹ Tällä hetkellä keskustavasemmistolaisilla puolueilla ei ole vastausta tähän. Äänestäjät mitä erilaisimmista sosiaaliryhmistä ottavat ilmeisesti vastaan hyvin tämän keskustavasemmiston

20 Angie-vaalit viittaa Saksan kristillisdemokraattisen puolueen suureen vaalitappioon 2005 Itä-Saksassa, vaikka puoluetta johti itäsaksalainen Angela Merkel (toim. huom.).

21 Katso myös Tobias Durr, Das sozialdemokratische Paradox, Berliner Republik, No 3/2007, s. 18–20.

talous- ja sosiaalipolitiikan vaihtoehdon ilman näiden kulttuuriliberalismia ja ideologioita liikaherkkyksiä.

Vastastrategian on toimittava monilla rintamilla: valtion roolin tulee olla kuitenkin pääteema. Jos on olemassa eroja uuden oikeiston ja uuden vasemmiston yhteiskunnallisissa visioissa, se on valtion tuleva rooli sosiaali- ja muiden yhteisten palvelujen tuottamisessa sekä yksilön ja yhteisön elämänmuutos hyvin epätasa-arvoisissa yhteiskunnissa. Kasvavan epävarmuuden aikana vision vahvasta, aktiivisesta, mahdollistavasta valtiosta pitäisi näyttää monien mielestä houkuttelevammalta kuin järjestelmä, missä sosiaaliapu ja julkiset palvelut on siirretty pois kansalaisten oikeuksien piiristä ja erotettu sattumanvaraisen ja valikoidun hyväntekeväisyyden asiaksi ei-julkisella ja kaupallisella sektorilla.

Mitterandin ajan lopulla Lionel Jospin yritti vakuuttaa vasemmistolle, että sillä oli "droit de l'inventaire". Juuri tällaista "arviointioikeutta" Euroopan vasemmiston on nyt vaadittava suhteessa viime vuosikymmenien teknokraattiseen uudistusprojektiin. Vaaditaan kriittistä keskustelua siitä, mitä on säilytettävä ja mikä tuntuu nykytilanteessa epäkelvöltä ja vanhentuneelta ja on korvattava uusilla poliittisilla ajatuksilla. On jälleen vakavan uudistushenkisen revisionismin aika.

Artikkeli on aiemmin julkaistu englanniksi aikakauslehdessä Internationale Politik und Gesellschaft 4/2007.

Hoiperteleva liike – nostalgista reformismiin

Jenny Andersson ja Peter Gustavsson

Sosialidemokratian ongelma ei ole visioiden puute – päinvastoin. Ongelma on, että se liikkuu selvästi hoiperrellen näiden visioiden ja konkreettisen politiikan välillä. Tähän liittyy se, että puolue ei ole loppuun asti arvioinut omaa politiikkansa 1980- ja 1990-luvuilla ja että puolueelta puuttuu analyysi tietoyhteiskunnan yhteiskunnallisista ja taloudellisista kehityssuunnista.

Göran Perssonin puheenjohtajakaudella visio kansankodista koki retorisen renessanssin. Oppositioajan haaste on sen täyttäminen sisällöllä ottamalla askel menneen nostalgisesta kaipuusta 2000-luvun reformismiin.

Göran Perssonin aikaa voidaan kuvata kansankodin paluuna. Ruotsin kolmas tie – joka vuosikymmenen ajan asetti valinnanvapauden tasa-arvon edelle ja kustannustehokkuuden yhteiskuntatalouden tehokkuuden edelle – oli lyhytaikainen kokeilu, välivaihe työväenliikkeen historiassa.

1990-luvun talouskriisin jälkeisen onnistuneen budjettisaneerauksen jälkeen sosialidemokratia on yhä suuremmalla itseluottamuksella väittänyt, että uusliberalismin todellisuuskuvalla ei ole pohjaa ja että Ruotsin mallilla on keskeinen tehtävä täytettävänä uudella aikakaudella. Kansainväliset vertailut ovat nostaneet hyvinvointimallimme esikuvaksi Euroopassa ja maailmalla.

Göran Perssonin johdolla sosialidemokratia on etäännytynyt 1980- ja 1990-lukujen uusliberaalisesti värittyneistä ajatuskuluista. Puolue on retoriikassa palannut Per Albinin, Wigforssin ja Erlanderin klassiseen aateperintöön.

Perssonin aika on myös rakentanut pohjan kahdelle keskeiselle so-

sialidemokraattiselle tulevaisuusvisiolle – vihreälle kansankodille ja ajatukselle kaikkien tietoyhteiskunnasta.

Näiden ajatusten on mahdollista tulla sosialidemokraattisen tulevaisuuspolitiikan kantaviksi osiksi.

Hoipertelu

Näin ollen visiot eivät siis ole ongelma. Ongelma on, että nämä visiot tietoyhteiskunnasta kaikille ja kestävästä yhteiskunnasta eivät ole löytäneet ilmaisuja käytännön politiikassa. Hoiperrellaan toisaalta kansankotiretoriikan ja toisaalta sellaisten institutionaalisten muutosten välillä, joita on toteutettu Ruotsin mallissa 1980- ja 1990-luvuilla ja jotka ovat tehokkaita esteitä sille, mitä politiikan avulla voidaan toteuttaa. On aika uudelleen arvioida valinnanvapauden ja budjettisaneerauksen vaikutukset ruotsalaiseen yhteiskuntaan.

Sosialidemokraatit puhuvat kaikkien koulusta samanaikaisesti kun Ruotsissa on yksi maailman liberaaleimmista järjestelmistä, jolla tuetaan yksityiskouluja julkisin varoin. Sosialidemokraatit puhuvat yleisestä hyvinvoinnista, jossa vain paras on kyllin hyvää kansalle samanaikaisesti kun maksukatto ja ylijäämätavoite estävät julkisen sektorin laajentumisen. Sosialidemokraatit puhuvat täystyöllisyydestä samanaikaisesti kun riippumaton valtionpankki pitää taloudellista toimintaa alhaalla niin että pankki alittaa jopa itse asettamansa matalan inflaatiotavoitteen.

Kansankodin voima oli, että sen arvot universaalisuus, solidaarisuus, tasa-arvo ja turvallisuus olivat pohjana sille, millaisiksi hyvinvointivaltion instituutiot muodostettiin ja että instituutiot myös tuottivat näitä arvoja toimillaan kansalaisten parissa.

Nykyisin, 1980- ja 1990-lukujen muutosten jälkeen, hyvinvointivaltion instituutioita leimaa sekoitus kansankodin universaalisuutta ja niitä arvoja, jotka tulivat usein valinnanvapauden iskulauseen alla mukaan hyvinvointipolitiikkaan 1980-luvun loppupuolella ja jotka ovat muuttaneet hyvinvointivaltion kasvoja kansalaisiin päin.

Tällä lailla syntyi sekava ja poikkinainen sosialidemokratia. Nostalgisesti sävyttynyt kansankotikäsite joka nykyisin leimaa sosialidemokratiaa, ei ole sopusoinnussa sen kanssa, mitä ihmiset kokevat arjessa, työelämässä, koulutuksessa ja kohdatessaan hyvinvointivaltion ja julkiset

palvelut.

Kansankodin ajatuksen, että kollektiivisella rahastosäästämisellä ohjataan yhteiskuntaa toivottuun suuntaan, ja uuden yksilöllisen eläkesäästörahaston välillä on suuri ero.

Kaikki mukaan – mutta minne?

Mielestämme sosialidemokratian ideologinen eksyksissä olo pohjautuu siihen, että sosialidemokratia ei ole asettunut vastustamaan 1980- ja 1990-lukujen aateperintöä ja myös vaillinaiseen yhteiskunta-analyysiin, minkä johdosta puolue ei monilla aloilla tunnu tietävän, mitä todellisuutta sen olisi kuvailtava. Puolueelta puuttuu kriittinen katse Ruotsin yhteiskunnan muutokseen, ja myös omaan rooliinsa tässä muutoksessa. Ja ilman yhteiskunta-analyysiä ja kriittistä katsetta jäi kansankotikäsite kummallisen tyhjäksi. Siitä tuli historian tulevaisuusvisio, johon epävarma tulevaisuus oli tunnettava. Ei sellaisella vaaleja voiteta.

Kun Dagens Nyheterin lukijat saivat itse keksiä vaalimainoksia, oli yksi niistä ”Kaikki mukaan – mutta minne?” Se ei ole huono kuvaus sosialidemokraattien ongelmista.

Sosialidemokraattien poliittiset iskulauseet ja kielikuvat viime vuosikymmenten aikana ovat olleet asenteeltaan puolustavia ja antaneet lähinnä kuvan puolueesta, joka kulkee selkää edellä tulevaisuuteen. 1980-luvulla oli ”vartioitava” hyvinvointia ja Perssonin aikana sanottiin, että ”olemme ylpeitä, mutta emme tyytyväisiä”. Mutta mihin emme ole tyytyväisiä? On, kuten vaalitulokset osoittaa, vaalitaktisesti ongelmallista olla ylpeä, ellei ole aivan selvää, mihin ei ole tyytyväinen.

Nostalgia on menneen kaipuuta. Urotyöt sijoitetaan historiaan ja pelätään tulevaisuutta, joka tuntuu epävarmalta. Poliitiikan tehtäväksi tulee vahtia saavutettuja tuloksia. Mutta taaksepäin katsominen sosialidemokratian loisto-aikaan voi auttaa myös rakentamaan parempaa tulevaisuutta historian oppien perustalle. Tämä vastakohtana niille, joiden mielestä modernisointi tarkoittaa, että revitään alas suuria osia sotien jälkeisen ajan yhteiskunnallisista saavutuksista tai että muutos on hyvä itse muutoksen takia.

Sosialidemokratian haaste on antaa kansankotikäsitteelle sisältö, joka voi muuttaa sen nostalgisesta menneisyyden kaipuusta visioksi

tasa-arvoisesta tulevaisuudesta. Sen onnistumiseksi vaaditaan sosialidemokraattista yhteiskunta-analyysiä siitä taloudellisesta, sosiaalisesta ja kulttuurisesta ajasta, jossa elämme. Vaaditaan myös niiden muutosten ymmärtämistä, jotka Ruotsin yhteiskunta on läpikäynyt viimeisten vuosikymmenten aikana, ymmärrystä joka sisältää sosialidemokraattisen politiikan ideologisen sisällön ja vaikutusten arvioinnin sekä ne ristiriidat ja jännitteet, joita nykyisin on keskeisten kysymysten ympärillä.

Kriisin jälkeisen ajan yhteiskunta

Yksityiskoulut, eläkeratkaisu ja talouspolitiikka ovat esimerkkejä kysymyksistä, joissa puolue on jakaantunut toisaalta Erlanderin ja Palmén perinnön vaalijoihin ja toisaalta kolmanteen tiehen ja hallitusoikeistoon. Nykyisin on vaikeaa keskustella 1980- ja 1990-lukujen aatemuutoksista puolueessa. Usein 1980- ja 1990-lukujen sosialidemokraattisen politiikan kritiikkiin vastataan, että tapahtui välttämättömiä taloudellisia ja pragmaattisia muutoksia, jotka loivat pohjan sille, että tänään ”Ruotsilla menee hyvin”, mutta ne eivät muuttaneet työväenliikkeen arvoja.

1980- ja 1990-luvuilla tehtiin vaikeita ja tärkeitä päätöksiä, jotka rakensivat pohjan sille hyvälle tilanteelle, jossa Ruotsi monessa suhteessa tällä hetkellä on. Mutta niiden mukana tuli myös arvostusmuutoksia, joilla on vaikutuksia sosialidemokraattiseen aatteeseen.

Ne muuttivat sitä, miten puolue alkoi nähdä päämäärän ja keinojen välisen suhteen sekä turvallisuus- ja tasa-arvokäsitteet. Valinnanvapauden käsite löi itsensä läpi sosialidemokraattisessa aatteessa. Kriisin jälkeisen ajan sosialidemokratia näyttää erilaiselta kuin sodanjälkeisen ja se myös näkee maailman toisin.

Oikea kysymys ei ole, olivatko nämä päätökset perusteltuja vai eivät. Jotta pääsisimme pitemmälle sosialidemokraattien tulevaisuuskeskustelussa, on meidän sen sijaan analysoitava millaisia seurauksia ja vaikutuksia näillä päätöksillä on ollut Ruotsin yhteiskuntaan ja sosialidemokraattien kykyyn muodostaa yhtenäinen tulevaisuusvisio, joka ulottuu sekä visioon että käytäntöön.

Tiedämme nyt, että 1990-luku johti suuriin yhteiskunnallisiin muutoksiin, jotka suurelta osin ovat yhä jäljellä. Leikkaukset etuuksissa ja palveluissa koskivat kovasti yksinhuoltajiin, vanhuksiin ja sairaisiin.

Kasvavalla osalla nuorisoa ei ole mitään mahdollisuuksia saada pysyvää työpaikkaa.

Monilla niistä maahanmuuttajista, jotka tulivat Ruotsiin 1990-luvulla, ei ollut mitään mahdollisuuksia päästä työmarkkinoille. Julkisen sektorin tehostaminen ja sen leikkaukset johtivat siihen, että suuret ryhmät joutuivat työttömiksi tai osa-aikatyöhön. Työttömyydestä tuli osa ruotsalaista yhteiskuntaa ja jotain sellaista, joka nykyisin voi kohdata lähes kaikkia.

Sosialidemokratia hyväksyi yksilöllistymisen 1980-luvun alusta lähtien ja osana sitä puolueella on sen jälkeen ollut taipumus pitää loppuun palamista, pitkäaikaissairauksia ja huonoa terveyttä henkilökohtaisina ongelmina.

Muutokset julkisella sektorilla, työ- ja tuotantoelämässä liittyvät kehittyneiden teollisuusyhteiskuntien rakennemuutoksiin 1970-luvun puolivälistä lähtien. Tätä kehitystä kuvataan usein siirtymisenä teollisuusyhteiskunnasta palvelu- tai tietoyhteiskuntaan. Kehittyneiden teollisuusmaiden teollisen massatuotannon korvasi tavaroiden ja palvelujen joustava tuotanto. Sosialidemokraattien analyysi tästä muutoksesta on toistaiseksi ollut vajavainen, likistyksissä yksilöllisen pätevyyskehityksen, pienyritysten ja alueellisen kehityksen pohjalle rakennetun kasvu- ja politiikan ja kaikkia koskevan tietoyhteiskunnan välissä.

Tietoyhteiskunta kaikille?

Työväenliikkeellä on pakottava tarve yhteiskunta-analyysiin, jotta ajatus kaikkia koskevasta tietoyhteiskunnasta voidaan viedä puheista käytäntöön. Koululaitoksen suuren laajenemisen yhteydessä 1990-luvulla Göran Persson puhui tiedosta kollektiivisena hyödykkeenä.

Tieto kasvaa, kun kaikki jakavat sen. Se on kaunis ajatus, joka herättää mielikuvituksen ja vetoaa solidaarisuuteen ja tasa-arvoon tavalla, joka poikkeaa siitä taloudellisesta perspektiivistä, joka leimaa tietoyhteiskuntakeskustelua muualla Euroopassa.

Mutta on suuri ero kaikkia koskevan tietoyhteiskunnan ajatuksen ja koulumarkkinoiden välillä. Koulumarkkinoilla on valtavat vaikutukset erotteluun ja elämän mittaiseen epätasa-arvoon. Se, joka lukee Arbetarrörelsens Tankesmedjan raportin ”Ojämlighetens pris” (Epätasa-arvon

hinta) näkee selvästi, mitä yksilön elämän mahdollisuuksille merkitsee, käykö koulua rikkaassa vai köyhässä esikaupungissa. Puolueohjelman puhe siitä riskistä, että syntyy uusi tietoa omaava luokka ja ulkopuolella oleva tietoproletariaatti, on käymässä toteen. Oikeus valita ja kehittyä eri lailla, niin kuin tasa-arvokäsite muotoiltiin puolueohjelmassa, on johtanut kasvaviin kuiluihin.

On myös silmiin pistävää, että kun tietojen tason kohottaminen ja alueelliset korkeakoulut ovat aivan keskeistä tasa-arvopolitiikkaa tietoyhteiskunnassa, niin näitä panoksia ei ole kuvailtu tasa-arvopolitiikaksi vaan talouspolitiikaksi. Tietojen tason kohottaminen tuli mukaan eräänä tapana vähentää nopeasti työttömien määrää 1990-luvun kriisissä. Alueelliset korkeakoulut olivat politiikkaa, jolla nostettiin työvoiman ammattitaitoa ja kilpailukykyä. Missä oli tasa-arvokeskustelu?

Tietoyhteiskunnan dilemma on, että kaikkien saama tieto on myös sitä tietoa, josta yksilöt taistelevat yksilöllisillä työ- ja koulutusurillaan. On olemassa jännite sen välillä, että tieto on sekä kollektiivinen hyödyke että yksityistetty kilpailuväline henkilöiden ja ryhmien välillä.

Yksityiskoulujen esimerkki osoittaa kuinka tämä jännite ilmenee ristiriitana tasa-arvon ja erilaisuuden välillä, ristiriitana, jonka on synnyttävä uusi tasa-arvokeskustelu. Samalla lailla on olemassa jännite sen välillä, että tieto on sekä yksilöllistä itsensä toteuttamista että tuotantoväline.

1990-luvun sosialidemokraattinen koulutuspolitiikka on rakentunut itseään toteuttavien yksilöiden ajatukselle; sosialismin ehkä radikaaleimmalle utopialle. Mutta sosialistien ajatus ihmisen sisäisten mahdollisuuksien vapauttamisesta on saanut uuden sisällön aikana, jolloin tieto yhä enemmän on pääomaa, jota vaihdetaan markkinoilla. Uudessa tuotantojärjestelmässä tieto ei automaattisesti ole jotain, joka tukee ihmisten itsensä toteuttamisprosessia.

Tietotalous ei perustu vain luovuuteen ja inhimilliseen kasvuun, kuten usein oletetaan, vaan yksityistämiseen, standardisoimiseen ja rationalisointiin, prosesseihin, jotka johtavat uudenlaisiin tehdastyön muotoihin call centereissä jne. Tietoyhteiskunnassa elinikäinen oppiminen on jotain muuta kuin työväenliikkeen radikaali kansansivistyksen ihanne. Lähinnä on kyse teknokraattisesta koulutusihanteesta, jossa yksilön tiedot nähdään ajan mittaan vaihdettavina työllistymiskelpoisuuden luomiseksi.

Inhimillisen pääoman käsitteen myötä tulevat uudessa kasvuteorias-
sa myös tieto, lahjakkuus ja luovuus talouspääoman erityismuodoiksi.
Itse tietokäsité muuttuu sivistyksen ja ymmärryksen ideasta joksikin
huomattavasti karkeammaksi. Jos tiedosta tulee vain tuotantoteki-
jä, eikä se enää kykene kyseenalaistamaan yhteiskuntarakennetta tai
tuotantojärjestelyjä, olemme kaukana työväenliikkeen klassisesta
sivistysajatuksesta.

Tietoyhteiskunnan nurjat puolet

Elinikäinen oppiminen, ymmärrettynä henkilökohtaisen vapautumisen
välineenä, mutta myös tasa-arvon, liikkuvuuden ja kasvun politiikkana,
on luonnollisesti valtava mahdollisuus radikaaliin sosialidemokraatti-
seen politiikkaan ja Ruotsilla on tässä selvä etumatka suhteessa muuhun
maailmaan. Mutta siihen on yhdistettävä analyysi siitä, miten nykyisellä
työelämällä tuntuu olevan sisäänrakennettu ja vastenmielinen taipumus
heittää ulos yhä useammat. Yhä useammat laitetaan yhteiskunnan ja
työmarkkinoiden ulkopuolelle.

Olof Palme sanoi eräässä puheessaan yhteiskunnallisesta syrjäytymi-
sestä, että teollisuusyhteiskunnan kohmelo tuntui olevan se syrjäytymi-
nen tuotantoelämästä, joka seurasi kasvun jalanjäljissä. Nykyaikainen
kasvu näyttää luotavan jossain loppuun palamisen ja osattomuuden
välillä. Tässä on yksi osa tietoyhteiskunnan tärkeimmistä ongelmista.
Muutokset tuotantoelämässä ovat kulkeneet käsikkäin stressin ja epä-
varmuuden sekä työvoiman uudenlaisen riiston kanssa.

Tietoyhteiskunnan kasvava palkansaajien riisto, niin työläisten kuin
toimihenkilöidenkin, sisältää paradoksin. Tietoyhteiskunnassa ihminen
ja ihmisen kyvyt asetetaan suurennuslasin alle tavalla, jonka osa inhi-
millistä pääomaa kokee vapauttavana ja osa polttavana. Inhimillinen
pääoma on mitä suurimmassa määrin loppuva voimavara. On olemassa
inhimilliset rajat kyvyillemme jatkuvasti oppia uutta. Korkeat sairasta-
vuusluvut kuvastavat rauhattomuutta ja epävarmuutta, jotka seuraavat
siitä, että on vaikeaa arvioida tilannettaan, ennustaa tulevaisuuttaan tai
jaksaa työelämän kiihkeässä vauhdissa.

Kuitenkin stressi esitetään nyky-yhteiskunnassa usein henkilökohtai-
sena ongelmana, se on osa kasvaa individualismia ja sen aiheuttamaa

rauhattomuutta. Mutta klassisen sosialidemokraattisen analyysin avulla esiin tulee kuva yhteiskunnasta, jossa tuotantotasoa kohotetaan keskittämällä yksittäiselle työntekijälle yhä lisää vastuuta yhä useammasta työtehtävästä. Työperäiset sairaudet saavat uusia muotoja kun vanhat ”liikuntaelinten säryt” saavat seurata psyykkisistä sairauksista kuten uupumuksesta, rauhattomuudesta ja unettomuudesta. Myös sisäinen pääomamme, mielikuvituksemme, tietomme ja uteliaisuutemme kulutetaan loppuun.

Tietotalouden ajatuksessa on myös jotain kirottua, jota työväenliikkeen on ollut vaikea omaksua. Tietotyöntekijän pääoma on hänen uteliaisuutensa, muuttumishalunsa, lahjakkuutensa ja tietonsa. Keiltä puuttuu inhimillinen pääoma? Niiltäkö, jotka eivät jaksakaan vain oppia uutta pitkän elämänsä aikana? Niiltäkö, jotka eivät ole aloitekykyisiä ja hyviä yrittäjiä? Niiltäkö, jotka ovat luovia, mutta ajattelevat sellaisia ajatuksia, joita ei voi myydä markkinoilla, luovat teoksia joista ei koskaan tule pääomaa uusilla taidemarkkinoilla tai muotoilussa tai innovaatioissa?

Elämä ei ole kilpajuoksua

Näitä tietoyhteiskunnan suuntauksia kuvataan kasvavassa määrin kansainvälisessä tutkimuksessa ja keskustelussa. Mutta kansainvälisellä sosialidemokratialla ei ole kattavaa analyysia nykyaikaisesta tuotantoelämästä tai kapitalismin modernia kritiikkiä.

Niin kutsuttu Ruotsin malli sisälsi lukuisia olettamuksia nopeassa muutoksessa olevasta korkean tuottavuuden taloudesta ja kasvun ja sosiaalipolitiikan välisestä tärkeästä riippuvuussuhteesta. Sosialidemokratia on 1990-luvulla palannut näihin ajatuksiin, joissa hyvinvointipolitiikan rooli on luoda turvaa ihmisille, jotka uskaltavat muuttua.

Nykyisin meidän on mietittävä enemmän työmarkkinapolitiikan, sosiaalipolitiikan, koulutuksen ja elinikäisen oppimisen välisiä suhteita ja lähdettävä siitä, että oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo ovat keskeisiä tuotantovoimia, jotka johtavat kehitykseen ja edistykseen. Pitäköön nopeasti esiin nousevat ja yhtä nopeasti katoavat palveluyritykset työntekijöitä ”käytä ja heitä pois” -tavaroina, yhteiskuntataloudella ei ole varaa sellaiseen työelämään, joka polttaa pois inhimillisen pääoman.

Tietoyhteiskunnan työelämän on siksi oltava yhteiskunnallisesti kestävä talouden kilpailukyvyn turvaamiseksi ja kaikkien on oltava siinä mukana. Siihen tarvitaan luotettava analyysi tämän päivän työelämän suuntauksista.

Sosialidemokratia on tehnyt kaikki ajateltavissa olevat virheet keskusteluissa tämän koventuneen työelämän seurauksista. Sen sijaan, että olisi poimittu tilastoista tieto työtaakan kasvamisesta, ei vähiten julkisella sektorilla työskentelevillä yksinäisillä naisilla, sosialidemokratia on sukeltanut keskusteluun sairausvakuutusvilpistä.

Sen myötä liike on hyväksynyt että uusliberaali ihmiskäsitys on levinnyt hyvinvointibyrokraatian suuren osan aktiivisella tuella. Sosialidemokraattien ydinäänestäjät ovat vastanneet passiivisuudella ja äänestämättömyydellä, kun taas marginaaliäänestäjiä suurkaupunkialueilla houkuttaa viesti, että uusi hallitus voi pienentää syrjäytymislaskua nousemalla vastarintaan sääntöjä vastaan.

Sosialidemokratia on ollut ilman vastausta ihmisten ongelmiin siitä, kuinka stressaantunut elämä saadaan kasaan. Samanaikaisesti kun kristillinen oikeisto on korottanut äänensä ja terävöittänyt argumenttejaan kotihoidon tuesta ja uusliberaali oikeisto on tehnyt saman piikavähennyksellään, on luovuttu kuuden tunnin työpäivän visiosta.

Vapaavuotta – uudistusta, joka tähtäsi loppuun palamisen estämiseen ja samalla pitkäaikaistyöttömille tien työmarkkinoille – ei ole koskaan otettu mukaan sosialidemokraattiseen politiikkaan vaan laajat piirit ovat tuominneet sen myönnytykseksi kasvuvihamieliselle ympäristöpuolueelle. Työväenliike elää ennen kuulumattoman vaarallisesti, jos se ei tajua ”elämän palapelikeskustelun” räjähdysvoimaa.

Sen sijaan, että ottaisi huomioon nämä uuden radikaalin uudistuspolitiikan ennen näkemättömät mahdollisuudet, sosialidemokratia on jämähtänyt hokemaan fraasia ”meidän on tehtävä enemmän työtä”. Sen sijaan, että tehtäisiin työelämästä inhimillisempi, on panostettu siihen, että uuden eläkejärjestelmän mukaan on taloudellisesti kallista lähteä työelämästä varhaisemmin. Ja julkinen sektori on itse aktiivisesti auttanut siinä, että työperäisistä sairauksista kärsivät ja pitkäaikaissairaat on lähetetty varhaiseläkkeelle sen sijaan, että heille olisi tarjottu sellaisia työtehtäviä, joista he selviytyvät.

Massatyöttömyystaloudessa on valtasuhteissa perustavaa laatua oleva ero verrattuna täystyöllisyystalouteen. Kun työpaikoista on pulaa pako-

tetaan ihmiset sopeutumaan siihen, mitä ”talous” vaatii, heidän oltava ”käytettävissä olevia”. Kun työvoimasta on pulaa on sen sijaan talouden sopeuduttava todella olemassa oleviin ihmisiin.

Silloin ei puhuta yli-ihmisistä, jotka ovat nuoria, mutta joilla kuitenkin on pitkä työkokemus, korkea koulutustaso, hyvä aloitekyky ja sosiaaliset taidot ja jotka eivät aio hankkia lapsia. Silloin työnantajien on pakko joko hyväksyä ihmiset sellaisina kuin he ovat tai panostaa innostavaan ja luovaan johtamiseen ja henkilöstön kehittämiseen.

Yksityinen rikkaus ja julkinen köyhyys

Yhteiskunta-analyysia haettaessa on yksityinen rikkaus ja julkinen köyhyys toinen tapa tarttua kiinni sosialidemokratiaan. Vastakohtana sille, miten sosialidemokratia 1950- ja 1960-luvuilla kävi keskustelua niin kutsutusta yhteiskunnallisesta tasapainosta – kuinka kasvuyhteiskunta vaati tasapainoa julkisen ja yksityisen kulutuksen välillä, jotteivät kuitut kasvaisi – ei sosialidemokratia ole 1990- ja 2000-luvuilla pystynyt keskustelemaan yksityisen ja julkisen kulutuksen suhteesta.

Pitkän tähtäyksen suunnitelman ”pohjaskenaariossa” yksityinen kulutus kasvaa noin 60 prosenttia vuosien 2002 ja 2020 välillä. Samaan aikaan julkisen sektorin resurssit kasvavat hyvin vaatimattomasti ja ne riittävät selviytymään vain siitä julkisten palvelujen määrän kasvusta, joka johtuu vanhusten osuuden kasvusta.

Pitkän tähtäyksen suunnitelman johtopäätökset ovat silmiin pistävässä ristiriidassa yleisen hyvinvointipolitiikan kanssa – että vain paras on kyllin hyvää kansalle. Samalla kun yksityisen kulutuksen ala laajenee dramaattisesti, asetetaan julkinen sektori säästökuurille. Se kiihdyttää sitä kehitystä, joka on jatkunut 1980-luvulta asti kun julkinen sektori alkoi laahata yksityisen jäljessä.

On vaikea kuvitella mitä niin iso yleinen yksityisen kulutuksen kasvu merkitsisi kotitalouksiin tuotavien uusien tuotteiden muodossa. Kyse on myös siitä, missä määrin tämä todella tekisi ihmiset onnellisemmiksi kuin nykyisin. Sosialidemokratian on asetettava kysymys eikö lisääntyvällä yksityisellä kulutuksella ole vähenevä marginaalihuuto – tulemmeko todella onnellisemmiksi kaikille tarjolla olevista useammista loistoautoista tai vuosikertaviineistä?

Kehitys kulutuksen yksityistämistä kohti tapahtuu samanaikaisesti säästämisen ja pääomanmuodostuksen yksityistämisen kanssa. Ruotsin mallin tunnusmerkkinä oleva julkisen säästämisen perusta – vahva kollektiivinen pääomanmuodostus yksilöiden asunto- ja eläketarpeiden sekä työkyvyn menettämisen uhan takia – on pilkottu pala palalta. Sen sijasta tapahtuva yksityinen pääomanmuodostus edellyttää kasvavia varallisuuseroja.

Onko meillä varaa tehdä työtä?

Nämä keskeiset yhteiskuntamuutokset ovat kiinteässä yhteydessä klassiseen kysymykseen onko meillä varaa tehdä työtä. Tuotannon nopea kehitys merkitsee, että yksityisellä tavarakulutuksella on hyvin rajoitettu työllisyysvaikutus. Porvarihallituksen ratkaisu tähän on yksityisten palvelujen käytön subventointi. On kaikki syy punnita, eikö sosialidemokraattinen vastaus tähän olisi antaa julkisen kulutuksen kasvaa samassa tahdissa kuin yksityisenkin. Tämä antaisi mahdollisuuksia kohdata koulutuksen, hoidon ja hoivan tarpeet ja samalla luoda tuhansittain uusia työpaikkoja.

Sotien jälkeisenä aikana sosialidemokraatit kohtasivat kasvavat sosiaaliset tarpeet julkisen sektorin avulla ja käyttivät apuna teoriaa julkisesta ja yksityisestä kulutuksesta sekä kollektiivisista ja yksilöllisistä hyödykkeistä teollisen muutoksen hallinnassa.

Liikkeen mielestä kehitys loi ”kasvavien odotusten tyytymättömyyden” kun kasvavat sosiaaliset tarpeet voidaan nykyaikaisessa yhteiskunnassa toteuttaa vain solidaarisesti yhteistyössä.

Sosialidemokraattien teoria julkisen sektorin laajentumisesta koski sitä, kuinka näiden tarpeiden tyydyttäminen korkeatasoisella hoidolla ja koulutuksella itse asiassa oli investointi työvoiman tuottavuuteen ja tehokkaaseen yhteiskuntatalouteen, mukaan lukien elinkeinoelämä.

On ajatuksia herättävää, että jos on olemassa joku taloudellinen rakennemuutos joka vastaa kehitystä kohti julkisten hyödykkeiden kasvavaa merkitystä, niin se on tietotalous. Tiedolla on kaikki kollektiivisen hyödykkeen tärkeät piirteet. Tietotalous vaatii hyvin rahoitettuja, universaaleja korkeatasoisia julkisia palveluja – tuotantoa ihmisiä varten – jotta se voisi olla sekä taloudellisesti että inhimillisesti se kasvutalous,

joka sen pitäisi voida olla.

Ehkä uusliberalismin 80- ja 90-luvut johtivat monien ihmisten kohdalla ”kutistuvien odotusten tyytymättömyyteen”, joka on peilikuva niistä kasvavista odotuksista, jotka leimasivat vahvan yhteiskunnan aikaa. Kun kansalaiset eivät enää luota yhteiskuntaan sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja turvallisuuden takaajana, kun epävarmuus leviää ja yhä enemmän jätetään yksilön omaan valintaan, luodaan verokapinoita ja vaatimuksia suuremmasta valinnanvapaudesta.

Kun yhteiskunta lopettaa tuottamasta ”parasta”, niin se osa kansasta, jolla siihen on varaa alkaa haluta nostaa rahansa pois yhteisestä kassasta mennäkseen yksityisiin erityisratkaisuihin.

Uusmaltillisen kokoomuksen strategia on puhaltaa näitä mielialoja roihuun pienentämällä ja yksityistämällä turvallisuutta. Jotta voisi harjoittaa uskottavaa ja johdonmukaista politiikkaa tätä järjestelmänmuutosta vastaan ei sosialidemokratia saa sulkea silmiään siltä, että se itse on ollut mukana laskemassa perustaa tälle kutistuvien odotusten tyytymättömyydelle.

Nostalgiaista reformismiin

Sosialidemokratiahan on oppositiossa porvarihallitusta vastaan. Mutta ei riitä, että voitetaan kamppailu todellisuuden kuvaamisesta – puolueen on myös mentävä oppositioon sellaista yhteiskuntakehitystä vastaan, joka asettaa monet ulkopuolelle ja joka kuluttaa loppuun yhä useammat.

Ajatukset radikaalista reformipolitiikasta laajemman tasa-arvon puolesta ovat jo puolueohjelmassa. Se, mitä tarvitaan on analyysi valinnanvapausvallankumouksen vaikutuksista tasa-arvoon, julkisen sektorin roolista Ruotsin taloudessa, modernin työelämän suuntauksista ja ihmisten todellisista mahdollisuuksista kehittyä ja toteuttaa itseään tietoyhteiskunnassa.

Tage Erlander sanoi kerran, että mikään ei ole niin käytännöllistä kuin hyvä teoria. Tuottavan oikeudenmukaisuuden ja yleisen hyvinvointipolitiikan klassisten ideoiden ja 2000-luvun yhteiskunnan terävemmän analyysin avulla sosialidemokratia voi lopettaa hoipertelun ja ja kulkea menneen kaipuusta uudistuksiin.

Siten vuoden 2010 vaalit voivat olla alku uudelle yhteiskunnallisten uudistusten edistykselliselle aikakaudelle.

Artikkeli on alun perin julkaistu lehdessä Tiden 1/2007 ruotsalaisten sosialidemokraattien kärsittyä tappio syksyn 2006 eduskuntavaaleissa.

Miten ulos? Uudet johtajat, uudet ajattelijat, uudet puolueet? – Viesti hollantilaisesta polderista¹

Frans Becker ja René Cuperus

Miten ulos? Siinä kysymys, joka askarruttaa sekä johtajia että tavallisia jäseniä monissa Länsi-Euroopan keskustavasemmistolaisissa puolueissa tätä nykyä. Miten ulos huonoista tuloksista mielipidetiedusteluissa, kiistanalaisesta johtajuudesta, ideologisesta epävarmuudesta ja politiikasta ja puheista, jotka eivät vakuuta yleisöä. Miten ulos? Käytännössä jokaisessa sosialidemokraattisessa puolueessa on, enemmän tai vähemmän avoimesti menossa vakava keskustelu johtajuuden muutoksesta (sisältäen kysymyksen: minkälaista johtajuutta), missioista ja visioista, politiikasta, käytännöistä ja organisaatiosta. Mitä me tarvitsemme? Uusia Johtajia, Uusia Ajattelijoina, Uusia Ajatuksia, Uusia Puolueita? Tällä saralla on kasvava markkinarako poliittisille neuvonantajille ja analyytikoille.

Clintonin ja Blairin kukoistusajan jälkeen keskustavasemmisto – klassisista sosialisteista sosiaaliliberaaleihin modernisteihin – on kaksinkertaisessa pinteessä. Se on puolustusasemassa enemmän tai vähemmän pehmeitä konservatiiveja vastaan, sellaisia kuin Berlusconi, Sarkozy ja Cameron, ja häviää taistelun ideoista ja luottamuksesta.

Monissa maissa keskustavasemmisto on myös puristuksissa vahvan maltillisen oikeiston, joka vaatii parempia taloudellisia näyttöjä, ja populististen liikkeiden välissä. Populistiset liikkeet voivat olla vasemmistolaisia, jotka esittäytyvät ”todellisenä” sosialidemokraattisena vasem-

1 Osa Alankomaiden maa-alueesta on poldereita, jotka on muodostettu patoamalla merestä alaa ja kuivattamalla sitä, ja joita uhkaa tulviminen (toim. huom.).

mistona, tai oikeistolaisia, jotka käyttävät hyväkseen kulttuurijuopaa vähemmän ammattitaitoisten työläisten kanssa. Alankomaissa on kyse juuri tästä: Hollannin Työväenpuolue on kuin kerrosvoileivän välissä, osapuolina vahva kristillisdemokratia ja vahva vasemmistopuolue ja samaan aikaan oikeistopopulistit odottavat väijyksissä.

1980-luku oli kuin erämaa keskustavasemmistolle, mutta 1990-luku todisti vahvan paluun – USA:ssa, Britanniassa, Saksassa ja Hollannissa. Hollannin 1980-luvun tautia seurasi onnistunut polderi-malli² sosialidemokraattisen pääministerin Wim Kokin johdolla (Bill Clinton sanoi kerran: ”Wim, sinä olit ensimmäinen, joka sovitit yhteen taloudellisen innovaation ja yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden”). Silloin me kirjoitimme sosialidemokratian taianomaisesta paluusta liberaalilla aikakaudella (kirjan nimi, jonka Wiardi Beckman kustansi yhdessä Friedrich Ebert Säätiön ja Renner-instituutin kanssa juuri ennen Kolmannen tien käsitettä). Ei ollut vain yhtä tietä menestykseen, vaan oli useita kolmansia teitä: erilaisia malleja ja menestystarinoita, jotka olivat inspiraation lähteinä ja levisivät poliittisen kilpailun ja avoimen koordinaation avulla. Juuri nyt ei keskustavasemmistolaisessa politiikassa ole paljonkaan jäljellä tästä eteenpäin menevästä itseluottamuksesta. Eräissä suhteissa tämä on paradoksaalista. Globalisaation, maahanmuuton ja kasvavan epävarmuuden aikana sosialidemokraattisten puolueiden – jotka keskittyvät sosiaaliseen suojeluun ja liikkuvuuteen, tasa-arvoon ja solidaarisuuteen – pitäisi olla johtavana poliittisena voimana eikä kärsivänä. Miksi sosialidemokratia on parempi modernisoivana voimana espanjaa puhuvissa maissa kuin suojelevana voimana Luoteis-Euroopassa? Mikä vaivaa keskustavasemmistoa? Tutkitaan asiaa kolmelta eri suunnalta: yleiset syyt, Hollannin erityispiirteet ja tie eteenpäin.

Yhteinen nimittäjä?

Aivan kuten pidämme 1990-lukua edistykseellisten menestymisen aikakautena Euroopassa ja USA:ssa, olemme taipuvaisia näkemään näiden

2 Polderi-malli on nimitys hollantilaisesta konsensuspäättöksenteosta, kolmikannasta (toim. huom.).

päivien pysähtyneisyyden yhteisenä ongelmana. Mutta onko se realistinen arvio? Mitä Ranskan PS-sosialisteilla oikeastaan on yhteistä Britannian Työväenpuolueen tai Saksan SPD:n kanssa? On todella olemassa valtavia eroja poliittisissa asemissa ja psykologisessa katsannossa. Jotkut puolueet saavuttivat hallitusvallan pitkän konservatiivihallinnon jälkeen (Blair); jotkut ottivat tehtäväkseen modernisoida hyvinvointivaltion perustuksiaan myöten (Schröder). Jotkut toimivat kaksipuoluejärjestelmässä, jotkut pienempien puolueiden ja monipuoluehallitusten maastossa. Mutta keskustavasemmiston tilanteissa on muutamia yhteisiä piirteitä:

- Suuri joukko niitä, joita ranskalaiset niin elegantisti kutsuvat nimellä *classes populaires*, ei luota ja usko, että heidän kohtalonsa on hyvissä käsissä sosialidemokraattien huomassa; sosialidemokraattiset eliitit ovat menettäneet kosketuksen erityisesti vähemmän ammattitaitoisiin työläisiin; on avoin vuoto populisteihin sekä vasemmalla että oikealla.
- Puuttuu vahva johtaja, joka saisi puolueen jälleen jaloilleen; vallassa oleva uusi sukupolvi tuntuu osoittavan vähemmän poliittista kykyä ja ammattitaitoa ja se tekee enemmän virheitä. Sitä paitsi, keskustavasemmiston uudessa sukupolvessa erottuu enemmän korkeasti koulutettu olemus kuin juuret työväenluokan politiikassa. Niiden, jotka heidän joukossaan ovat modernisoijia, on vaikea tehdä käännös takaisin perinteiseen sosialidemokraattiseen reformismiin.
- Puuttuu selkeä, houkutteleva ja erottuva kurssi ja suunta (”puuttuva visio, ei selkeää ohjelmaa”, kuten *Die Zeit* kuvasi nykytilannetta SPD:ssä); vaihdellaan identiteetti- ja luokkapolitiikan välillä; ohjelmallisen ja gender-politiikan välillä.
- Voimakas kilpailu keskustaoikeistosta, olkoon se kristillisdemokratia tai uskonservatismi, Cameronista Balkenenden ja Merkelin kautta Sarkozyy. Keskustavasemmistosta on tullut teknokraattinen, kun taas keskustaoikeisto on myötätuntoinen, arvoista lähtevä ja dynaaminen.

On olemassa paljon elementtejä, joita on vain muutamassa puolueessa tai maassa (katso analyysimme Berliner Republik 3/2008 -lehdessä), kuten

- Vasemmistopopulistinen syndrooma: vahva vasemmistolainen oppositio, joka vaatii itselleen perinnöksi sen politiikan, jota harjoitettiin ennen kolmatta tietä (Saksan SPD versus Die Linke ja Hollannin PvdA ja SP)
- Uudistuksen jälkeinen syndrooma: keskustavasemmistolaiset puolueet ovat uudistaneet hyvinvointiyhteiskuntansa ja menettäneet vanhan luotettavan maineensa yhteiskunnallisen suojelun ja sosiaaliturvan puolustajina (Britannian Työväenpuolue, SPD, PvdA, Skandinavian puolueet jne.)
- Ei-uudistava syndrooma: puolueet, jotka ovat epäonnistuneet julkisen sektorin uudelleen organisoinnissa (Italia, Ranskan PS)
- Pitkäaikaisen vallassaolon syndrooma: näyttää siltä, että kansalaisilla on ”luonnollinen” väsymys, kun puolue on ollut tietyn ajan vallassa (Ruotsi, Britannian Uusi Työväenpuolue kärsii ”valtaväsymyksestä”)
- Maahanmuutto/kotoutus/islam -syndrooma (Tanska, Alankomaat, Flanderi)
- Pienempi osapuoli -syndrooma (SPD, PvdA, SP.a)
- Toivottomasti jakautunut -syndrooma (useimmat puolueet, yli vuosisadan ajan)
- Amatöörimäinen poliittinen organisaatio -syndrooma (useimmilta perinteisiltä sosialidemokraattisilta kaaderipuolueilta puuttuvat modernit kampanja- ja johtotaidot)

Toisin kuin voisi odottaa, hallitusvastuu ei ole määräävä: ovatpa sosialidemokraatit yksinään hallituksessa, monipuoluehallituksessa tai oppositiossa, se ei näytä tekevän suurtakaan eroa. Masentunut ilmapiiri

– joka vaihtelee hiukan masentuneesta erittäin masentuneeseen – on huomattavissa joka puolella ja se heijastaa heikentyntä kannattajati-lannetta. Selkeän profiilin uudelleen rakentaminen, ohjelmalliset inno-vaatiot, kannattajakunnan elpyminen tai suhteen uudelleen luominen rivimiehiin: keskustavasemmistolaiset puolueet eivät onnistu tällä hetkellä oppositiossa eivätkä hallituksessa. Perusarvojen tai perusoh-jelmien Suuret Uudistusprojektit (SPD:n Hampurin kokous, PvdA:n perusarvo-ohjelma, SP.a., Espanja, SPÖ Itävalta) eivät ole johtaneet selvään suotuisaan käänteeseen. Ainoa tapa, joka on näyttänyt toimivan vähän aikaa on johdon vaihto, joka joskus on ollut lehdistön pakottama (Itävalta, Saksa?).

Poliittinen ilmastonmuutos Hollannin poldereissa: tulvan vaara

Mitä on tapahtunut Hollannin patojen takana? Huonon vaalituloksen jälkeen – osittain huonosti organisoidun kampanjan takia, vaikei se varmasti ollutkaan ainut syy – Hollannin Työväenpuolue muodosti hallituksen kristillisdemokraattien ja pienen protestanttisen kristillisen puolueen kanssa. Työväenpuolue on vähemmistönä tässä hallitukses-sa, joka yhdistää pienehköt uudistukset julkisella sektorilla ja vahvan kommunitaarisen eetoksen. Demokratian uudistaminen on pois päi-väjärjestyksestä; heikompien alueiden saaminen takaisin jaloilleen on eräs tärkeimpiä asioita. Hallitus on epäsuosittu – se on kerta kaikkiaan menettänyt enemmistönsä mielipidetiedusteluissa. Mutta Hollannin Työväenpuolue on aivan omaa luokkaansa epäsuosittuudessa. Jotkin mittaukset osoittavat 15 tai jopa 10 prosentin tukea – osuus, joka on pienempi kuin Hollannin ensimmäisten vaalien tulos vuonna 1920.

Ei ole helppoa selittää tätä äärimmäistä epäsuosittuutta, mutta yksi perimmäisistä syistä on uskon puute PvdA:n politiikkaan ja johtajiin. Vain todelliset jääräpäät pitäytyvät puolueessa. Tarkemmin ala- ja alempi keskiluokka ovat menettäneet luottamuksensa PvdA:han. Luot-tamuksen menetys näkyi jo vuoden 2006 vaalikampanjan aikana, kun puoluejohtaja Wouter Bos asetti kyseenalaiseksi valtion eläkkeen tu-levaisuuden – sellaisen hyvinvointivaltion järjestelyn, joka on peräisin 1950-luvulta ja joka liitetään suoraan silloiseen sosialidemokraattiseen

pääministeriin Willem Dreesiin. Luottamuskuilu leveni Balkenende – Bos hallitusta muodostettaessa kun Hollannin Työväenpuolue suostui siihen, ettei uudesta EU-sopimuksesta järjestetä kansanäänestystä; ja kun se kieltäytyi järjestämästä tutkimusta Hollannin sitoutumisesta Irakin sotaan.

Muilla luottamustekijöillä on pidempi historia ja syvemvät juuret. Perimmäinen syy näyttää olevan, että suuri osa äänestäjäkunnasta on vasemmistolaista sosiaalis-taloudelliselta kannalta (tulonjako; valtio – markkinat jne.) ja luottaa mannermaiseen hyvinvointivaltioon, mutta Hollannin poliittinen eliitti ja päättäjät, mukaan lukien sosialidemokraatit, liikkuvat oikealle 1990-luvulla – EU:n ollessa yksi markkina-voimien vetäjä taustalla. Äänestäjäkunnan keskuudessa on kasvava vastustus EU:ta ja maahanmuuttoa kohtaan. Yli kymmenen vuoden ajan Hollannin äänestäjien suuri enemmistö on katsonut, että maahanmuuttajien tulisi sopeutua hollantilaiseen elämäntapaan. Tällä ulottuvuudella PvdA:lla on paljon ”vapaamielisempi” katsomus. Suurten Muutosten (globalisaatio, teknologiset innovaatiot, korkea ammattitaitoa vaativa yhteiskunta, maahanmuutto) aikaansaamaa ala- ja keskiluokkien epävarmuutta on tahattomasti monenkertaistanut sosialidemokraattisten uudistajien ”syleilkäämme kaikkia” -ohjelma. Epäsuhta klassisen sosialidemokraattisen äänestäjäkunnan ja puolueen välillä on siten toinen selitystekijä.

Nopea yhteenveto niistä tekijöistä, joilla saattaa myös olla osuutta:

- Uudistuksen tai kolmannen tien tai ”purppuran” jälkeinen synkyys: tunne, että hyvinvointivaltion saavutukset eivät ole turvassa Hollannin Työväenpuolueen huostassa. Uusia kuumia perunoita: eläkkeet, hoiva ja verovähennyskelpoiset asuntolainat.
- Julkisen sektorin kutina: viime vuosikymmeninä sosialidemokratia on hylännyt julkisen sektorin erityisluonteen, sen ammativaatimukset ja julkisen moraalin uusien muotien takia (kuten uusi julkinen hallinto ja markkinat) sekä kysyntä- että tarjontapuolella. Kun nykyinen hallitus puhuu paljon kommunitarianismista ja valtion keskeisestä roolista koheesion edistämässä se jättää paljon markkinoiden varaan. Jos de Beus kutsui sitä äskettäin markkinavaltioksi.

- Raajat tavat. Kun julkinen käyttäytyminen ei ole enää kovin harmittua, poliisien, opettajien ja lääkäreiden kaltaiset virkamiehet joutuvat yhä useammin väkivaltaisen ja epäsosiaalisen käytöksen kohteeksi. Edistyksellinen politiikka ja edistykselliset poliitikot ovat takertuneet 1960- ja 1970-lukujen vapaamieliseen perintöön. Samanaikaisesti turvallisuus pysyy yhtenä suurimmista huolenaiheista kansan keskuudessa.
- Maahanmuutto ja sopeutumisen tuska: maahanmuuton hinnan (taloudellinen kilpailu, korkeat rikosluvut) ovat pääosin maksaneet Työväenpuolueen klassiseen työväenluokkaan kuuluvat äänestäjät – ja se johtanut syvään hylätyksi tulemisen ja epäluottamuksen tunteeseen.
- Globalisaatiopessimismi: kun Työväenpuolueen poliitikot syleilivät muutosta ja sopeutumista painottaen globalisaation etuja, meritokraattinen paine vähemmän koulutettuja kohtaan kasvoi ja (alemmalta) keskiluokalta ryöstettiin sen usko lasten tulevaisuuteen – ja se johti epävarmuuteen ja tulevaisuuspelkoon.
- Populismien nousu: epäluottamus eliittiin, politiikkaan ja poliittisiin instituutioihin vähemmän koulutettujen parissa – uuskonservatiivisen keskustelun ja kaupallisen median avulla. EU on valaiseva esimerkki siitä, miten kaikkien valtavirtapuolueiden poliittiset päätöksentekijät ovat täysin epäonnistuneet arvioidessaan kansan mielipidettä EU:n perustuslaista äänestettäessä.
- Kilpailu pelialue: oikeistopopulismi (anti-maahanmuutto ja anti-islam), vahva kilpailija vasemmalla ja roteva kristillisdemokraattinen keskusta, joka yhdistää modernisaation hyviin tapoihin ja perhearvoihin, ahdistelevat yhdessä PvdA:ta kolmelta suunnalta.
- Poliitiikka sisäpiirin asiana: kokematon hallitusryhmä, jolla on vähän lisäarvoa kansan silmissä. Johtuu myös keskustavasemmistolaisien puolueiden myöhästyneestä sukupuolivallankumouksesta, ml. ohjelmallisesta 50 %:n naisedustuksesta puolueissa,

jotka olivat menettäneet poliittisen koulutuksen ja ideologisen kasvatuksen taidot.

Miten ulos?

Euroopan keskustavasemmistolaisten puolueiden asemassa on olemassa yhteinen nimittäjä, mutta tietenkin myös syyt ja olosuhteet vaihtelevat suuresti. Saksan SPD käy ankaraa väittelyä puolueen linjasta ja mahdollisesta yhteistyöstä Die Linken kanssa – väittelyä, joka epäilemättä jatkuu äskeisen johdon vaihdoksen jälkeenkin. Ranskan PS:ssä norsut tanssivat oppositiossa, ankarassa taistelussa puolueensa johtopaikoista. Britaniassa ei ole avointa johtokamppailua, mutta quo usque tandem (kuinka kauan)? Kysymys kuuluu: mikä tie johtaa meidät pois hätätilanteesta? Mikä skenaario toimii? Tarvitsemmeko Suuria Projekteja, uutta optimismia ja uskoa tulevaisuuteen? Johtaako Obama eteenpäin? Muutamia ehdotuksia:

- Johdon vaihto. Kun tiedetään henkilökohtaistuneen poliittisen johdon merkitys (henkilöistä on tullut itsessään ohjelmia: hyvät politiikat ovat eläviä ohjelmia), on vain yksi tie ylös – uusi johto. Johto, joka ei kannata uudistuspolitiikan taakkaa, voi kuroa umpeen kuilun klassiseen työväenluokkaan ja muodostaa uusia liittoutumia. Johto, joka johtaa visioilla ja arvoilla.
- Aito poliittinen kanta takaisin. Eli: keksikää uudelleen (keskusta) vasemmisto. Selkeiden poliittisten (ideologisten) kantojen puute, sopeutuminen markkinavoimiin ja liian pitkälle viety sosialidemokratian modernisointi vaativat (monikansallista) komiteaa, joka uudelleen määrittää sosialidemokraattiset kannat kaikkein kiireisimpiin asioihin ja solmii uudelleen siteet sosialidemokraattisen reformismin perinteeseen. Meidän on uudestaan sidottava poliittiset ohjelmat perusarvoihimme, nykyisen globaalin kapitalismin kritiikkiin ja demokraattisiin ihanteisiin (EU)!
- Puolueorganisaation parantaminen. Kaikkiällä Euroopassa puolueen asema sosiaalisen elämän ja poliittisen areenan välittäjänä on rapautunut. Puolueesta on tullut toimitsijakone, urakone sen

sijaan, että se olisi organisaatio, joka toisi esiin ja kanavoisi kysymyksiä ja ajatuksia. Siispä: parannetaan organisaatioitamme. Huolehditaan loistavasta jäsenhankinnasta ja poliittisesta koulutuksesta, etsitään juuria yrityksistä, naapurustosta ja kolmannelta sektorilta; sitoudutaan kampanjaan sosiaalisten, kulttuuristen ja taloudellisten yhteenliittymien puolesta. Johdetaan laajaa liittoumaa *classes populaires* elämänlaadun parantamiseksi.

- Tehokkaan vaalistrategian tekeminen. Ei vain vaalikampanjan aikana, vaan myös välillä. On uudistettava suhteet vähemmän koulutettuihin, rakennettava liitto heidän ja keskiluokan välille, maahanmuuttajien ja kantaväestön välille – perustasolla ja organisaatiotasolla.

Ja: henki ja sielu takaisin liikkeeseen!

Artikkeli on kontribuutio FES:n ja Policy Networkin seminariin sosialidemokratian tulevaisuudesta Lontoossa syyskuussa 2008.

Uuden ajan sarastus: sosialidemokratia rahoituskriisin jälkeen

Stefan Collignon

Uusi aikakausi on sarastamassa. Vuoden 2008 rahoituskriisi ei merkitse kapitalismin loppua. Kapitalismi juontaa juurensa Medicien vallankumouksen aikoihin, jolloin keksittiin nykyaikainen pankkilaitos, mutta sen jälkeen se on kulkenut läpi monien eri hallintojen ja yhdistymisten. Vuoden 2008 kriisi merkitsee Reagan-Thatcher vastavallankumouksen loppua. Uusliberalismi ja monetarismi ovat kuolleet. Jopa Nicolas Sarkozy haluaa nyt kapitalismin uudelleen perustamista.¹ Tämä ei tarkoita, että tuhannet poliitikot eivät jatkaisi vanhojen reseptien mukaan elämistä katsoen avuttomana kun tapahtumat eivät pysy heidän kontrollissaan. Antonio Gramsci sanoi kerran, että on kriisi, kun vanha on kuollut, mutta uusi ei vielä ole syntynyt. Barack Obaman valinnan myötä politiikan uudet paradigmat ovat tulleet mahdollisiksi. Kyllä, voimme sovittaa yhteen markkinat ja yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden; voimme keksiä uuden sosiaalisen mallin EU:lle. Voimme yhdistää reaali- ja rahoitustalouden. Mutta miten? Euroopan sosialidemokraatit pystyivät muovaamaan useita aikakausia eriasteisesti. Miten he pystyvät sopeutumaan uuteen tilanteeseen? Niiden, jotka ovat hallituksissa tai toivovat voivansa muodostaa sellaisen, on tultava uuden Euroopan arkitehdeiksi sen jälkeen kun he ovat olleet kriisipalokuntia.

Euroopan vasemmiston uuden perspektiivin täytyy nivoa yhteen taloudelliset ja poliittiset normit ja arvot tiiviiksi yhteiskuntaohjelmaksi.

¹ Euroopan parlamentti (2008), 'L'Europe doit porter l'idée d'une refondation du capitalisme mondial. Ce qui s'est passé, c'est la trahison des valeurs du capitalisme, ce n'est pas la remise en cause de l'économie de marché', 21 October, <http://www.euractiv.com/fr/services-financiers/sarkozy-presente-refondation-capitalisme/article-176573>.

Toisen maailmansodan jälkeen maailman poliittista ja taloudellista ajattelua on hallinnut kolme paradigmaa. Idässä marxismi hylkäsi markkinat ja demokratian; lännessä keynesiläisyys laski perustan sosialidemokratialle ja poliittiselle liberalismille ja Friedmanin vastavallankumous kehitti monetarismin teorioista uusliberaalisen ideologian.

Friedmanin antikeynesiläinen vallankumous ei ollut ensi sijassa suunnattu hyvinvointivaltiota vastaan, vaikka hän ajattelikin, että ”suurin osa USA:n tämänhetkisistä vaikeuksista ja kurjuudesta heijastaa hallituksen puuttumista asioihin”.² Hänen periaatteellisempi hyökkäyksensä yritti todistaa markkinatalouden etevämmyyden keskitettyyn suunnitelmatalouteen verrattuna. Siinä hän oli oikeassa. Nykyisin, Deng Xiaopingin ja Berliinin muurin kaatumisen jälkeen, olemme tavallaan kaikki friedmanilaisia.³

Mutta tämä myönnytyks ei oikeuta omaksumaan virheellistä monetaristista paradigmaa. Friedman ymmärsi, että raha oli ensiarvoisen tärkeä markkinatalouden toiminnalle. Niin teki Marxkin. Mutta he molemmat pysyivät sidottuina klassiseen talousparadigmaan, jossa markkinoilla vaihdetaan ”oikeita” tavaroita ja raha oli vain verho, joka peitti tämän tosiasian. Tähän mennessä sosialistit ovat tehneet saman virheen aivan liian usein. Marx teki sen radikaalin johtopäätöksen, että pääoma on hävitettävä ja siksi myös raha. Ei olekaan hämmästyttävää, että kommunismin ”uusi” talous muistutti vanhaa: voimavarat jaettiin hierarkisesti, ei vapaiden ja tasa-arvoisten yksilöiden välisillä sopimuksilla; markkinat ja kuluttajan valinnanvapaus tukahdutettiin.

Friedman ja hänen seuraajansa lähtivät toisille urille: jos raha oli verho, se voi vääristellä. Inflaatio oli vääristelyjen pääasiallinen syy. Monetaristisen politiikan piti varmistaa hintavakaus niin että markkinat pysyisivät läpinäkyvinä ja tehokkaina. Vain jos ei olisi inflaatiota hinnat lähettäisivät oikeat signaalit yrityksille ja kuluttajille. Täydellinen kilpailu patistaisi voiton maksimoivat yrittäjät tuottamaan optimaalista

2 Friedman, Milton (1997), 'Is Welfare a Human Right?', kirjassa Leube, K.R., *The Essence of Friedman*, Hoover Press Publication, Stanford.

3 31.12.1965 Time lehti laittoi John Maynard Keynesin kanteen ja siteerasi Friedmania, ”Olemme kaikki nyt keynesiläisiä”. Myöhemmin Friedman sanoi, että häntä oli siteerattu irti asiayhteydestä. ”Tavallaan olemme kaikki keynesiläisiä nyt, tavallaan kukaan ei enää ole keynesiläinen. Me kaikki käytämme Keynesin kieltä ja termejä, kukaan ei enää usko Keynesin alkuperäisiin johtopäätöksiin.” (kts. <http://eh.net/pipermail/hes/2002-July/002319.html>).

hyvinvointia. Markkinoiden ”näkyvätön käsi” (Adam Smith) tuottaisi ainutlaatuisen tasapainon, jota kohti talous luonnostaan pyrki. Siinä ei ole hallituksille tai säätelylle mitään osaa.

Tämä paradigma ei havainnut sitä tärkeää roolia, joka rahalla on markkinoiden luomisessa ja sen varmistamisessa, että ne lupaukset, joista rahoitussopimuksissa sovittiin, myös täytettiin. Se ei ottanut huomioon, että reaalityaluttamme luonnehtii oligopolistinen, ei täydellinen kilpailu. Uusliberalismin ongelma ei niinkään ollut, että se puhui kahlitsemattomien markkinoiden puolesta, vaan että se ei ymmärtänyt, kuinka markkinat todellisuudessa toimivat. Todella vaihtoehtoisen taloudellisen paradigman monetaristiselle taloudelle kehitti ensimmäisenä John Maynard Keynes; sitä ovat hienosäätäneet Joseph Stiglitz ja muut⁴; raha on luottamusta, silta tulevaisuuteen, ei verho. Tämän päivän todellisuuden säätävät huomisen lupaukset. Koska inhimillistä olotilaa luonnehtii perimmäinen epävarmuus, raha on varotoimi, jolla varmistetaan tavaroiden, palvelujen ja resurssien saatavuus riskialttiissa maailmassa. Siksi raha on meille pakollinen nyt ja tulevaisuudessa. Ja kilpailu tarkoittaa pyrkimystä rahan, tulojen ja voiton saantiin. Sitä häiritsee jatkuvasti tiedonkulun vääristyminen ja se ei välttämättä johda ainutlaatuisen tasapainoon, jossa jokainen voittaisi.⁵ Tältä näkökannalta talouspolitiikan on pyrittävä vähentämään epävarmuutta ja turvattomuutta. Rahoituskriisi on muistuttanut meitä kaikkia siitä, että ilman rahoitusvakautta markkinat romahtavat. Mutta vielä tärkeämpää on, että yleinen epävarmuus koko taloudessa, mukaan lukien kysynnän ja työllisyyden näkymät, pienentää kasvua, tuloja ja vaurautta.

Keynesin makrotaloudellisen politiikan pätevyys ja nykyaikainen hyvinvointivaltio kumpuavat tästä oivalluksesta. Mutta niiden toiminta heikkeni, kun uusklassisen ja keynesläisyyden synteesi alkoi käyttää hyväkseen rahapolitiikkaa ikään kuin raha ei merkitsisi mitään. Keynesin

4 Stiglitz, Joseph, Bruce Greenwald (2003), *Towards a New Paradigm in Monetary Economics*, Cambridge University Press, Cambridge.

5 Euroopan perustuslakisopimus on tunnustanut tämän todellisuuden säätäessään (artiklat 1–3) ”Unioni tarjoaa kansalaisilleen vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen ilman sisäisiä rajoja, ja yhteismarkkinat jossa kilpailu on vapaata ja häiriötöntä”. Presidentti Sarkozy poisti sen Lissabonin sopimuksesta. Pitäisikö EU:n hakea kilpailua, joka ei ole vapaata ja jossa on häiriöitä? Pitäisikö sen suosia jotain maata tai etua toisen kustannuksella? Tämä ei varmasti sovi yhteen modernin vasemmiston ajatusten kanssa.

vulgarisointi avasi ovet Friedmanille. Väärä käsitys markkinoista johti rahoitusinstituutioiden sääntelyn purkamiseen. Se uskomus, että raha on pääasiassa vaihdon väline pikemmin kuin ylivertainen tapa velkojen kuoletukseseen, oikeutti sen likviditeetin luomisen, joka on tarjonnut polttoainetta Amerikan talouden valtavaan rahoituskuplaan. Onneksi Euroopan keskuspankki on ollut varovaisempi, mutta toimiiko se toisella ajatuspohjalla? Me tarvitsemme talouspolitiikalle nyt uuden paradigman, joka liittyy markkinaturvallisuuteen, joka uudistaa modernin ja edistyksen lupaukset; paradigman, joka yhdistää taloudellisen vapauden yhteiskunnalliseen oikeudenmukaisuuteen, tasa-arvon solidaarisuuteen. Kunhan olemme sammuttaneet nykyisen tulipalon, meidän on rakennettava palonkestävä talo.

Taloudelliset paradigmat muotoilevat poliittisia normeja ja arvoja. Ranskan vallankumous määritteli nykyaikaisuuden arvoparilla vapaus ja tasa-arvo; myöhemmin Pariisin kommuuni lisäsi siihen veljeyden. Ihmis- ja kansalaisoikeusjulistuksessaan se otti yksilön oikeudet suojeluksen autoritaarista hallintoa ja enemmistön tyranniaa vastaan. Vapautuneesta kansalaisesta tuli modernin valtion täysivaltainen hallitsija. Vapaat ja tasa-arvoiset yksilöt saattaisivat päätökseen tasavallan ”yhteiskuntasopimuksen”, jonka avulla he laatisivat ne lait, jotka koskisivat heitä itseään. Poliittinen jako ”liberaaliseen oikeistoon” ja ”tasa-arvoiseen vasemmistoon” johtuu modernin maailman erilaisesta tulkinnasta: liberalismi antaa etusijan yksilön oikeuksille, sosialismi tasa-arvolle. Molemmat ovat nykyaikaisuuden lapsia. Mutta ymmärtäkäämme, että se, miten tulkitsemme maailman tarkoittaa kuinka muutamme sen.⁶

Uudenaikainen visio yhteiskunnasta, joka palvelee yksilöitä, on selvässä ristiriidassa konservatiivisen, valistusta vastustavan kannan kanssa⁷, missä yhteiskunta on hierarkkisesti rakennettu kokonaisuus, jossa jokaisella yksilöllä on ennalta määrätty rooli ja asema, johon heidän on

6 Kirjassaan Teesejä Feuerbachista Marx julisti: ”Filosofit ovat vain tulkinneet maailmaa eri tavoin; pääasia kuitenkin on muuttaa se.” Tässä erottelussa ajatuksen ja todellisen maailman välillä kaikuu klassinen taloudellinen paradigma, jossa tavarat ja palvelut ovat ”todellista taloutta” ja raha on huntua.

7 Erinomainen analyysi valistuksen vastaisesta filosofiasta ja sen ajautumisesta fasismiin on kirjassa Sternhell, Z. (2006), *Les Anti-Lumières. Du XVIIIe siècle à la guerre froide*, Fayard, Paris.

tyydyttävä. Näiden kolmen poliittisen paradigman välinen taistelu on hallinnut Euroopan historiaa yli 200 vuoden ajan. Ajoittain *liberalismi* liittoutui konservatismiin kanssa ja siitä tuli ”uusliberaali” ja kansallishenkinen; nykyaikaisuus säilyi ”poliittisessa liberalismissa”, joka tunnusti kansalaisten tasavertaisuuden poliittisten oikeuksien haltijoina. Toisaalla, sosialistit vajasivat kommunitaariseen konservatismiin kun tasa-arvo ei enää tarkoittanut toisen tasa-arvoisuutta hänen erilaisuudessaan, vaan luovuttamista konformismille ja hierarkialle. Mutta todellinen *sosialidemokratia* on moderni ja edistysmielinen voima: se sisältää individualismin taistelemalla ihmis- ja kansalaisoikeuksien puolesta; se murtaa perinteiden ja tapojen kahleet; se hakee vapautumista yhteisöstä kehittämällä yksilöiden oikeuksia; ja se tunnustaa, että yksilön vapaus on mahdollista vain, jos muodollisella oikeudellisella tasa-arvolla on vaurauden materiaallinen pohja. Siksi yksilöt tarvitsevat valtiota, ei vain joukkona määräyksiä ja säädöksiä, vaan oikeusjärjestelmänä. Oikeus ruokaan, vaatekukseen, suojaan ja terveydenhuoltoon on tullut osaksi ihmisoikeuksia, jotka voi toteuttaa vain demokraattinen valta oikeusvaltiossa. Rahoitusmarkkinoiden säätely voi nyt olla välttämätöntä talouskriisin voittamiseksi, mutta se ei ole riittävä paradigma Sosiaaliselle Euroopalle.

Modernin sosialidemokratian syntyä ei voida erottaa markkinatalouden olemassaolosta ja siksi myöskään raha- ja rahoitusinstituutioista. Moderni sosialidemokratia on mennyt marxismin ohi unohtamatta että kapitalismi siittää epäoikeudenmukaisuutta. Modernit poliittiset normit voidaan hyväksyä päteviksi ja oikeutetuiksi yhteiskunnassa, jossa sopimukset solmitaan vapaiden ja tasa-arvoisten osapuolten kesken. Nämä poliittiset normit asettavat vapauden ja tasa-arvon veljeyden edelle, solidaariset sopimussuhteet patriarkaalisesta hierarkiasta edelle ja ne painottavat demokratiaa ainoana järjestelmänä, joka antaa yksilön kontrolloida kollektiivisiä vapaita ja tasa-arvoisia kansalaisina. Siten moderni valtio on demokraattinen eikä autoritaarinen, koska se palauttaa vallan ja hallitsemisen kansalaisille, jotka omistavat kollektiivisesti julkiset oikeushyvät, *res publican*. Epäilemättä todellisuus näyttää usein toiselta. Valtasuhteet voittavat vapauden ja tasa-arvon normit. Mutta normit voivat olla päteviä, vaikkeivät ne olisi tosiasioita. Itse asiassa, loppumaton taistelu vapaudesta ja tasa-arvosta, joka on määrittänyt sosialidemokratiaa 150 vuoden ajan, saa oikeutuksensa siitä ristiriidasta,

joka vallitsee modernien normien ja arvojen ja niiden toteutumattomuuden välillä. Tämä oivallus sai Eduard Bernsteinin 100 vuotta sitten esittämään käytännöllisempää, asteittaista liikettä kohti sosialistista valtiota parlamentaarisen demokratian puitteissa. Jean Jaurès hyväksyi sen sanoen: ”Tasavalta on sosialismin kasvualusta.” Nyt eurooppalaisen demokratian on oltava sosiaalisen Euroopan kasvualusta.

Vuoden 2008 rahoituskriisi antaa mahdollisuuden ajatella uudelleen uusliberaalin paradigman heikkoudet. Rahoitusvaikeudet eivät johtuneet ”liiallisesta ahneudesta”, kuten moraaliset konservatiivit väittävät. Sen sijaan Friedmanin ja hänen seuraajiensa romantisoitu versio markkinoista ja rahasta ei antanut politiikan toimia raha- ja reaalitalouden välisessä systemaattisessa kanssakäymisessä. He purkivat sääntelyn ja työnsivät esiin sellaisia rakenteellisia uudistuksia, jotka hidastivat tuottavuuden kasvua sen sijaan, että ne olisivat nostaneet sitä. He saivat inflaation kuriin, mutta siten maailma hukkuu likviditeettiin, joka antoi polttoainetta rahoituskuplaan. Keynes olisi opettanut heille kauan sitten, että tuotanto perustuu luottoon, luotto luottamukseen ja luottamus maineeseen. Tästä uskomusten maailmasta tulee korttitalo, kun maine pitää yllä keinottelua, häilyvää salamaa epävarmuuden pimeydessä. Kriisi on opettanut meille tuskallisesti, mitä tapahtuu kun luottamus katoaa. Tavalliset työntekijät menettävät työpaikkansa, koska pankkiirit ovat peloissaan. Rahoitusvakaus vaatii sääntöjä ja säätelyä, jotka keskitävät pankkiirien mielet arvioimaan investointiprojektien pätevyyttä ja voivatko ne tuottaa voittoa, jotta lainan voi myöntää.

Moderni talousteoria painottaa tiedon ja epävarmuuden roolia. Uuden poliittisen paradigman on yhdistettävä nämä oivallukset kun määrittellään markkinasääntelyn puitteet. Ja rahapolitiikan modernit säännöt laskevat perustan. Inflaatio on tehokkaan markkinatalouden toimintahäiriö. Kuten Friedman oikein näki, se aiheuttaa ”melua” tarkoittaen, että tuottajat ja kuluttajat eivät voi helposti huomata hintasignaalien merkitystä. Maastrichtin sopimuksessa on siksi aivan oikein asetettu Euroopan rahapolitiikan tavoitteeksi hintavakaus. Mutta tämä on vain välttämätön ehto tehokkaiden markkinoiden olemassaololle, se ei ole riittävä. Mahdollisuus saada tietoa on vähintään yhtä tärkeä. Jos tieto on epäsymmetristä ja läpinäkymätöntä, koska jotkut ihmiset tietävät ja toiset eivät, markkinat eivät voi toimia parhaalla mahdollisella tavalla. Epäedullinen valinta ja moraalikato, jotka voivat olla rationaalisia yk-

silötasolla, tuottavat tuloksia jotka *vähentävät* kaikkien hyvinvointia. Tämä tiedon epäsymmetrinen saanti hallitsee myös monopolistista kilpailua, ja se voi aiheuttaa useita markkinoiden tasapainotiloja eikä vain yhtä optimaalista ratkaisua kuten Adam Smith uskoi.

Sosialidemokratian modernin paradigman on käytettävä hyväkseen viime vuosina tapahtunutta ajattelun edistystä. Monopolistisen kilpailun teoria on osoittanut, että ”markkinahäiriöt” ovat kaiken kattavia tavalisissa markkinoiden liiketoimissa.⁸ Syyt ovat moninaiset, jotkut niistä kytkeytyvät tiedon asymmetriaan, jotkut äärimmäisyyksien olemassaoloon. Edelliset ovat hallinneet rahoitussektoria. Jälkimmäiset ovat erityisen olennaisia EU:n poliittisessa päätöksenteossa. Mitä vähemmän päätöksiä tehdään keskitetysti, sitä suurempi on todennäköisyys, että ”koordinaatiovirhe” estää yksilöitä hankkimaan sosiaalista hyvinvointia. Esimerkiksi, vaikka työpaikkojen uudelleen sijoittelu voi olla hyväksi yhdelle yhtiölle, se voi tuhota alueen. Tällaiset markkinahäiriöt oikeuttavat hallitusten väliintulon. Sosialistit ovat tienneet tämän 150 vuoden ajan. He ovat vaatineet tuotantovälineiden kansallistamista, he ovat olleet yhtiöissä mukana strategisella osuudella, ja he ovat säädelleet markkinoita. Mutta ikävä kyllä informaatiotalouden logiikka koskee myös hallituksia ja voi aiheuttaa ”hallitushäiriön”. Siten ”markkinasosialismin”⁹ perinteinen väliintulo ei ole välttämättä tuottanut parempia tuloksia kuin liberaalikonservatiivien uusklassinen talous. Itse asiassa molemmat leirit käyttävät usein samoja analyysivälineitä. Tämä on kalvanut luottamusta sosialidemokraattisten hallitusten kykyyn korjata markkina- ja hallitushäiriöitä. Modernin sosialidemokraattisen paradigman on mietittävä uudestaan hallituksen toiminta tiedonkulkutermein: Miten hallitukset voivat rakentaa kiihokkeita yksityisille ja yrityksille? Miten tieto saadaan helposti käyttöön? Miten epätasa-arvoinen tiedonsaanti työntekijöille työpaikoilla, kuluttajille markkinoilla, kansalaisille julkisella alueella voidaan muuttaa?

Uuden sosialidemokraattisen paradigman on lähdeittävä sen tunnustamisesta, että vapaus ja tasa-arvo ovat markkinatalouksien perusta.

8 Cowen, Tyler, Eric Crampton (2002), *Market Failure or Success. The New Debate*, Edward Elgar, Cheltenham.

9 Lainaan termin kirjasta Stiglitz, Joseph (1990), *Whither Socialism?*, MIT Press, Cambridge MA.

Moderneissa yhteiskunnissa vaurauden luovat vapaiden ja tasa-arvoisten yksilöiden voima, luovuus ja dynamismi. Heidän käytöstään ohjaa tieto ja luottamus. Markkinat ovat se instituutio, joka voi tuottaa tiedon vuon, edellyttäen, että on olemassa säännöt, jotka pitävät luottamuksen yllä. Mutta kun vauraus on luotu, se ei välttämättä jakaudu ihmisten oikeudenmukaisena pitämällä tavalla. Tämä voi oikeuttaa korjauksiin. Kuten viime rahoituskriisi osoitti, läpinäkyvyyssäännöt ja sääteily, joka minimoi tiedon asymmetrian, voivat olla markkinahäiriöiden hoitokeinoja. Mutta mitkä säännöt ovat hyväksyttäviä? Kaikkia koskevat reiluuden ja oikeudenmukaisuuden normit voivat tulla esiin vain vapaissa ja avoimissa julkisissa keskusteluissa siitä, mikä on yhteinen etu. Ne vaativat institutionaaliset puitteet, joissa jokaisella kansalaisella on tasa-arvoinen oikeus sanoa sanottavansa. Kun näin tapahtuu, kansalaiset voivat yhdessä harkita niitä päämääriä, joita he yhdessä haluavat saavuttaa. Heidän ei tarvitse olla samaa mieltä konkreettisesta politiikasta, mutta heidän on saavutettava yhteisymmärrys siitä, että demokraattiset instituutiot ovat oikeudenmukaisia antaessaan jokaiselle kansalaiselle tasaveroiset oikeudet.

Demokratia on erityisen tärkeä EU:n uudelle sosialidemokraattiselle paradigmalle. Vuosikymmenien ajan hallitukset ovat käyttäytyneet kuin hyväntahtoiset höylääjät, jotka toteuttavat ”oikeaa politiikkaa” tehdäkseen ihmiset onnellisiksi. Mutta hyvin vähän kysyttiin, *mikä* teki ihmiset onnellisiksi. Tämä ei enää käy. Euroopan sosiaalisesta mallista käytävä keskustelu on myös keskustelu onnellisuuden sisällöstä, siitä, miten ihmiset haluavat elää: kuinka paljon henkilökohtaista mukavuutta olemme valmiit uhraamaan, jotta planeettamme pelastuisi? Eivätkö rikkaat tunne itseään onnellisemmiksi, kun ”vauraus on levitetty ympäriinsä” (Barack Obama)? Eivätkö he elä turvallisempaa elämää kun rikosluvut ovat alhaalla? Eivätkö rikos ja köyhyys korreloi? Eikö reiluus vaikuta jokaisen henkilökohtaiseen elämänlaatuun? Nämä ja monet muut kysymykset saavat vastauksensa vain pitkien ja julkisten pohdintojen jälkeen. Huomaamme yhä enemmän, että kansalaisten panos politiikan tekoon on itsessään arvo, joka nostaa yksilön onnellisuutta.

Tämä tuo meidät EU:n tapaan tehdä politiikkaa. Vuosia EU edusti rauhaa ja vaurautta. Mutta tätä yhteyttä kyseenalaistetaan yhä laajemmin. Rauhaa pidetään itsestäänselvyytenä ja uusliberaalin politiikan väitetään olevan ainoa tie vaurauteen. Mutta monet kansalaiset havaitsevat

vain, että heidän tulonsa pysyvät ennallaan, reaalitytulo alenee, työpaikat ovat epävarmoja, uusia työpaikkoja ei ole löydettävissä ja huippujohtajat tienaavat omaisuuksia. Näillä kansalaisilla ei ole valinnan varaa. Heidän on hyväksyttävä, mitä hallitukset ja byrokraatit neuvottelevat heidän puolestaan. Eipä ihme, että Euroopan unionin hyväksyntä on vähitellen laskenut. Se on nyt n. 50 %, kun se 20 vuotta sitten oli lähes 75 %. Viime aikojen kansanäänestykset Ranskassa, Alankomaissa ja Irlannissa ovat kaikki ilmaisseet tyytymättömyyttä siihen tapaan, jolla EU:ta johdetaan. Jotkut poliittiset johtajat voivat väittää toisin ja syyttää edeltäjiään kielteisistä äänestystuloksista, mutta he unohtavat yksinkertaisen tosiasian: jos EU:n kansalaiset ovat tyytymättömiä tiettyyn osaan käytännön politiikkaa, heidän ainoa tapansa olla sitä vastaan, on kääntyä eurooppalaisia Leviathania, ”Brysseliä” vastaan. Euroopan instituutiot tukahduttavat poliittiset vastakkainasettelut ja kumppanuudet. Kansalaisilla on vähän tai ei ollenkaan vaihtoehtoja eri poliittisten pakettien välillä. Kyllä, joka viides vuosi voi äänestää Euroopan parlamentin vaaleissa, mutta kuka vakavissaan uskoo, että se muuttaa perusteellisesti hänen elämänsä? Komission puheenjohtaja valitaan kuin paavi: siihen osallistuvat saavuttomissa salaisissa kokouksissa päälliköt, jotka eivät ole tilivelvollisia kansalle. Koolla olevilla hallitusten päämiehillä on keskenään erilaisia etuja, mutta he eivät voi, määritelmän mukaan, edustaa Euroopan Unionin yleistä etua. Tällainen Eurooppa on vastakkainen sille, mitä perustajaisilla oli mielessään kun he ryhtyivät yhdistämään Eurooppaa.

Epäilemättä jatkuva vuorovaikutus ”yhteisömetodin” ja hallitustenvälisyyden välillä on edesauttanut Euroopan yhdentymisen nopeaa edistymistä. Hallitukset ovat delegoineet tärkeitä politiikan aloja Euroopan tasolle, kuten EU:n komissiolle ja Euroopan keskuspankille, koska he tiesivät, mitä hyötyjä se toisi kansalaisille. Usein he olivat oikeassa. Mutta EU:n politiikan teko on nyt saavuttanut sellaisen syvyyden ja keskinäisriippuvuuden, että yksin kansallisvaltiot eivät voi tarpeeksi antaa oikeutusta politiikalle, joka ei takaa kansalaisille heidän lopullista hallintavaltaansa. Niin kauan kun demokratia rajoittuu kansallisvaltion, EU:n instituutiot eivät pysty saamaan tukea harjoittamalleen politiikalle. EU:n on ”uskallettava sallia lisää demokratiaa”, lainatakse- ni Willy Brandtin kuuluisaa lausumaa. Mutta jälleen, uusi aika kaippaa uutta ajattelua.

Lisääntyvä konservatiivinen usko EU:ssa on, että demokratia ei ole

mahdollista EU:ssa, koska siltä puuttuu *demos* (kansaa). Se, mitä tämän uskomuksen puolestapuhujat todella tarkoittavat, on, että kansalliset kollektiivi-identiteetit ovat tärkeämpiä kuin yksittäisten kansalaisten konkreettiset edut. Sen sijaan, että olisivat kykeneviä harkitsemaan järkeviä ehdotuksia siitä, onko joku tietty politiikka heidän etunsa mukaisista ja sitten tekemään päätöksen yhdessä, kansalaisten oletetaan täyttävän ”omien maidensa” stereotypiat ja hyväksymään sen, mitä hallitukset päättävät heidän nimissään. Parhaimmillaan se on demokratiaa kansan puolesta mutta ei kansan päättämää. Konservatiivinen poliittinen konsensus, joka painottaa yhteisöjen kulttuurisia identiteettejä, voi auttaa hallituksia oikeuttamaan politiikkansa *kotona* (me puolustamme teitä), mutta se estää konsensuksen ja oikeutuksen EU:n tasolla. Se on vastakohta sille, mitä Jean Monnet kuvasi Euroopan yhdentymisen tarkoitukseksi: ”Emme luo hallitusten yhteenliittymiä, yhdistämme ihmiset”.

Kansallistunteen uusi herääminen on suora seuraus uusliberalismin hallitsevasta asemasta. Siitä on tullut demokratian este EU:ssa. Supistamalla julkista sektoria uusliberaali politiikka on laajentanut yksityistä aluetta ja pienentänyt demokraattisen päätöksenteon aluetta. Monilla yksityistämispäätöksillä on suoria tai epäsuoria vaikutuksia jokaiseen. Nämä tahattomat seuraukset esiintyvät kielteisenä liioitteluna ja äärimmäisyyksinä, koska, kuten olemme nähneet, markkinat useimmiten epäonnistuvat käyttäytymisen optimaalisessa yhteensovittamisessa. Yhden yhtiö- tai yksilöryhmän tekemiset voidaan nähdä monien muiden hyvinvoinnin menetyksenä. Mitä siis tehdä? Konservatiivinen vastaus on vetoaminen moraaliin, tapoihin ja kommunitaari-identiteettiin. Heidän mielestään yksilöiden olisi sopeuduttava voimassa olevaan tavanomaiseen ”hyvään” käyttäytymiseen. Poikkeamista rangaistaan. Mutta EU:ssa kommunitaari-identiteetti merkitsee kansallista identiteettiä ja kansallisia etuja. Tämä rajoittuminen estää toisinajattelevia vähemmistöjä ylittämään rajat ja muodostamaan enemmistöä. Paneurooppalaiset liittoutumat estetään, koska yksilöt samaistuvat maahansa ja heidän on alistuttava hallitustensa etuihin. Jacques Delors antoi kauniin esimerkin kun kerran kiisteltiin kuumasti rahaliitosta: ”Harvat saksalaiset uskovat Jumalaan, mutta kaikki uskovat Bundesbankiin”. Kuitenkin Saksan entinen liittokansleri Helmut Schmidt on aina ollut Bundesbankin äänekäs kritisoija, kuten Saksan ay-liikekin. Siten kommunitaarilogiikan mukaan Helmut Schmidt ei ollut saksalainen.

Modernissa demokratiassa kansalaiset ovat *demos*, täysivaltainen kansa. Yhdessä yksilöt päättävät, minkälainen politiikka on heidän mielestään parasta mahdollista. Heillä on halu tehdä niin, *koska päätökset koskevat heitä kaikkia*. Siten, kysymys siitä, mikä politiikan alue on päätettävä EU-tasolla saa vastauksen, kun katsotaan, keitä asia koskee ja mittaamalla ulkopuolinen ala. Demokraattisten instituutioiden myötä julkinen pohdinta johtaa poliittisiin ratkaisuihin, joita kansalaiset pitävät parhaana itselleen. Kansalaiset hyväksyvät valitun ratkaisun vaikka olisivatkin vähemmistössä, koska heillä oli mahdollisuus osallistua ja antaa panoksensa siihen prosessiin, jossa päätettiin asioiden tärkeysjärjestyksestä. Mutta EU:lla ei ole tässä mielessä demokraattisia instituutioita. Poliittiset päätökset heijastavat hallitusten ja byrokratioiden konsensusta, eivät kansalaisten. Julkisia keskusteluja ei yleensä tapahdu koko Euroopan unionissa, vaan ainoastaan kansallisvaltioiden eristetyissä hunajakannoissa. Myöskään kansalaisilla ei ole vaihtoehtoja. Aivan kuten entisaikaisissa monarkioissa, hallitukset neuvottelevat keskenään ja valtiot ovat täysivaltaisia, eivät kansalaiset. Tietysti on poikkeuksia. Euroopan parlamentti on reagoinut palveluja koskevan nk. Bolkensteinin direktiivin julkiseen kritiikkiin. Mutta sääntönä on, että kansalaisia kohdellaan kuin jalkapallo-ottelun katsojia: heidän odotetaan kannustavan kotiseuraa suosionosoituksin, mutta varmasti ei käyttäytyvän kuten julkisten, yhdessä omistettujen hyödykkeiden omistajien.

Jos Euroopan sosialidemokratia haluaa kohdata uuden aikakauden haasteen, siitä on tultava todellisen EU:n demokratian puolestapuhuja, eteenpäin viejä ja toteuttaja.¹⁰ Alusta asti sosialidemokratia oli kansainvälinen ja kohteli kansalaisia täysivaltaisina kun konservatiivit ajattelivat heitä vaalikarjana.¹¹ Nykyisin Euroopan sosialidemokraattien on taisteltava sen puolesta, että yksilöillä on vapaus tehdä poliittisia päätöksiä EU:n tasolla. Heidän on tunnustettava, että EU:n kansalaiset ovat *tasa-arvoisia kansalaisia* joilla on tasa-arvoinen *oikeus päättää siitä, mitä he pitävät parhaana itselleen*. EU:n demokratia merkitsee, että EU:n

10 Yksityiskohtainen analyysi ja ehdotukset Collignon, Stefan, Christian Paul (2008), Pour la République européenne, Odile Jacob, Paris.

11 Charles de Gaullen kuuluisa sanonta on ”Ranskalaiset ovat vasikoita”. Mutta mikä sopii härrälle, ei sovi Jupiterille: konservatiivinen, autoritääriinen poliitikko voi olla tuota mieltä, mutta poliittinen filosofia, joka vaatii ihmisten tasa-arvoa, ei voi.

kansalaiset saavat valita EU:n hallituksen, jonka säätämien lakien tulee olla kaikkien hyväksyttävissä, koska ne vaikuttavat kaikkiin. Tämä tapa tehdä politiikkaa on vastakohta konservatiivien lähestymistavalle. Sitä valaisi äskettäin Ranskan presidentti ehdottaessaan, että Ranskan pitäisi olla EU:n puheenjohtajamaa muutaman vuoden ajan. Sen sijaan Saksan SPD on ottanut tärkeän askeleen oikeaan suuntaan hyväksyessään Hampurissa vuonna 2007 *Periaateohjelman*, jossa todetaan: ”Mallimme on poliittinen liitto, joka takaa kaikille EU:n kansalaisille demokraattiset osallistumisoikeudet. Demokraattinen EU tarvitsee parlamentille vastuullisen hallituksen EU:n perustuslain pohjalta.”¹² SPD ymmärtää selvästi, ettei tule sosiaalista Eurooppaa ilman kunnollista demokratiaa EU:ssa. Nyt on välttämätöntä, että kaikki EU:n demokraattiset puolueet yhdistyvät tämän projektin taakse.

Inhimillisyyden, yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden ja demokraattisen edistyksen aikakausi on saavutettavissa, mikäli Euroopan sosialidemokraatit vetävät johtopäätökset aikaisemman talous- ja poliittisen paradigman heikkouksista. Mutta on myös selvää, että tämä päämäärien ja tarkoitusten uudelleen määrittely on välttämättä EU:n hanke. EU säilyy aikamme jännittävimpänä projektina.

Artikkeli on aiemmin julkaistu englanniksi Social Europe Journal, Autumn 2008.

12 <http://www.parteitag.spd.de/servlet/PB/show/1734195/Hamburger%20Programm%20engl.pdf>

Kriisin jälkeen: EU-politiikkoja sosialidemokratian ja ”kärshivällisen kapitalismin”¹ aikakaudelle

Paolo Borioni

Uudistuvat markkinat: ”kärshivällisen kapitalismin” loppu

Noin 15 vuoden ajan tiedotusvälineet ovat antaneet, ei ilman yliyksinkertaistamista, Tony Blairille merkittävän roolin Euroopan vasemmiston uudistumisessa. Samasta yliyksinkertaistamisesta johtuen kaikkien uudistajien (Wim Kok, Gerhard Schröder, Göran Persson, Poul Nyrup Rasmussen ja muiden) on sanottu kuuluvan samaan ”kolmannen tien” suuntaukseen. Kirjoitukseni alkaa muutamalla huomautuksella, koska on välttämätöntä erottaa innovatiivisen sosialidemokratian linjoja parin viime vuosikymmenen ajalta:

On, ja on aina ollut, eroja pohjoismaisen/mannermaisen sosialidemokratian ja blairilaisen Uuden Työväenpuolueen välillä. Mainitakseni yhden; pohjoismaisen/mannermaisen sosialidemokratian mielestä on edelleen tehtävä yhteistyötä työmarkkinaosapuolten välillä hyvän vientivetoisen teollisuuden puolesta (ja jopa vientivetoisen maatalouden, kuten Tanskassa ja Italiassa). Pohjoismaat, Saksa, Hollanti, Itävalta ja ehdottomasti myös eteläeurooppalainen Italia ovat yhä pohjimmiltaan teollisuusmaita. Anglosaksisista maista on sitä vastoin tullut yhä enenevässä määrin rahoitukseen perustuvia maita.

Mikäli ”kolmas tie” on merkinnyt (ja mielestäni sen on tiettyyn pisteeseen asti tarkoitettava) että edistyksellinen reformismi ei (enää) saisi

1 Tämä ilmaus kuvaa hyvin tehokkaasti ilmiötä, ja sitä on käyttänyt J. Hoffman teoksessa *I rapporti di lavoro europei e i sindacati fra modernizzazione della società e 'globalizzazione'*, aikakausjulkaisussa *Economia&Lavoro*, 3–2008.

perustua kapitalismin uudistamiseen ja vaihtoehtoiseen näkemykseen markkinoiden säätelystä, niin nykyinen globaali kriisi osoittaa, että sosialidemokratia tarvitsee jotain muuta tulevaisuutta varten.

”Kolmannen tien” blairilainen reformismi (kuten toivon osoittavani) kuuluu uusliberaalin konsensuksen aikakauteen (vaikka ei itsessään tietenkään ole vain uusliberalistista). Silloin ”turbokapitalismin” mekanismeja ei lainkaan kyseenalaistettu, joten edistyksellisen reformismin tehtävänä oli vain asettaa moraaliset arvot/rajat, joita nuo kyseenalaistamattomat mekanismit eivät tietenkään itse pystyneet asettamaan.

Turbokapitalismin aikakausi oli ”kärsimättömän kapitalismin” aikakautta, eli sellaisen kapitalismin, joka perustuu pitkälle paperitalouteen, ja joka siksi ei ole halukas esimerkiksi neuvottelemaan työmarkkinaosapuolten kanssa, tuottamaan vaurautta asteittaisten yhteiskunnallisten ja teollisten investointien kautta ja niin edelleen. Tämä johti aikakauteen, jolloin oli matalat palkat ja työmarkkinoiden ”huono” joustavuus ja jolloin kasvun ongelma ratkaistiin vastuuttoman ja kestäättömän velka määrän sekä maailmanlaajuisten epätasapainojen avulla. Nämä velat olivat kärsimättömän kapitalismin potkuri – eivät demokraattiset käytännöt tai hyödykkeiden tuottaminen ja myyminen. Tämä aikakausi on ohi.

Käsittelen aluksi yksityiskohtaisemmin sitä, kuinka kärsimättömän kapitalismin viisitoista vuotta ovat vaikuttaneet sosialidemokratian sisäiseen keskusteluun. Sen jälkeen, käyttäen hyväkseni pääasiassa Stefan Collignonin kirjoitusta Friedrich Ebert -säätiölle², menen muutamiin politiikan yksityiskohtiin yrittäessäni muodostaa kuvan siitä, millaiselta EU:n sosialidemokraattinen tulevaisuusstrategia voisi näyttää.

Sosialidemokratia ja ”moraalisen” reformismin rajoitukset

On paradoksi, että blairilaisen Uuden Työväenpuolueen sosialidemokraattisin päätös oli kuuluisa klausuuli IV:n (jossa tavoitteeksi asetettiin

2 S. Collignon, Forward with Europe: which way to a post-Lisbon-consensus?, Friedrich Ebert Stiftung, Berlin 11 huhtikuuta 2008. Olen käyttänyt raakaversiota.

tuotantovälineiden ottaminen yhteiseen omistukseen, toim. huom.) poistaminen Työväenpuolueen säännöistä vuonna 1995. Sanon näin, koska Euroopan reformistinen sosialismi on aina ollut tietoinen siitä, että vaikka kapitalismin uudistaminen on ollut ja on yhä sen pääasiallinen ja historiallisesti merkittävin tehtävä, se ei edellytä tuotantovälineiden sosialisoinnin ottamista lopulliseksi päämääräksi. Tai ottamasta mitään lopullista päämäärää. Lopullisen päämäärän ongelma sosialidemokraattisessa politiikassa ei ole vain Bernstein-keskustelua 110 vuoden kuluttua, vaan selviytymistä yhä monimutkaisemmassa yhteiskunnassa. Mitä monimutkaisempi yhteiskunta on, sitä vähemmän voimme ennustaa uudistusten tulokset. Siksi sosialidemokraatit eivät halua toimia ”lopullisen päämäärän” pohjalta. Siis: erityisesti koska kapitalismin ja yhteiskunnan uudistamisella haluamme saada aikaan muutoksia ja koska muutokset tekevät tulevaisuuden strategioista ennustamattomia. Siksi sosialidemokraatille klausuuli IV:n poisto ei voi olla ongelma. Itse asiassa on aika outoa, että se poistettiin niin myöhään. Ei, blairilaisten teoreetikoiden kriittisiä kohtia ovat seuraavankaltaiset lausumat:

”Itse asiassa se suuri juopa, joka on historiallisesti vallinnut talouden etenevän sosialisoinnin ja antaa-mennä talouden välillä on kaventunut kiistelyksi säädellyn kapitalismin ja uusliberalismin välillä sekä kapitalismin arvoista”³

Tämä lause kertoo paljon. Ensinnäkään sosialidemokraattista reformismia voi tuskin luonnehtia ”talouden eteneväksi sosialisoinniksi”. Mutta se tosiasia, ettei mikään sellainen tavoite (vielä kerran: mikään talouden sosialisoinnin kaltainen lopullinen päämäärä) kiinnosta sosialidemokratiaa, ei merkitse, että kapitalismin uudistaminen (vaikkakin joka kerran eri muodoissa) ei saisi olla sosialidemokraattisen reformismin ydin. Toisin sanoen blairilaiset ovat poistaneet julkisesta keskustelusta sen, että viimeisen kolmen vuosikymmenen aikana ilmaantunut kärsimätön kapitalismi ei voi olla tarpeeksi ”arvoihin sitoutunut”, koska sen silmiinpistävin piirre on tuotantoon liittyvien säätelyjen ja neuvot-

3 P. Diamond, Johdanto, s. 9, teoksessa M. Browne, P. Diamond, Rethinking Social Democracy, Policy Network, Lontoo 2003.

telujen karttaminen.

Itse asiassa tuotanto tässä mielessä on vain este ”kärsimättömälle kapitalismille”, koska sen pääpiirre ei ole laisinkaan tuotanto, vaan pikemminkin valtaviin velkamääriin kukoistus (ja siksi subprime-asuntolainojen, riskivelkakirjojen jne kukoistus), jotka pääosin ovat anglosaksisissa talouksissa ja pankeissa. Juuri tämä valtava velkamäärä – ei palkkojen ostovoima tai virallinen elinkeinopolitiikka – pitää ”kärsimättömän kapitalismin” mielestä maailmantalouden kasvuvauhdissa. Siten on väärin tarkastella näitä vuosikymmeniä valintana arvokapitalismin ja uskapitalismin välillä vaan sosialidemokratian velvollisuus on saavuttaa toisenlainen kapitalismi eli asettaa todellinen tuotanto – sekä tuottajien oikeudet ja vauraus – keskustelun keskiöön. Palaamme myöhemmin siihen, mitä EU:n ja edistyksellisten eurooppalaisten tulisi tehdä tämän suhteen.

Tarkastelkaamme nyt aikaan sidotumpaa asiaa, eli blairilaisen kolmannen tien menestyksen muutamia historiallisia syitä. Tämä poliittinen suuntaus syntyi aikakautena, jolloin perinteinen hyvinvointi alkoi osoittaa piirteitä niin kutsutusta *hyvinvoinnista ilman työtä*.⁴ Tämä ilmaus tarkoitti, että riittämättömän talouskasvun aikana ilman lisäponnistuksia ja uutta politiikkaa hyvinvointivaltiot voivat (ja tämä on ollut ja on edelleen yksi uusliberalismin pääväitteitä) pitää ihmiset elossa mutta ilman työpaikkaa. Näin tehden (ja tämä on toinen uusliberalistinen väite) hyvinvointivaltio toimii liian protektionistisesti (ja syklejä myötäillen) edistääkseen talouskasvua ja näin ollen vähentääkseen työttömyyttä. Lyhyesti, tämä oli eräs pääasioista, jonka sosialidemokraatit joutuivat kohtaamaan viime vuosisadan lopulla.

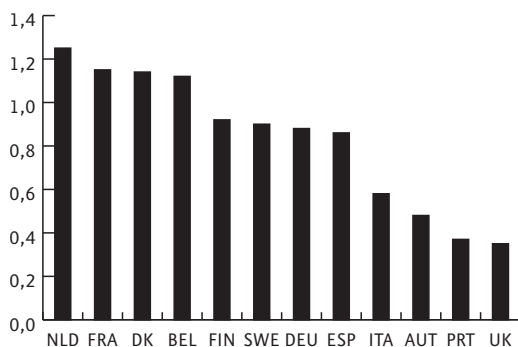
Suunnilleen 1990-luvun puolivälistä, reaktiona näille uusliberalistisille väitteille, sosialidemokraatit ovat päässeet jälleen poliittisen areenan keskiöön (ja myös voittaneet useita vaaleja) sen johdosta, että he ovat elvyttäneet vanhan tai ainakin tyyppillisen sosialidemokraattisen elementin: hyvinvointivaltio mahdollistaa aktiiviset toimet työttömyyttä vastaan. Koska rahoituksen globalisaatio ja sisämarkkinoiden yhä kasvava avoimuus tekivät kansallisen politiikan toimet mahdottomiksi kysynnän

4 J. Eatwell et al., *Hard Budgets, Soft States. Social Policy Choices in Central and Eastern Europe*, IPPR, Lontoo 2000, s. 7.

puolella, sosialidemokraattisten ja keskustavasemmistolaisten hallitusten (tai ainakin menestyksellisimpien) toimet perustuivat aktivoivien työttömyysavustusten ja tarjontapuolen tehokkuuden/innovaatioiden väliseen yhteyteen. Jotkut alkoivat puhua ”jälkikansallisesta schumpeterilaisesta (siis ei enää keynesiläisestä) hyvinvointihallinnosta”⁵

Myös blairilainen sosialidemokratia on ollut osa tätä paradigman muutosta. Mutta tapa, millä se on tulkinnut mainitsemani yhteyden, on yhdenmukainen ”jäännösreformismiin” kanssa. Itse asiassa blairismin silmiinpistävä piirre tällä alalla on työntekoon sidotun sosiaaliturvan tärkeyden korostaminen (vaatimalla nopeampaa työhön paluuta etuuk-sien menettämisen uhalla välittämättä paljoakaan tämän uuden työpai-kan olosuhteista ja työehdoista) pikemmin kuin todellinen joustoturva (joka käyttää etuuksia antaakseen palkansaajalle oikeuden aktiiviseen työmarkkinapolitiikkaan – usein tai aina neuvoteltuihin – ja siis kiin-nittää huomiota siihen, että uuden työpaikan laatu on vain harvoin huonompi kuin edellisen työpaikan).⁶ Näiden kahden lähestymistavan eroa kuvaa hyvin alla olevat taulukot, jotka näyttävät aktiivisen työ-markkinapolitiikan kustannukset prosentteina bruttokansantuotteesta (taulukko 2) ja aktiivisen työmarkkinapolitiikan kustannukset työtöntä kohden (taulukko 3) muutamissa kehittyneissä talouksissa.

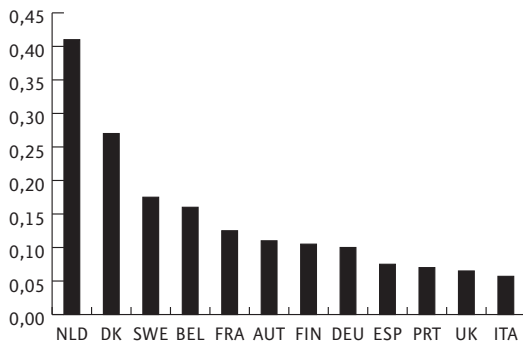
Taulukko 2

5 Cf. P. Borioni (a cura di), *Welfare scandinavo, welfare italiano*, Carocci, Roma 2005; J. Torfing, *Det stille sporskifte i velfærdsstaten*, Aarhus universitetsforlag, Aarhus 2004; M. Benner, *The Scandinavian Challenge, The Future of Advanced Welfare States in the Knowledge Economy*, Acta Sociologica, 2003.

6 Katso myös S. Beraldo, R. Palatano, *Le Politiche di Activation in Danimarca, Finlandia e Svezia*, *Economia e Lavoro*, nro 3, 2006.

Taulukko 3

Lähde: Velfærdskommissionen, Analyserapport: Fremtidens velfærd – sådan gør andre lande, 2005.

Näiden tosiasioiden pohjalta voi tehdä sen johtopäätöksen, että muutammat maat, kuten Britannia (myös Italia, vaikka sillä on erityispiirteitä, joihin palaamme myöhemmin) eivät tee juuri muuta kuin tarjoavat kohtuullisen elämisen seuraavaan työpaikkaan asti (siis niin nopeasti kuin mahdollista työhön, oli se mikä tahansa). Palkansaajan aseman vahvistaminen työnantajiin päin on toisarvoista, eikä aktiivista työllisyyspolitiikkaa pidetä suurena innovaatiotekijänä.

Pohjoismainen työvoimapolitiikka on myös tehnyt valinnan ja toimii yhä enemmän tarjontapuolella. Itse asiassa myös pohjoismaisen politiikan on katsottu toimineen reaktiona parin viime vuosikymmenen tarpeisiin, mutta viime kuukausien tapahtumat paljastavat, että sen taloudelliset tulokset ovat paljon kestävämpiä ja kilpailukykyisempiä kuin Britanniassa. Mutta pohjoismainen työmarkkinapolitiikka pyrkii suuntautumaan paljon enemmän lopputulokseen eli millaiset markkinat ja kapitalismi saavutetaan, vaikka on jouduttu toimimaan sosialidemokratialle epäedullisissa ”kärsimättömän kapitalismin” olosuhteissa viimeiset 30 vuotta.⁷

Britanniassa hyvinvointietuudet on laitettu kapitalismin ”ympäriille” ja samoin (tästä johtuen hyvin rajoitettu) julkinen politiikka, joka liittyy

⁷ Cf. P. Borioni, T. Treu, C. Damiano, Il modello sociale scandinavo, l'Unità-Europa, Roma 2006.

työmarkkinoihin ja tuottavuuteen.⁸ Siis, on olemassa erilainen ja reformismien kannalta paljon kunnianhimoisempi lähestymistapa ”schumpeterilaiseen” jälkikansalliseen hyvinvointivaltioon kuin blairilaisen Uuden Työväenpuolueen tarjoama.

Kaikkiaan pohjoismaiselle ja mannermaiselle sosialidemokratialle palkansaajien ja työnantajien välinen kamppailu siitä, millaiset työmarkkinat olisi saavutettava, on yhä avainkysymys, ja näissä puitteissa työntekijäystävällisyys on täysin sovittavissa yhteen sen kanssa, että saavutetaan tehokkaampi ja kilpailukykyisempi kapitalismi. Tai pikemminkin: työntekijäystävällisyys ON parempi tapa saavuttaa tuottavampi ja tehokas markkinatalous (jälleen kerran: kapitalismi on niin kärsivällinen kuin maailmanlaajuinen puite sallii sen olevan).

Toisaalta Blairin visio, kuten hän jatkuvasti toisti, ei ole sosialidemokratia vaan (huomatkaa lopputavu) sosialismi.⁹ Tämä tarkoittaa, edellyttäen että blairismin mukaan markkinat eivät tarvitse sosiaalisia reformeja ollakseen tehokkaita, että syy sosiaalisille uudistuksille on vain moraalinen velvoite sosiaalisuuteen. Toisin sanoen on moraalinen velvoite todeta, että toisin kuin Margaret Thatcherilla oli tapana sanoa (eli ”ei ole sellaista asiaa kuin yhteiskunta, on vain yksittäisiä miehiä ja naisia, ja on perheitä”), yhteiskunta on olemassa. Sen olemassaolo näyttää kuitenkin seuraavan kommunitaarista ja moraalista mallia ja vaikuttaa laitettun kapitalismin, myös turbokapitalismin, ”viereen” tai ”ympäri” eikä sen ytimeen, ja kaiken lisäksi sillä ei ole legitimitteettiä muuttaa sitä paremmaksi. Itse asiassa olemme nähneet että nykyisessä kriisissä ei ole kyse puhtaasti finanssisäätelystä, vaan sen juuret ovat syvällä epäoikeu-

8 Voisi sanoa, että tämä on thatcherismin perintöä, jota blairismilla ei ole todellista halua muuttaa. Mutta en ole varma. Minulla on hypoteesi, jonka pohjalta haluaisin työskennellä. Todennäköisesti jopa Beveridgen lähestymistapa hyvinvointivaltion etuuksiin, vaikkakin korkealla määrätasolla, on pääosin liberaali, koska se rakentaa turvaverkkoa joka pyrkii kapitalismin ”ympärimiseen” eräänlaisella universaalien oikeuksien ”vyöllä”, pikemminkin kuin että ne muodostaisivat jatkuvan uudistuksen, joka on laitettu kapitalistisen järjestelmän ytimeen sen tulosten muovaamiseksi. Vastakohtana pohjoismaiden, ja osin Manner-Euroopan tapauksissa, uudistus tapahtuu markkinakapitalismin mekanismien sisällä. Lyhyesti, voi olla olemassa polkuriippuvuus (tai ainakin läheinen sukulaisuus) 1950-luvun Rehn-Meidnerin järjestelmän (kansallis-keynesiläisessä puitteissa) ja 1990-luvun aktiivisen työvoimapolitiikan uudistusten (schupeterilaisessa jälkikansallisissa puitteissa) välillä aivan kuten on asian laita Beveridgen universaalien etuuksien ja blairilaisen työhön perustuvan sosiaaliturvan välillä.

9 C. Leys, *Il labour party dal 1989*, Europa Europe, nro 1, 1997.

denmukaisessa ja epätasapainoisessa sosiaalisessa mallissa.¹⁰

Lisäksi yksi syy, joka esitetään usein tämän blairilaisen paradigman muutoksen perusteena, on työväenluokan väitetty katoaminen sosialidemokratian historiallisena viiteryhmänä yhteiskunnassa ja vaaleissa. Niinpä edistysellinen reformismi ei voi muuta kuin käyttää eettisiä perusteluja ja unohtaa palkansaajien näkökannan kapitalismiin. Vaikka ei ole epäilystäkään siitä, että palvelusektori on kasvanut paljon enemmän kuin teollisuus viimeisten neljän tai viiden vuosikymmenen aikana, se ei voi merkitä sosialidemokratian täydellistä kumoamista kahdesta syystä.

Ensimmäinen syy on, että Manner-Euroopassa (Saksa, Pohjoismaat, Italia jne) vientiteollisuus on edelleen ehdottoman tärkeää, eli Manner-Eurooppa ei ole kulkenut Brittein saarien teollisuuden lopettamisen ja rahoitustalouden tietä. Siis palvelusektori yhdistyneenä rahoitukseen on paljon, mutta se ei ole kaikki.

Toinen syy on, että koska välttämättömyys jatkuvasti päivittää kilpailukykytietoa koskee yhä suurempaa osaa väestöstä, on ehdottomasti mahdollista perustaa sosialidemokraattinen yhteiskunnallis-taloudellinen hegemonia korkeatasoisen joustoturvan varaan, pelkän työhön perustuvan sosiaaliturvan sijaan. Tällainen aktiivinen työmarkkinapolitiikka täytyy kuitenkin käsittää (ja esittää) palkansaajien ja nuorten työttömien oikeutena ja samalla hajanaisen innovaatiokapitalismin voimavarana, koska sellainen ei synny itsestään. Minun mielestäni tämä merkitsisi selvästi blairilaisen reformismin paradigman muutosta.¹¹ Tämä paradigma on tietysti saavuttanut myös loistavia reformeja, kuten verouudistus joka jakoi vaurautta yhteiskunnan vähäosaisimmille, erityisesti niin kutsutuille työtä tekeville köyhille (working poor) ja sellaiset, jotka paransivat perheiden asemaa ja koulutusta jne.¹²

10 Britannian Uuden Työväenpuolueen kommunitaristisista ja moraalisisista lähtökohdista katso G. Dale, *God's Politicians: The Christian contribution to 100 Years of Labour*, Harper Collins, 2000, erityisesti s. 205–207, josta voi löytää seuraavan John Smithin, erään Blairin pääinspiraatiolähteen, lauseen: "Minulle sosialismi on pitkälle sama kuin kristilliset eettiset arvot. Poliitiikka on moraalista toimintaa. Arvojen tulisi loistaa läpi kaiken aikaa.", s. 207.

11 Oikeuksista Ruotsin aktiivisessa työmarkkinapolitiikassa ja niiden eroista brittiläiseen reformismiin katso J. Andersson, *Reflections on the Meaning of Social and Liberal, Social Europe*, maaliskuu 2006.

12 Eatwell et al., *Hard Budgets, Soft States. Social Policy Choices in Central and Eastern Europe*,

Kuitenkin blairilainen teoreettinen paradigma on johtanut myös liian varauksettomaan innostukseen USA:n talouden saavutusten suhteen (puhumattakaan onnettomasta Irakin sodasta).¹³ Olen jo maininnut nykyisen globaalin kriisin ja Amerikan vastuun siitä. Tässä kohdassa, voisi sanoa, paradigman muutos on tullut itsestään. Myös Amerikan menestys työttömyyden vähentämisessä ja tuottavuuden nostossa viime vuosikymmenten aikana oli jo vähenemässä ennen kuin varsinainen maailmanlaajuinen kriisi puhkesi. Sillä osa tuosta menestyksestä johtui työhön perustuvasta sosiaaliturvasta ja täydellisestä työjoustosta. Toisaalta Massachusset's Institute of Technologyn (MIT:n) Olivier Blanchardin mukaan USA:n työmarkkinat olivat jo täysin joustavat vuonna 1992 eli kun USA:n talous kärsi vielä korkeasta työttömyydestä. Siinä tapauksessa selitys olisi nykyiseen globaaliin lamaan johtaneiden kestäättömien lainojen valtavan määrän liikevaikutus.¹⁴ Lisäksi Blanchard uskoo, että tuottavuuden kasvu USA:ssa viimeisten 15 vuoden aikana ei johdu suurelta osin teollisuuden ja/tai korkean teknologian tuottavuudesta, vaan vähittäis- ja tukkumyynnistä sekä rahoituspalveluista. Toisin sanoen hänen mielestään tuottavuuserot USA:n ja EU:n välillä eivät ole kovinkaan huomattavat, lukuun ottamatta jättimäisten Wal-Mart kauppakeskusten invaasiota.¹⁵ Johtopäätös näyttäisi olevan, että hyvin monissa kohdin eurooppalaiset, ja erityisesti ei-anglosaksiset sosialidemokraatit, ovat vakaussopimuksesta johtuen ja muiden rahoitus- ja rahakeinojen puuttuessa toimineet melko johdonmukaisesti ja menestyksekkäästi tarjontapuolen kilpailukyvyyn ylläpitämisessä.

Ruotsin entinen valtiovarainministeri Allan Larsson on sitä mieltä, että tätä EU:n merkittävää tuottavuutta olisi autettava antamalla sysäys EU:n sisäiselle kysynnälle ja kasvulle. Hän kysyy ”miksi viime vuosikymmenen massiivinen rakennemuutosohjelma ei johtanut tuotannon kasvun nousuun vaan sen laskuun?” Hänen johtopäätöksensä on, että

IPPR, Lontoo 2000, s. 12.

13 Katso Tony Blairin puhe Euroopan Sosialidemokraattisen Puolueen Milanon kongressissa vuonna 1999.

14 J. Eatwell et al., *Hard Budgets, Soft States. Social Policy Choices in Central and Eastern Europe*, IPPR, Lontoo 2000, s. 14-.

15 O. Blanchard, *Is there a viable European social and economic model?*, <http://ssrn.com/abstract=916606>, s. 8.

”EU:lla on rahoitustilaa ja työvoimaresursseja makrotalouspolitiikkaan joka suuntautuu enemmän investointeihin ja kasvuun. Kolme kilpailevaa ja osittain päällekkäistä strategiaa (vakaussopimus, Lissabonin sopimus ja kestävä kehityksen strategia) eivät anna vastausta tähän ongelmaan. Rahoitussäästämismme perusasiat on nostettava pöydälle ja meidän on valittava, jatkammeko alisuoritusta EU:ssa auttaaksemme USA:ta vai alammeko käyttää EU:n potentiaalia talousyksikkönä ja rahoitussäästömme investointeihin ja työpaikkojen luomiseen EU:n sisällä.”¹⁶ Näinä aikoina kun säästöjen vaihtoehtoiset investointitavat eivät näytä turvallisilta, ei luulisi olevan liian vaikeaa houkutella yksityisiä varoja esimerkiksi jonkinlaisiin EU:n obligatioihin.

Nyt olemme tulleet uuden sosialidemokraattisen strategian, EU:n tulevaisuuden ja kriisin vastaisen politiikan leikkauspisteeseen.

EU: instituutiolähtökohdasta aktiiviin talousrooliin

Seuraavat huomiot perustuvat S. Collingnonin ja Friedrich Ebert -säätiön tutkielmaan *Forward with Europe; which way to a post-Lisbon-consensus?* (Eteenpäin EU; mitä tietä Lissabonin sopimuksen jälkeiseen konsensukseen?)

Se, mikä tekee Collingnonin esityksestä erityisen käyttökelpoisen, on siinä oleva euroalueen (ja siten EU:n) taloudellisen hallinnon optio, joka tähtää kasvuun. Sen sijaan nykyiset federalistiset selitykset (kuten: ”EU ei ole nykyisin suosittu, koska EU ei uskalla mennä tarpeeksi demokraattisen eurooppalaisen liittovaltion suuntaan”) näyttävät olevan yhä kestävämpiä ja joka tapauksessa siinä olisi pattitilanteen riski. Pattitilanne voisi johtua siitä, että nykyisin useimmat (elleivät kaikki) Euroopan kansalliset äänestäjäkunnat eivät näytä haluavan luovuttaa lisää kansallista itsemääräämisoikeutta EU:lle.

Institutionaaliset uudistukset liittovaltion suuntaan voivat tietysti onnistua tulevaisuudessa edellyttäen, että EU:lla tulee olemaan konkreettisia taloustavoitteita. Collingnonin esitys antaa viitteen näistä taloustavoitteista: EU:n on osoitettava, että se pystyy toteuttamaan

16 Ibidem, s. 10.

yleistä talouskasvua alueellaan eikä ole vain institutionaalinen/perustuslaillinen yksikkö. On ehdottoman välttämätöntä, että EU osoittautuu niin hyväksi kasvun tuottajaksi, ettei mikään muu (ei ainakaan yksikään kansallisvaltio) pysty siihen yhtä hyvin, jos ollenkaan. Tietenkin, kuten selitän myöhemmin, näen tämän roolin tiukassa yhteistyössä kansallisvaltioiden kanssa.

Joka tapauksessa Collignonin esityksellä ei ole vain pitkäaikaista strategista arvoa, vaan myös käytännöllistä ja vaaleihin liittyvää: kasvuun tähtäävä talous EU:n alueella on todella sopivampi eurooppalaiselle sosialidemokraattiselle puolueelle kuin mikään uusi liittovaltio-EU:n tavoittelu. Lisäksi koordinoitujen uudistukset kasvustrategian vuoksi olisivat paljon hedelmällisempiä yleensäkin Euroopassa. Erityisesti, jos tämä merkitsisi sen Barroson komission ajatuksen kumoamista, jonka mukaan alhaisiin palkkoihin ja rakenteellisiin uudistuksiin perustuva kasvu on ratkaisu. Tuloksena voisi olla, että EU:n yleinen mielipide alkaisi liittää yhteen sosialidemokratian sekä uuden ja paremman (innovatiivisemmän, taloudellisesti dynaamisemmän ja sosiaalisesti liikkuvamman) EU:n.

Lisäksi on kauan aikaa siitä, kun mikään puolue (varmasti EU-tasolla, mutta usein myös kansallisella tasolla) on hyväksynyt ohjelman suunnittelusta talouskasvusta, joka käyttää suoraan apuna yhteiskunta- ja tulopolitiikkaa. Tämä voisi kuulostaa uudelta monen äänestäjän korvissa ja mielestäni tämä uutuus voisi vähentää sitä rauhattomuutta, jota yhä suurempi osa EU:n äänestäjistä tuntee. Ei muuten ole epäilystäkään siitä, että rauhattomuus ei historiallisesti suosi sosialidemokratien kaltaisia edistyksellisiä puolueita. Tämä uutuus voisi myös osoittaa tien ulos tämänhetkisestä globaalista kriisistä ja kannattaisi puhua sen puolesta tältäkin kannalta.

Lopuksi, kasvuun tähtääviin talousuudistuksiin perustuva ohjelma, joka alkaa paremmista tuloista ja paremmasta työn laadusta voi myös edistää sosialidemokraattisten voimien laajempaa mobilisaatiota. Toisin kuin liittovaltio, talouskasvu, paremmat tulot ja lisätuottavuus ovat tavoitteita, joita suunnilleen kaikki maanosamme sosialidemokraatit voivat kannattaa ja olla samaa mieltä. Ja tämä voi olla ratkaisevan tärkeää, koska useimmissa kansallisvaltioissa sosialidemokratien tulosta EU-vaaleissa heikentää heidän kannattajakuntansa matala äänestysprosentti.

Talouskasvu askeleena yhdentyneempään EU:hun

Miksi kasvuun ja innovaatioihin tähtäävällä EU-strategialla todennäköisesti saavutetaan niin paljon? Koska skeptinen tai vihamielinen suhtautuminen EU:hun johtuu kahdesta mahdollisesta näkökannasta itse EU:hun:

Ensimmäisessä hyvinvoivat ja nopean kasvun maat tai yhteiskuntaryhmät, jotka hyötyvät nyky-EU:sta, eivät näe miksi EU:lle tulisi luovuttaa lisää itsemääräämisoikeutta, ellei heille ja koko unionille tapahdu jotain aivan uutta. Tätä kutsun hyvinvoinnin euroskeptisyydeksi.

Toisessa laiminlyödyt yhteiskuntaryhmät ja/tai maat/alueet, joissa on kieltämättömiä sosiaalisia ongelmia, eivät koe, että EU suojelee heitä tarpeeksi ja/tai edistä tarpeeksi yhteiskunnallista liikkuvuutta. Siksi he joko hakevat turvaa siitä, mitä kansallisvaltiosta on jäljellä (ja tulevat siten euroskeptikoiksi) tai yksinkertaisesti protestoivat ja äänestävät EI kaikille mahdollisille uusille EU-reformeille. Tämän takia niin usein kaikissa maissa osa sosialidemokraattien kannattajakuntaa äänestää kansallisia populistisia puolueita tai jättää äänestämättä. Tätä kutsun puutteen euroskeptisyydeksi.

Hyvinvoinnin euroskeptisyydestä: Otetaanpa Skandinavian ja Irlannin esimerkit (ainakin dramaattiseen lamaan asti, joka iski pahoin Irlantiin). Miksi pohjoismaat hyväksyisivät lisäyhdentymisen (rahallisen tai perustuslaillisen) kun ne kasvavat ja innovoivat enemmän kuin euroalue? Irlannin äskenen kansanäänestys näyttää asian vielä paremmin. Tämä maa on hyötynyt EU-jäsenyydestä suunnattomasti, ehkä enemmän kuin mikään muu maa koskaan. Mutta kaikki se on nykyisyyttä ja mennyttä. Mitä tulevaisuudesta? Irlanti osoittaa, että jokaisen projektin on mentävä eteenpäin ja jos perustuslaillinen ja/tai liittovaltiokehitys ei ole se, mitä EU:n kansalaiset haluavat eniten tällä hetkellä, on yritettävä jotain muuta.

Puutteen euroskeptisyydestä: On muistettava, että monissa jäsenmaissa, sekä uusissa että vanhoissa, EU:n markkinoiden integraatio on tuonut kasvua, mutta ei välttämättä vähentänyt epätasa-arvoa tai jakanut uudelleen mahdollisuuksia. Siksi on tärkeää, että otetaan huomioon kasvun lisäksi epätasa-arvo (todellinen tai kuviteltu). Collignonin ehdottama tulopolitiikka on oikein hyvä esimerkki. Irlannin talous, esimerkiksi, on kasvanut vaikuttavassa määrin viime vuosina, mutta

useat analyytikot sanovat, että eri yhteiskuntaryhmien välinen juopa ei ole pienentynyt.¹⁷ Ja katsotaan Itä- ja Keski-Euroopan maita. Niiden perussyy EU:hun liittymiselle oli nopea tie ulos äskeisestä kommunistisesta menneisyydestä, puhumattakaan turvan hausta sen varalta, että Venäjän hegemonia mahdollisesti palaa alueelle. Muutamilla noista maista menee aika hyvin, paremmin kuin koskaan menneisyydessä, mutta ei voi kieltää, että noissa maissa on valtavaa epätasa-arvoa, joka ei ole hävinnyt pelkän markkinoiden tulon myötä. Eikä häviäisi, jos toteutettaisiin pelkkä perustuslaillinen integraatio.

Euroalueen hallintoa on kehitettävä

Nykyisen tilanteen muuttamiseksi eli sitoutumisen ja voimavarojen mobilisoimiseksi tukemaan eurooppalaista projektia, on euroalueen, siis EU:n suurimman ja integroiduimman osan ytimen, näytettävä, että integroidummalla EU:lla – ei vain institutionaalisilla uudistuksilla tai yhdyntävillä markkinoilla – on yhteiskunnallis-taloudellista merkitystä.

Mutta nykyään EU:n integroiduimman osan (euroalueen) on vaikea puhua vakuuttavasti sen puolesta, että lisäyhdyntyminen ja kehittyneempi perustuslaki on suositeltavaa ja toteuttamiskelpoista. Tämä siksi, että euroalueen näytöt, mahdollisesti Espanja poikkeuksena (mutta täälläkin menttiin alaspäin jo ennen kriisiä), ovat melkoisia pettymyksiä mitä tulee palkkoihin, yhteiskunnalliseen liikkuvuuteen ja tuottavuuteen.

Tässä mielessä ainakin kolme Collingnonin ehdotusta ovat mitä suositeltavimpia. Ensiksi, palkkojen parantamiseksi tulopolitiikka on erittäin tärkeää ainakin kahdessa suuressa maassa kuten Saksa ja Italia.¹⁸ Toiseksi, tuottavuus ja innovaatiot on vielä tärkeämpää (parempien palkkojen, globaalien kilpailukyvyyn ja EU:n yhteiskuntamallin pitkäjänteisen rahoittamisen takia). Siksi avointa koordinaatiomallia on rahoitettava kunnolla. Pelkkä parhaiden käytäntöjen matkiminen ei tapahdu itsestään ja ilman kannusteita. Kolmanneksi, innovaatiopolitiikka, joka

17 Kuvio 16 Collingnonin tutkielmassa (s. 35) antaa selvän todisteen tästä.

18 S. Collignon, s. 32–34.

tähtää EU:n tekemiseen yhä kilpailukykyisemmäksi voi olla paljon tehokkaampaa jos siihen yhdistetään taloudellinen kasvu. Odotus kasvun jatkumisesta on kiihoke investointeihin ja sitä kautta tuottavuuteen.¹⁹ Jos tämä odotus kysynnän noususta ja bruttokansantuotteen kasvusta on pidettävä elossa, palkkojen on noustava enemmän kuin ne ovat nousseet nyt monissa EU-maissa. Kaiken kaikkiaan on äärimmäisen tärkeää – eikä vain siksi, että juuri nyt elvytys on kiireistä globaalien kriisien takia – että sekä schumpeterilainen että keynesiläinen kasvun malli otetaan huomioon.

Seuraavaksi kuvaan, miksi Italia osoittaa tämän ajattelutavan välttämättömyyden ja lopetan muutamaan ehdotukseen.

Tapaus Italia

Ilman epäilystä Italia on hyvä esimerkki siitä, että on välttämätöntä yhdistää uusi ja paljon tehokkaampi avoimen koordinaation malli ja palkkojen parempaan ostovoimaan perustuva julkisen kasvun politiikka.

Italia osoittaa, että Barroson vuonna 2006 muuttaman Lissabonin sopimuksen seurauksena suuntaus kohti huonompilaatuisia työpaikkoja²⁰ on kiistatonta. Lisäksi Italialla on erityinen ennakkoehto tämän negatiivisen tuloksen saavuttamiseksi. Maa kärsii valtavasta julkisesta velasta ja siksi, asioiden ollessa kuten nyt, on vain pieni mahdollisuus rahoittaa julkista innovaatiopolitiikkaa ja elinikäistä oppimista ennen tuottavuuden ja mahdollisuuksien uudelleenjaon strategiaa. Ei ainakaan tarvittavassa määrin.

Nykytilanteen, jossa velka pienenee liian hitaasti, aiheutti mm. pitkäaikainen tapa, ainakin 1980-luvulta ja 1990-luvun puoliväliin, antaa sekä verotuksen että tuottavuuden kasvaa hitaammin kuin itse velan. Tämä tapahtui sen jälkeen kun 30 vuoden aikana (1945–1975, kuten muuallakin Euroopassa) teollistuminen, tuottavuus, kasvu ja palkat samanaikaisesti kasvoivat ja laajenivat.²¹ Näiden kolmen vuosikymmenen

19 Ibidem, s. 10–12.

20 Ibidem, s. 5.

21 Ibidem, s. 20.

jälkeen hyvin hajanainen elinkeinopoliittinen tyyli yritysten rahoittamiseksi on johtanut erityiseen italialaiseen versioon teollisuusyritysten koon pienentämiseksi. Missään muussa maassa ei ole näin valtavaa määrää pieniä yrityksiä ja kauppvoja (pieniä ja keskisuuria yrityksiä): kuuden ja seitsemän miljoonan välillä.

Systemaattisen kansallisen (tai EU:n) julkisen innovaatiopolitiikan puuttuessa näiden yritysten kilpailukyky perustui, ainakin periaatteessa, ”rahoitustoleranssiin” pienten ja keskisuurten yritysten ja vastaavanlaisten ryhmien kohdalla, ja kasvavaan sisäiseen kysyntään, joka perustui liiallisesti kasvavaan julkiseen velkaan (julkinen velka kaksinkertaistui vuosien 1980 ja 1992 välillä). Tämä verojärjestelmän toleranssi oli erityisen kallisarvoinen tuki kriisitilanteissa tai jos oli tarve tehdä rakenteellisia uudistuksia. Lisäksi osa italialaisten yritysten kilpailukyvyistä johtui tunnetusta tavasta devalvoida liira kilpailukykyiseksi.

Monet italialaiset yritykset käyttivät näitä mahdollisuuksia oikein hyvin, ja kiitos italialaisen historiallisesti ”luonnollisen” taipumuksen luoda yrityksiä, syntyi monia kekseliäitä, kilpailukykyisiä ja innovatiivisia pieniä ja keskisuuria yrityksiä erityisesti teollisuusalueille Italian keski- ja pohjoisosiin (eikä ole sattuma, että ne kuuluvat maailman vauraimpiin alueisiin). Vielä niinkin myöhään kuin 2007 Italian teollisuuden viennin ylijäämä oli 51,2 miljardia euroa. Vain vuonna 1996, aikana jolloin devalvaatiot vielä olivat mahdollisia ja Intia ja Kiina olivat verrattomasti heikompia kilpailijoita kuin nyt, tulos on ollut parempi (54,5 miljardia). Myös lisäarvoa koskien (siis ero tavaroiden/palvelujen myynnin arvon ja niiden tuottamiseen tarvittun kustannuksen välillä) Italia saavuttaa aika hyvän tuloksen: Italian pohjoisosa pärjää paremmin kuin Saksa, mutta jopa Italia kokonaisuutena pärjää paremmin kuin Iso-Britannia, Ranska, Espanja jne.

Kuitenkin tämän hyvän tuloksen selitys vahvistaa sen, mitä Collignon sanoo palkkojen ostovoimasta ja ”huonosta” joustavuudesta. Itse asiassa, koska maassa ei toteutettu systemaattista innovaatiopolitiikkaa 1970-luvun jälkeen ja koska kilpailukykyä lisääviä devalvaatioita ja julkisen velan kasvua (mukaan lukien sen hyväksyminen, että monet itsenäiset työntekijät sekä pienet ja keskisuuret yritykset eivät maksa niin paljon veroja kuin niiden pitäisi) ei voitu enää harjoittaa vuoden 1996 jälkeen, oli lisättävä työvoiman joustavuutta. Siksi alhaisten palkkojen joustavuus on aivan liian suuressa määrin selitys italialaisten yritysten

vienti- ja arvonlisäsuorituksissa. Italialaiset yritykset käyttävät joustavuutta hyväkseen suoraan palkkaamalla hyvin joustavaa ja halpaa työvoimaa. Mutta ne käyttävät sitä myös epäsuorasti: jopa hyvin tuottavat pienet ja keskiuuret yritykset pyrkivät ulkoistamaan joitain yksinkertaisimpia tuotantovaiheita. Ulkoistaminen tarkoittaa tässä tapauksessa että vielä pienemmät (tai ulkomaiset) yritykset huolehtivat osasta tuotantoa ja maksavat työntekijöilleen huonompaa palkkaa ja/tai tarjoavat vain osa-aikaisia työpaikkoja.

Tämä selittää sen tosiasian, kuten Collignon osoittaa²², että palkat Italiassa ovat tulleet niin pieniksi ja kasvavat perin vähän.

Tämän seurauksena työttömyys on vähentynyt. Ennen elokuuta 2008 ja nykyistä globaalia kriisiä, pohjoisilla kehittyneillä alueilla ei ollut käytännössä lainkaan työttömyyttä, vaikka etenkin naisten työttömyysluvut ovat hyvin korkeita etelässä, missä asuu noin 20 miljoonaa ihmistä. Mutta tämä (itsessään ainakin osittain hyvä) tulos johtuu pääasiassa siitä, että aina vain halvemmän työvoiman työllistäminen kannatti. Kuitenkin tämä työllisyyden nousu on aiheuttanut vielä selvemmän tuottavuuden laskun työtuntia kohden. Ja se, kuten jokainen hyvä sosialidemokraatti tietää, ei ole hyvä näköala hyvinvointivaltion kehittämiseen tai Italian valtavan julkisen velan nopeaan pienentämiseen, jota täytyy pitää Italian yhteiskunnallis-taloudellisen tilanteen suurimpana taakkana. Ilman tätä valtavaa taakkaa on muutoin mahdotonta ymmärtää miksi keskustavasemmistolaiset koalitiot ovat jatkuvasti hävinneet yhden vaalikauden jälkeen eivätkä ole pystyneet voittamaan lopullisesti Berlusconiä. Lisäksi tämä julkinen velka saattaa myös selittää, miksi myöskään tämä mediaporho ei ole onnistunut voittamaan toista kautta peräjälkeen.

Tuloksena tuottavuus heikkenee kaiken kaikkiaan, palkat putoavat (kuten Collignonin esitys moneen kertaan osoittaa) ja epätasa-arvo kasvaa. Jos tasa-arvon halutaan kasvavan – ja tähän liittyvät tiukasti suurempi yhteiskunnallinen liikkuvuus ja mahdollisuuksien uudelleen jako – on palkkojen noustava. Tätä tarkoitusta voi osittain tavoitella jakamalla uudelleen suurempi osa lisäarvosta, johon, kuten olemme nähneet, yritykset voivat jo nyt luottaa (varmasti Italiassa ja Saksassa, mutta melko varmasti muuallakin). Paremmat palkat ja paremmat työpaikat

22 Ibidem, kaavio 16, s. 35.

ovat tavallisesti työnantajille kannustin investoida innovaatioihin niin että lisäarvoa voi kasvaa muulla tavoin kuin vain alhaisilla palkoilla ja ”huonolla” joustavuudella.

Kuitenkin, jos tämän työvoimakulujen nousun on mukauduttava tuottavuuden kasvun rautaiseen lakiin, ja jos haluamme varmistaa että työnantajat yleensä, ja italialaiset erityisesti, oppivat luottamaan tuottavuuden kasvuun halvempien palkkojen sijasta, on parasta varmistaa, että palkansaajat voivat luottaa hyvinvointi-instituutioihin, kuten työttömyyspäivärahaan, jotka ovat tehokkaasti sidoksissa elinikäiseen oppimiseen, investointeihin tutkimukseen ja tuotekehittelyyn sekä elinkeinopolitiikkaan erityisesti alue- ja paikallistasolla.

Tämä tarkoittaa todennäköisesti, että palkansaajat ovat paremmin turvatut ja luottavat enemmän itseensä. He voivat siis olla melko luottavaisia sen suhteen, että voivat myydä työvoimansa paremmilla ehdoilla ja siksi heidän ei ole pakko hyväksyä ensimmäistä huonoa tarjousta, joka heille tehdään. Tämä auttaisi myös poistamaan sen kielteisen vaikutuksen, jonka harmaa talous (joka perustuu matalille palkoille ja verojen kiertämiselle) aiheuttaa innovaatiolle ja hyvillä palkoilla monissa maissa, ja erityisesti Etelä-Italiassa.

Toisaalta työnantajat tuntevat, ettei heitä jätetä yksin innovaation ja laadullisemman lisäarvon etsinnässä, ja se tekee heidät varmasti yhteistyöhaluisemmiksi ja vähemmän ahdistuneiksi (ja siksi todennäköisesti vähemmän halukkaiksi äänestää Berlusconia ainoana ”pelastajana” riippumatta hänen sanoistaan tai teoistaan). Tietysti EU-tasoinen politiikka tulojen kasvattamiseksi olisi äärimmäisen tärkeää. Kuten Collignon kirjoittaa se olisi ehdottoman tärkeää, koska EU:n kauppa on niin sisäistä, että kysynnän kasvu EU:n sisällä on uskottavan pitkäaikaisen talouskasvun avainkysymys.²³ Tämän pitkäaikaisvaikutuksen aikaansaaminen istuttaisi työnantajiin luottamuksen ja yleisesti muovaisi parhaat edellytykset työmarkkinaosapuolten yhteistyölle.

Pohjoismaiden esimerkki on suureksi avuksi. Monet tuhlaavat valtavasti aikaa sanoessaan, että nuo maat ovat liian pienet ja siksi niiden mallia ei voi seurata. Mutta pieni koko ei itsessään ole hyöty (kuten monet pienet EU-maat selkeästi osoittavat) ellei ymmärretä että (vielä

23 Ibidem, s. 22.

enemmän pienissä pienten sisämarkkinoiden maissa) protektionismi ei ole järkevää ja ainoa tie eteenpäin on tuottava, yhtenäinen ja tehokas vientitalous. Joka tapauksessa on parasta tarkastella laadullisia, ei määrällisiä, pohjoismaisen joustoturvan ja aktiivisen työmarkkinapolitiikan tukipilareita.

Pohjoismainen joustoturva ja aktiivinen työmarkkinapolitiikka syntyivät työmarkkinaosapuolten yhdenvertaisuudesta. Ammattiliitot pystyvät osallistumaan innovaatiopolitiikan ja aktiivisen työvoimapolitiikan suunnitteluun kaikilla alueilla. Eräs syy tähän on, että hyvä työttömyyskorvausjärjestelmä vahvistaa joka ikisen työntekijän asemaa hänen myydessään työvoimansa. Jopa Tanskassa, jossa työpaikkojen jousto (toisin kuin Ruotsissa) on hyvin suuri. Siksi jokainen uusliberalistinen tulkinta Tanskan työhönnotto- ja irtisanomisjoustavuudesta on epäilemättä vailla sen peruselementtejä.

Paremmat työvoiman myymisen olosuhteet puolestaan lisäävät työnantajien halua investoida tuottavuuteen. Siis työttömyyskorvaus yhdistettynä aktiiviseen työvoimapolitiikkaan on erityisen palkitseva ja mahdollistaa sen, etteivät palkansaajat ole kauppatavaraa. Tämä on tuottavuuteen perustuvan elinkeinopolitiikan ennakkoehto.

Palkansaajien kauppatavaraluonteen poistaminen on oikein hyvä sosialidemokraateille, mutta se on oikein hyvä myös tuottavuudelle, jos se laitetaan kasvun puitteisiin. Siksi uskon, että sosialidemokratia, käyttäen tämäntapaista politiikkaa, voi saada takaisin hegemonian EU:ssa.

Parempi ja tehokkaasti rahoitettu Lissabonin sopimus on välttämättömyys

Johtopäätös on, vaikka tietenkään mitään kansallista mallia ei voi kopioida sellaisenaan, että pohjoismaiden kokemukset vastakohtana esimerkiksi (yhä reippaasti elävään) Italian kasvumalliin osoittavat, että seuraavat toisiinsa liittyvät tehtävät ovat välttämättömiä: Yleinen kasvun lisäys (EU-tasolla), investoinnit tutkimukseen ja tuotekehittelyyn, investoinnit opetukseen ja ammattikoulutukseen jokaisessa palkansaajan työelämän vaiheessa (tavallisista kouluista yliopisto-opiskelijoiden lainoihin ja apurahoihin) sekä investoinnit aktiivisen työmarkkinapolitiikan eri elementteihin (ammattikoulutukseen liittyvät työttömyysavustukset,

työttömyysvakuutuksen julkinen tuki, palkansaajien järjestelmällinen lisäkoulutus jne)

Ilman näiden neljän ehdon yhtäaikaista toimintaa, mahdollisuudet tuottavuuden parantamiseksi, tuotannon lisäarvon kasvattamiseksi ja palkansaajien työolosuhteiden parantamiseksi väistämättä heikkenevät.

Siksi tarvitsemme uuden ja uudenlaisen avoimen koordinaation, siis uuden Lissabonin sopimuksen, jotta voimme hyödyntää innovaatioiden ja elinikäisen oppimisen rakentamisen jokaiseen jäsenmaahan (ja myös alue- ja paikallistasoille).²⁴

Tottakai on pääasiassa kansallisvaltioiden asia toteuttaa sosiaalinen ja aktiivinen työmarkkinapolitiikka, mutta EU:n koordinaatiostrategia on kuitenkin avainasemassa sen edistämisessä. EU:n on oltava moottori lähentymisprosessissa kohti sosiaalista Eurooppaa aivan niin kuin se on taloudellisen lähentymisen moottori. Tämän päämäärän saavuttamiseksi tarvitsemme uudistetun Lissabonin sopimuksen ja sen hallinnan menemällä avointa koordinaatiota pidemmälle. Yhteiskunnallisten ongelmien paikalliset ja kansalliset ulottuvuudet merkitsevät, että subsidiariteettiperiaate on tällä alueella tärkeämpi kuin muilla. Samalla kansallisella ja alueellisella politiikalla on kaikki voitettavanaan EU:n tuesta, joka perustuu asianmukaisiin rahoitusresursseihin käytettäväksi yhteisten yhteiskunnallisten päämäärien edistämiseen.

Avoimen koordinaation tulee perustua yleisiin indikaattoreihin, kuten pitkäaikaistyöttömyyteen, köyhyysindeksiin, matalaan nuorten koulunkäyntiosuuteen jne. Parhaiden käytäntöjen vertaileva analyysi on myös tärkeää. Kuitenkaan kaikkien näiden prosessien ei tule olla vain byrokraattinen harjoitus, vaan niistä on tultava poliittisen arvioinnin virallisia osia.

Vertailuprosessit ovat joka tapauksessa välttämättömiä, mutta eivät riittäviä, tehokkaan EU:n tukipolitiikan toteuttamiseksi. Sitä varten on otettava käyttöön yhteiskunnallisen hyväksyttävyyden tarkistukset, joilla arvioidaan EU:n politiikkaa ja lakeja niiden yhteiskunnallisten vaikutusten kannalta. EU:n on asetettava sosiaalishandardien minimitaso, jotka pantaisiin täytäntöön työehtosopimuksin ja lainsäädännöl-

24 Tämä artikkelin viimeinen osa on tulos yhteistyöstä minun Fondazione Istituto Gramscista ja Hedi Giuston Fondazione Italianieuropeista sekä Università di Roma "La Sapienzan" professorin Claudio De Vincentin kesken.

lä. Lisäksi EU:n budjetin roolia olisi lisättävä perustamalla sosiaalisen osallistumisen rahasto, jonka osa globalisaatorahasto olisi. Rahaston tarkoitus olisi olla osarahoittajana kansallisissa ja paikallisissa erityisohjelmissa sellaisen kannustinmekanismin perusteella, joka perustuu samanlaisiin sääntöihin kuin jo hyväksytyt koheesiorahaston tukemat infrastruktuurien investointiohjelmat.

Sosiaalisen osallistumisen rahaston rahoittamien sosiaaliohjelmien arviointiin, valintaan ja seurantaan, ei voi käyttää edellä mainittuja yleisiä indikaattoreita, koska ne eivät sovellu kannuste ja sanktio -toimintaan. Sellainen toiminta vaatii projekteja, jotka on muovattu erityistavoitteita varten, ja joita voidaan havainnoida ja mitata, ja joiden varsinainen toimeenpano on yksinomaan paikallisten ja kansallisten hallitusten vastuulla. Esimerkkinä työttömien uudelleen koulutus, jossa määrälliset tavoitteet voidaan määrittellä koulutukseen osallistuvien työttömien prosentuaalisena osuutena ja kouluttajien ammattiosaamisen perusteella.

Sosiaalisen osallistumisen rahaston projektien on koskettava sellaisia yhteiskunnallisen epätasa-arvon alueita, joita on kaikissa EU-maissa. On tärkeää että jokainen maa saa jotain, ettei ole etukäteen häviäjiä, jotta kaikki EU-maat voisivat pitää yhteistyötä itselleen sopivana.

Sosiaalisen osallistumisen rahaston rahoittamiseksi on lisättävä EU:n budjetin varoja; jos tämä ei käy, voimme turvautua euro-obligaatioprojektiin, joka rahoittaisi osan koheesiorahastosta ja käyttää siitä vapautuneet varat sosiaalisen osallistumisen rahaston rahoittamiseen.

Eräs tapa tämän toiminnan osarahoittamiseen kansallisella tasolla on sallia kansallisille budjeteille toleranssia (esim. 10 vuoden vajetoleranssi vaikkapa 0.3/0.5 %), joka on tiukasti rajattu koskemaan kansallisen aktiivisen työvoimapolitiikan rakentamista: työttömyyskorvauksiin, tutkimus- ja tuotekehittelypanostukseen, alueelliseen elinkeinopolitiikkaan, joissa työmarkkinaosapuolet ovat läheisessä yhteistyössä

Kansallisten työmarkkinaosapuolten tasavertaisuuden parhaat käytännöt (neuvottelut, elinkeinopolitiikan hallinto, aktiivisen työvoimapolitiikan yhteinen hallinto, työttömyysvakuutusten yhteinen hallinto jne.) voisivat myös olla osa tätä uutta Lissabonin sopimusta.

Kirjoittajat

Jenny Anderson on tutkija Tukholman yliopiston Institutet för Framtidsstudierssa ja taloushistorian dosentti Uppsalan yliopistossa. Hän on tutkinut mm. European University Institute'ssa Firenzessä ja Center for European Studies Harvardissa. Hänen väitöskirjansa käsitteli aatelinjauksia sosialidemokraattien sosiaalipolitiikassa sodan jälkeisenä aikana.

Frans Becker on hollantilaisen sosialidemokraattisen puolueen ajatuspaja Wiardi Beckman Stichtingin apulaisjohtaja.

Paolo Borioni on tutkija italialaisessa Fondazione Instituto Gramsci -säätiössä ja Università di Maceratassa. Hän toimii aktiivisesti sosialidemokraattisten tiedemiesten eurooppalaisissa verkostoissa.

Rik Coolsaet on kansainvälisten suhteiden professori ja valtio-opin laitoksen johtaja Gentin yliopistossa Belgiassa. Hän on toiminut apulaiskansliapäällikkönä Belgian puolustusministerin esikunnassa (1988–1992) sekä Belgian ulkoministerin esikunnassa (1992–1995).

René Cuperus on kansainvälisten suhteiden johtaja sekä vanhempi tutkija hollantilaisen sosialidemokraattisen puolueen ajatuspaja Wiardi Beckman Stichtingissä. Hän on myös toiminut säätiön kuukausijulkaisun Socialisme & Democratie päätoimittaja.

Stefan Collignon on poliittisen talouden professori Scuola Superiore Sant'Annassa Pisassa ja Centro Europa Ricerche tutkimuslaitoksen tieteellisen neuvoston puheenjohtaja. Hän on aikaisemmin ollut mm. Centennial Professor London School of Economicsissa, vieraileva professori Harvardissa sekä Saksan valtiovarainministeriön Eurooppa-apulaispääjohtaja.

Peter Gustavsson on taloushistorioitsija ja sosialidemokraattinen poliitikko Uppsalassa, joka toimii free lance kirjoittajana ja kouluttajana.

Ernst Hillebrand on saksalaisen Friedrich-Ebert-Stiftungin Pariisiin toimiston johtaja. Hän on aikaisemmin opettanut kansainvälisiä suhteita Bonnin ja Münchenin yliopistoissa sekä toiminut FES:n tehtävissä useissa maissa Latinalaisessa Amerikassa ja Afrikassa.

Jutta Urpilainen on kansanedustaja ja Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen puheenjohtaja.